

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA CÍRKEVNÍCH DĚJIN A DĚJIN KŘESŤANSKÉHO UMĚNÍ

Zita Havlenová

Hospicová péče v českých zemích

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:

PhDr. Jitka Jonová, Th.D.

OLOMOUC 2012

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 12. dubna 2012

Zita Havlenová

Na tomto místě jako první děkuji vedoucí práce paní PhDr. Jitce Jonové, Th.D. za její odborné vedení i cenné rady v průběhu psaní. Děkuji všem lidem, kteří mi byli nápomocni při shromažďování podkladů a fotografické dokumentace, i ostatním za jejich ochotu a čas, protože jen s jejich pomocí mohla být práce dokončena. Velké díky patří mým přátelům, známým a pacientům za jejich modlitební podporu během let studia.

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	6
1. Péče o nemocné v průběhu dějin.....	8
Péče o nemocné v nejstarších civilizacích	8
Nemoc a smrt z pohledu Bible	10
Církev a péče o nemocné	13
2. Hospice ve světě.....	21
Hospicová, paliativní péče – význam a poslání	21
Hospicová péče ve světě	23
Velká Británie	24
Spojené státy americké.....	26
Kanada.....	26
Austrálie	27
Spolková republika Německo	27
Nizozemsko.....	28
Francie.....	28
Belgie	29
Itálie.....	29
Španělsko	29
Švédsko	30
Rakousko.....	30
Švýcarsko	30
Polsko.....	30
Maďarsko	31
Slovensko	31
Rusko.....	32
3. Historie zaměřená na lůžkové hospice v českých zemích	33
Situace před rokem 1989.....	33

Hospicové hnutí po roce 1989.....	35
Zákony, právní předpisy, standardy a úmluvy související s hospicovou péčí	38
Rozdělení hospiců, jejich zřizovatelé a financování	40
Historie vybraných hospiců.....	42
Hospic Anežky České v Červeném Kostelci	42
Hospic Štrasburk v Praze	45
Hospic sv. Lazara v Plzni.....	46
Hospic sv. Alžběty v Brně	48
Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa v Rajhradě u Brna.....	50
Hospic sv. Štěpána v Litoměřicích.....	55
Hospic na Svatém Kopečku u Olomouce.....	58
Hospic sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích.....	61
Závěr	65
Seznam zkratk	67
Seznam pramenů a literatury	68
Seznam pramenů	68
Archivní materiál	68
Vzpomínky pamětníků	68
Písemné záznamy a korespondence	68
Noviny a časopisy	69
Výroční zprávy, informační brožury	69
Bakalářské, magisterské a rigorózní práce.....	70
Elektronické zdroje	70
Seznam literatury	72
Seznam vyobrazení	74
Seznam příloh.....	75

Úvod

Myšlenkou Romaina Rollanda: „*V tomto věku zbabělců, kteří se před bolestí třesou, je vztah křesťana k bolesti zvlášť důležitý. Odvažme se bolesti pohlédnout do tváře a poklonit se jí. Jen ten, kdo ji okusil, zná hodnotu života a odchodu z něj*“, uvádím svoji diplomovou práci. Zaměřuji se v ní na „fenomén“, se kterým se setkáváme v České republice v podstatě až po roce 1989, a tím je hospicová péče. Jde o významnou oblast, která je nedílnou součástí paliativní¹ medicíny. Ve své práci popisují vývoj péče o nemocné a umírající ve vybraných zemích v cizině, větší měrou se však soustřeďuji na řešení této problematiky v českých zemích. Mým cílem je představit na první pohled krátkou, ale o to zajímavější historii naší hospicové péče, jejíž kořeny ovšem sahají hluboko k počátkům lidské civilizace a s rozvojem křesťanství nabývají podoby evangelia ve službě bližním.

Hospicové prostředí je mi důvěrně známé, protože v duchovní službě těžce nemocným a umírajícím působím od roku 1999. Šest let jsem vypomáhala jako dobrovolník na Masarykově onkologickém ústavu v Brně a od roku 2005 pracuji na plný úvazek jako pastorační asistentka pod Biskupstvím brněnským: nejdříve ve FN Brno – Bohunice a na Masarykově onkologickém ústavu, od roku 1998 jsem ustanovena brněnským biskupem samostatnou pastorační asistentkou v rajhradském hospicu. Již od dětství jsem přicházela do styku s nemocnými, protože pocházím ze zdravotnické rodiny. Vzhledem k tomu, že jsem od počátků své praxe pracovala, podobně jako moje maminka, u těžce nemocných lidí, velice citlivě jsem vnímala dobu zřizování prvních hospiců u nás, neboť to bývalo častým námětem mých pracovních, ale i našich domácích debat. Se zaujetím jsem vnímala obtížné situace při jednáních, která měla za cíl prosadit hospicovou péči do našeho zdravotnického a legislativního systému. S ohledem na to, že jsem od samého počátku byla v této oblasti do určité míry i osobně zainteresována a tedy jsem měla možnost ji blíže poznat, rozhodla jsem se zvolit si hospicovou péči jako téma své diplomové práce.

Při jejím zpracovávání jsem se zaměřila na tři oblasti. První oblast začínám popisem péče o nemocné ve starověku a dále pokračuji s charakteristikou této problematiky ve staletích ovlivněných Ježíšovými odkazem. Ve své práci jsem čerpala hlavně z publikací *Kronika medicíny*², *Dějiny charitativní činnosti*³ a z *Historie ošetřovatelství*⁴. Nechtěla jsem však opomenout ani biblický pohled na problematiku nemoci a smrti, a proto se

¹ „Paliativní péče je aktivní péče poskytovaná pacientovi, který trpí nevyлéčitelnou chorobou v pokročilém nebo konečném stadiu. Cílem paliativní péče je zmírnit bolest a další tělesná a duševní strádání a udržet co nejvyšší kvalitu života.“ SLÁMA, KABELKA, VORLÍČEK a kol., *Paliativní medicína pro praxi*. Galén, Praha, 2007, ISBN 978-80-7262-505-5, s. 25.

² SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8.

³ MESSINA, Rosario, *Dějiny charitativní činnosti*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2005, ISBN 80-7192-859-3.

⁴ KUTNOHORSKÁ, Jana, *Historie ošetřovatelství*. Grada Publishing, a.s., Praha 2010, ISBN 978-80-247-3224-4.

alespoň ve stručnosti věnuji i této oblasti. A aby byl obraz ucelený, uvádím i církevní péči o nemocné. Kapitulu potom uzavírám pohledem na medicínu 19. století.

V úvodu druhé části své práce se zabývám objasněním pojmu „*hospic*“ a dále popisují vznik prvních kamenných hospiců ve světě i u nás. Z dostupných materiálů podávám přehled o vybraných hospicových zařízeních v zahraničí, které byly vzorem pro výstavbu našich hospiců. Zde mi nejvíce informací poskytla slovenská kniha *Nevyliečiteľné chori v súčasnosti*⁵.

Ve třetí, stěžejní části své práce, se soustředím jednak na situaci v naší zemi před rokem 1989 a dále popisují první nelehké kroky při zavádění hospicové péče po Sametové revoluci. Snažím se popsat, jak celý proces probíhal, se všemi jeho zdary i prohrami. V neposlední řadě se zabývám problematikou legislativy, která stále ještě není dořešena. Východiskem se mi staly práce *Hospice a umění doprovázet*⁶, kde jsem získala řadu velmi cenných podnětů, pro legislativní část *Hospic – sociální fenomén moderní společnosti*⁷.

Dále jsem prostudovala a do své práce zapracovala výroční zprávy jednotlivých hospiců, články z odborných časopisů a periodik. Řadu zajímavých informací mi poskytly dopisy a rozhovory se zaměstnanci hospiců spolu s výpověďmi pamětníků. V této části své práce se také zabývám různými formami hospicové péče a následně se zaměřuji na historii vybraných lůžkových hospicových zařízení.

Diplomovou práci věnuji s hlubokou úctou, láskou a vděčností mým nejbližším; mamince Daně Havlenové a tatínkovi RNDr. PhMr. Rostislavu Havlenovi, in memoriam.

⁵ DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečiteľné chori v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7.

⁶ ŠVATOŠOVÁ, Marie, *Hospice a umění doprovázet*. Karmelitánské nakladatelství kostelní Vydří, 6.doplněné vydání, 2008, ISBN 978-80-7195-307-4.

⁷ HUNEŠ, Robert, *Hospic – sociální fenomén moderní společnosti*, [rigorózní práce], Bratislava, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008.

1. Péče o nemocné v průběhu dějin

Ošetřování nemocných a umírajících se vine jako červená nit dějinami lidstva od samých prvopočátků jeho existence. A podle toho, jak se společnost k těmto lidem chovala, můžeme posoudit i stupeň jejího sociálního vývoje. I když vědci předpokládají, že v období pravěku byli nemocní lidé pro komunitu spíše přítěží, zcela jistě existovala kasta lidí s léčitelstvími schopnostmi a znalostmi, které se předávaly z pokolení na pokolení. Tato léčitelská praxe samozřejmě souvisela s magií, ale jak nám dokazují archeologické nálezy, mnozí pravěcí léčitelé museli mít řadu praktických zkušeností.

Péče o nemocné v nejstarších civilizacích

Situace v oblasti léčitelství se podstatně změnila již v nejstarších civilizacích, kdy díky ekonomickému rozvoji došlo následně k celkovému společenskému vývoji. Je možné konstatovat, že zejména v paliativní péči se odrážely hodnoty dané společností s vazbami na její ekonomické, sociální a spirituální složky. Postupně se léčitelství vyvíjelo v seriózní obor, který našel své nezastupitelné místo již ve starověkém Egyptě nebo v mezopotamských státech a dosáhl značného stupně rozvoje ve starověkém Řecku. V dějinách medicíny sehrály svoji významnou úlohu a posunuly ji vpřed nejen vědecké objevy spojené s vynikajícími osobnostmi, ale bohužel také války.⁸

První dochované nálezy dokládající péči o nemocné pocházejí ze starověkého Egypta. Je až s podivem, jak vysoké úrovně dosahovalo nejen egyptské léčitelství, ale i etické cítění Egyptanů. Nemocní nesměli být vystavováni izolaci, zdraví lidé nemocným všemožně pomáhali a nikdy nebyl pacient terčem posměchu.⁹ Historické objevy podávají důkazy o používání léků, jejichž léčivé účinky využívá i současný farmaceutický průmysl.¹⁰ „*Egyptská civilizace znala náboženská sanatoria, vybudovaná na půvabných místech, na březích řek a u moře, se světnicemi pro krátký pobyt nemocných. U chrámů Isidy a Serapida bývali shromažďováni nemocní, kteří si slibovali úlevu od dobrého ovzduší, ale ještě více od božské ochrany.*“¹¹

Hodna našeho obdivu je také východní medicína. Např. čínská medicína používala již okolo roku 2800 akupunkturu a znala více než 100 druhů léků vyráběných z přírodních surovin. Od počátků byla zaměřena na celistvou péči o nemocného, nezabývala se pouze fyzickým tělem, ale kladla důraz i na péči o duši.¹² Také v povodí řeky Indu se vyvinula ve 3. tisíciletí př. Kr. vyspělá kultura, nazvaná podle svého centra Harrapy – „*harrapská*“. Společnost měla přesně rozvrstvenou sociální strukturu

⁸ Srov. dostupné na [www: http://www.mefanet.lfp.cuni.cz/download.php?fid=64](http://www.mefanet.lfp.cuni.cz/download.php?fid=64), 27. 7. 2011.

⁹ Srov. SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8, s.16.

¹⁰ Srov. GAHLIN, Lucia, *Egypt: bohové, mýty a náboženství*. Rebo Productions s.r.o., Dobřejovice 2003, s. 195, ISBN 80-7234-186-3.

¹¹ MESSINA, Rosario, *Dějiny charitativní činnosti*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2005, ISBN 80-7192-859-3, s. 11.

¹² Srov. SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8, s.16-17.

i profesní hierarchii. V této hierarchii zaujímal významné místo jak kněží, tak léčitelé, přičemž velmi často obě tyto funkce splývaly. Pojetí lidských nemocí a jejich léčba se v mnohém podobaly léčitelství v Egyptě. Tehdejší názory na nemoci a jejich léčbu obsahují posvátné knihy – védy. Do určité míry navázal na „védkou medicínu“ i buddhismus. Archeologické nálezy dokládají, že v 5. století př. Kr. zde vznikaly při chrámových komplexech první nemocnice, které pomáhaly nemocným podle Budhova učení „oprotit se od zla“.¹³

Se svým přínosem v oblasti medicíny přišli v 1. tisíciletí před Kr. také Hebrejci, kteří dobře zvládali boj s nakažlivými chorobami. Jejich postupy mohou být pravzorem moderním profylaktickým opatřením.¹⁴

Významnou měrou přispěli k vývoji lékařství zejména Řekové, protože právě v této zemi bylo již v 5. stol. př. Kr. dosaženo organizovaných forem zdravotnické péče. Nejpozoruhodnějším na řeckém lékařství, a zároveň tím nejdůležitějším, čím se odlišovalo od lékařství jiných starověkých národů, byl jeho racionální charakter. Léčebná zařízení byla budována uprostřed lesů a poblíž minerálních pramenů. O nemocné, rodičky a umírající se starali Asklepionovi kněží a podle nich se tato zařízení nazývala „asklepieia“. Léčba se zde prováděla komplexně, přičemž se kladl důraz na to, aby nemocný správnou životosprávou pomáhal přírodě obnovit svou rovnováhu. Součástí těchto zařízení byly veřejné ošetrovny s přílehlými chirurgickými pracovny. Zde se provozovalo profesionální lékařství, vážnější, méně empirické.¹⁵ S řeckým lékařstvím je také nerozlučně spjato Hippokratovo jméno, který pozvedl úroveň řecké lékařské vědy a praxe na výši, jež zůstala ve starověku nepřekonána. Jeho učení zůstává aktuální pro lékaře i mediky také v dnešní době.¹⁶

V nejstarším období existence starověkého Říma převládal názor, že člověku je lépe, když žádného léčitele nepotřebuje. Pokud někdo onemocněl, byl léčen v rámci rodiny. Vůči lékařům měli lidé řadu předsudků.¹⁷ V souvislosti s velkou řeckou kolonizací se přes řecká města v jižní Itálii (např. Tarentos, Brindisium nebo Neapolis) dostává řecká medicína do římské říše. Většina profesionálních lékařů, kteří v římských městech působili, byli řečtí imigranti. Teprve v období raného císařství se začali věnovat této profesi i Římané. Postupně se vytvářely cechy lékařů s mnohými privilegii a úlevami. Z dochovaných pramenů se dozvídáme, že už za vlády Augusta léčili veřejní lékaři zdarma občany i chudinu. Vojsko mělo k dispozici svoje nemocnice s vojenskými

¹³ Srov. tamtéž, s.19-21.

¹⁴ Srov. tamtéž, s. 21.

¹⁵ Srov. MESSINA, Rosario, *Dějiny charitativní činnosti*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2005, ISBN 80-7192-859-3, s. 11-12.

¹⁶ Hippokrates patří k nejznámějším představitelům lékařství antické doby a pod jeho jménem uchováváme bohatou sbírku spisů – tzv. Hippokratův corpus. O životě Hippokrata víme velice málo. Narodil se na Kósu kolem roku 460 př. Kr. a zemřel v Larisse kolem roku 370 př. Kr. Do dnešních dní si zachovala platnost a aktuálnost Hippokratovy přísahy s jedinečným souhrnem etických i profesních povinností lékaře (její celý text uvádím v příloze) a též jeho vznešený výrok z jeho předpisů: „*Kde je láska k člověku, tam je láska k umění*.“ Srov. tamtéž, s. 12-14.

¹⁷ Srov. PORTER, Roy, *Největší dobrodini lidstva*. Knižní klub, Prostor, Praha 2001, ISBN: 80-7260-052-4, s. 90.

chirurgy. V Římě vykonávali svoji praxi a vyučovali lékařskému umění dva uznávaní mistři svého oboru Galenos a Asklepiades.¹⁸ Dějiny ukazují, že po vzoru Řeků se staly římské chrámy útočištěm nemocných a směle je můžeme označit za nemocniční centra.¹⁹

Obr. 1: Galénos, Avicena a Hyppokratés²⁰

Řecká a římská medicína položily v průběhu sedmi staletí pevné základy budoucí vědecké disciplíny, včetně racionálního chápání nemoci. Po několik dalších staletí se lékařské znalosti měnily jen málo. Byl to důsledek nejen rozpadu civilizací kolem Středozemního moře, ale především toho, že základy byly více než solidní.²¹

Nemoc a smrt z pohledu Bible

Spisy Starého a Nového zákona byly uchovávané přes všechny proměny času proto, že lidé v jejich textech nacházeli a slyšeli hlas Boha Otce: „*Bůh, který inspiroval knihy obojího Zákona a je jejich původcem, moudře ustanovil, aby byl Nový zákon ukryt ve Starém a Starý aby byl zjevný v Novém.*“²² V jejich textech nacházejí křesťané odpovědi na všechny otázky, se kterými se v průběhu života setkávají. K Bibli se obracují zejména v krizových situacích svého života. Jednou z nejtěžších zkoušek je bezesporu

¹⁸ Srov. CARRATELLI, Giovanni Pugliese a kol., *Antický Řím*. Tatran, Bratislava 1975, s. 141-144.

¹⁹ Srov. MESSINA Rosario, *Dějiny charitativní činnosti*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2005, ISBN 80-7192-859-3, s. 15.

„*V Římě byl za sídlo chrámu boha Eskulapia zvolen Tiberský ostrov. Tento chrám byl opravdu nemocnicí s rozsáhlou zdravotnickou organizací. Valetudinarie byly ošetrovny pro rodinné příslušníky, kde vládl láskyplný vztah, kdežto nemocné služebnictvo a otroci byli léčeni jen pro výhody. Personál tvořili lékaři a ošetrovatelé. Lékař ve valetudinariu, který provozoval lékařské umění, se lišil od lékaře v knihovnách, který byl spíše učitelem. Existovaly také lazarety pro vojsko.*“ Tamtéž, s. 15.

²⁰ Dostupné na [www: http://www.proprofs.com/games/jigsaw/upload/486129_1298929764.jpg](http://www.proprofs.com/games/jigsaw/upload/486129_1298929764.jpg), 16. 2. 2012.

²¹ Srov. PORTER, Roy, *Největší dobrodiní lidstva*. Knižní klub, Prostor, Praha 2001, ISBN: 80-7260-052-4, s. 104.

²² DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu, *Dei verbum*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002, vydání druhé, ISBN 80-7192-467-9, s.118.

nemoc. Tehdy více než kdy jindy se obracejí k Bohu. Velmi výstižně poukazuje na potřebu znát Boží slovo a dokázat je přijmout zvláště v těžkých zkouškách nemoci ve své homilii papež Benedikt XVI.: „*My lidé žijeme odcizení ve slanych vodách utrpení a smrti, v moři temnot beze světla. Síť evangelia nás vytahuje z vod smrti a donáší na jasné světlo Boha do pravého života.*“²³ Z dochovaných písemností církevních otců cítíme hluboký vztah k Bibli, např. ve výroku sv. Augustina, který je významnou osobností církevních dějin: „*V modlitbě promlouváme s Bohem, ale v Písmu se Bůh obrací k nám.*“ A tak modlitba znamená pro nemocné nejen útěchu, ale i naději, že jeho prosba bude vyslyšena.

Pohled na smrt z hlediska Bible je pro hospicové zaměstnance nesmírně důležitý. „*Boží slovo je informací, sebevyjádřením i výzvou zároveň. Písmo je součástí Božího zjevení. Bůh se v něm skrze slova otevírá člověku a vyzývá jej k odpovědi.*“, uvádí ve své studii Vlková.²⁴ Výstižně ji vyjádřil Cantalamessa: „*Na smrt můžeme pohlížet dvojím způsobem. Jeden způsob je sapienciální.*“²⁵ Bible ho má společný s jinými obory, jako je filozofie, náboženství, poezie. Jiný způsob je mysterický, a ten se vyskytuje výhradně v křesťanství. Starý zákon nám poskytuje sapienciální pohled na smrt, Nový zákon pohled mysterický, kristologický a velikonoční.²⁶

Ve Starém zákoně nacházíme kapitoly věnované péči o nemocné: „*Jestliže opravdu budeš poslouchat Hospodina, svého Boha, dělat, co je v jeho očích správné, naslouchat jeho příkázáním a dbát na všechna jeho nařízení, nepostihnou tě žádné nemoci, kterou jsem postihl Egypt. Neboť já Hospodin tě uzdravuji.*“ (Ex 15,26) I Kompendium katolické církve ukazuje na prožívání nemoci ve Starém zákoně: „*Člověk Starého zákona v nemoci zakouší své meze a zároveň vnímá, že nemoc je tajemným způsobem spojena s hříchem. Proroci nahlízejí, že nemoc může mít i výkupnou hodnotu za hříchy vlastní i druhých.*“²⁷ Tato myšlenka souzní např. s těmito texty: „*Budete sloužit Hospodinu, svému Bohu, a on požehná tvému chlebu a tvé vodě. Vzdálím od tebe nemoc ...*“ (Ex 23,25); „*Já usmrcuji i obživuji, zdeptal jsem, a zase zhojím...*“ (Dt 32,39) V Žalmu 72 nacházíme královský ideál péče a ochrany chudých:²⁸ „*Vysvobodí ubožáka, jenž volá o pomoc, poníženého, jenž nemá pomocníka. Bude mít soucit s nuzným ubožákem, ubohým zachrání život.*“ (Žl 72,12-13) V knize Sírachovec, která je biblisty datována do 2. stol. př. Kr., nalézáme chvalozpěv Božího vedení a úctu k lékařské

²³ Homilie Benedikta XVI. při mši svaté na zahájení pontifikátu, Vatikán, Svatopetrské náměstí 24. dubna 2005 v 10,00.

²⁴ VLKOVÁ, Gabriela Ivana, *Slovo Boží a slovo lidské*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2004, ISBN 80-244-0786-8, s. 15.

²⁵ Sapienciální knihy: Kniha Přísloví, Sírachovcova, Kazatel a Moudrosti.

²⁶ CANTALAMESSA, Raniero, *Sestra smrt*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1997, ISBN 80-7192-311-7, s. 5.

²⁷ *Kompendium katolické církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2006, ISBN 80-7195-047-5, s. 91.

²⁸ Ve Starém zákoně totiž pojem „chudoby“ neznamená pouze materiální nedostatek, ale zahrnuje i aspekty jako je ponižování, hlad a nemoc.

službě (Sír 38, 1-14).²⁹

Knihy Nového zákona byly sepsány v průběhu druhé poloviny 1. století a jsou dovršením a naplněním Božího zjevení v osobě Ježíše Krista: „*Boží slovo, které je Boží silou ke spáse pro každého věřícího, je vynikajícím způsobem podáno a projevuje svou sílu ve spisech Nového zákona. Když se totiž naplnil čas, Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi, plné milosti a pravdy.*“³⁰ Slovo se stalo tělem proto, aby hlásalo boží království a aby nám, lidem, k němu ukazovalo cestu. To ovšem předpokládalo velmi hlubokou změnu v pohledu člověka na sebe samého a na svět. Najít v textech Ježíše Krista znamená poznat, jak Písmo ovlivňuje křesťanský život a potom je samozřejmostí jeho aplikace do praktického života.³¹ Texty Nového zákona jsou Ježíšovým svědectvím o uzdravování těla i ducha: „*Ježíš chodil po celé Galileji, učil v jejích synagógách, kázal evangelium království Božího a uzdravoval každou nemoc a každou chorobu v lidu. Pověst o něm se roznesla po celé Sýrii; přinášeli k němu všechny nemocné, postižené rozličnými neduhy a trápením, posedlé, náměsíčné, ochrnuté, a uzdravoval je.*“ (Mt 4, 23-24) „*Kristův soucit s nemocnými a jeho četná uzdravení nemocných jsou jasným znamením, že s ním přišlo Boží království, a proto i vítězství nad hříchem, utrpením a smrtí. Svým utrpením a smrtí Kristus dává utrpení nový smysl: ve spojení s Kristovým utrpením se může stát prostředkem očištění a spásy pro nás samé i pro druhé.*“³² Jezuita Kroll ve svém díle o Ježíšově době a životě, o jeho učednících uvádí: „*Co Ježíš započal, měli apoštolové v jeho moci uskutečnit. Tak jako byl Ježíš vyslancem Otcovým, tak měli být jeho učedníci zároveň jeho vyslanci, a to ne z lidského nadšení, nýbrž v síle Ducha svatého.*“³³ V Matoušově evangeliu vybízí Pán ke službě potřebným: „*Amen, pravím vám, cokoli jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.*“ (Mt 25, 41)

Pro křesťanské lékařství bylo nesmírně důležité zachovat poselství Krista spolu s příkladem evangelizace svých učedníků: „*Nemocné uzdravujte, mrtvé probouzejte k životu, malomocné očišťujte, demony vymítejte, zadarmo jste dostali, zadarmo*

²⁹ „*Vzdávej lékaři patřičnou úctu, protože ho potřebuješ, neboť i jeho stvořil Hospodin. Od Nejvyššího má schopnost léčit a od krále přijímá dary. Lékařské vědění ho vyvyšuje, i u velmožů sklízí obdiv. Hospodin stvořil léčivé byliny ze země a rozumný člověk se jich neodříká. Což nezesládla voda dřevem, aby byla poznána jeho síla? On sám dal lidem vědění, aby byl oslavován pro své obdivuhodné skutky. Jimi léčí a tiší bolest, lékárník z nich připravuje lék, aby jeho skutky nevymizely a na zemi aby byl stále pokoj. Synu, svou nemoc nepodceňuj, ale pros Hospodina, a on tě uzdraví. Zanech přestoupení, vztáhni ruce k dobru a očisti srdce od každého hříchu. Přinášej oběť zápalnou jako libou vůni a oběť přídavnou z bílé mouky. Přinášej jako oběť tuk, buď štědrý, jak jen můžeš. Pak dej lékaři příležitost, vždyť i jeho stvořil Hospodin. Ať není daleko od tebe, když jej potřebuješ; někdy je úspěch v jeho ruce. Vždyť i oni budou prosit Hospodina, aby se jim podařilo přinést nemocnému úlevu a uzdravení k záchraně života.*“ (Sír 38, 1-14)

³⁰ DOKUMENTY II. Vatikánského koncilu, *Dei verbum*. Karmelitánské nakladatelství v Kostelním Vydří, Kostelní Vydří 2002, vydání druhé, ISBN 80-7192-467-9, s. 119.

³¹ Srov. ENTRALGO, Pedro Lain, *Nemoc a hřích*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha 1995, ISBN 80-7021-128-8, s. 48.

³² *Kompendium katolické církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2006, ISBN 80-7195-047-5, s. 91.

³³ KROLL, Gerhard, *Po stopách Ježíšových*. Zvon, Praha 1996, ISBN 80-7113-179-2, s. 411.

dejte.“(Mt 10,8)³⁴ V Markově páté kapitole nacházíme hned tři svědectví o Ježíšově schopnosti uzdravovat – vyléčil posedlého v Gerase, uzdravil ženu nemocnou dvanáct let krvotokem a vzkřísil Jairovu dceru. Lukášovo evangelium zmiňuje např. v sedmé kapitole Ježíšovy zázraky – uzdravení setníkova otroka a vzkříšení syna naimské vdovy. Podobenství o milosrdném Samařanu v evangeliu podle Matouše je velice často zrcadlem, ve kterém se vidí personál hospiců pro prokázané milosrdenství bližnímu a důraznou Ježíšovu výzvu: „*Jdi a jednej také tak.*“ (Mt 10, 25-37)³⁵ Janovo teologické evangelium klade, oproti synoptickým evangeliím, velký důraz na velikost zázraků a na nich ukazuje, jak jsou lidé přiváděni k víře: „*Ještě mnoho jiných znamení učinil Ježíš před očima učedníků, a ta nejsou zapsána v této knize. Tato však zapsána jsou, abyste věřili, že Ježíš je Kristus, syn Boží, a abyste věřice měli život v jeho jménu.*“ (Jan 20,30) Benedikt XVI. ve svém poselství nemocné povzbuzuje: „*Ježíšovo utrpení a kříž často nahánějí strach, protože se zdají být popřením života. Ve skutečnosti je to však naopak! Kříž je Boží „ano“ člověku, je nejvyšším a nejmocnějším výrazem jeho lásky a zdrojem, z něhož tryská věčný život.*“³⁶

Církev a péče o nemocné

Církev ve službě nemocným, trpícím a umírajícím přijala od Pána dvojí úkol; pečovat o pacienty a doprovázet je přímluvnými modlitbami.³⁷ „*Katolická církev vyznává a učí, že pomazání nemocných ustanovil Ježíš Kristus a je jednou ze sedmi svátostí Nového zákona. Podle směrnic tridentského koncilu (1545 – 63) je nastíněna v evangeliu svatého Marka 6,13: „...ve jménu mém budou vyhánět zlé duchy.... na nemocné budou vkládat ruce a uzdraví se“ (Mk 16,18). Marek vidí v pomazání a ve vkládání rukou mesiášské znamení. Sám bůh osvobozuje v Ježíšovi člověka od všech zel, ať duše (od hříchů), nebo od těla (od nemocí).*“³⁸

Ježíšovo jednání je návodem nového přístupu k nemocným a umírajícím, ke každému člověku, který potřebuje pomoc. Jak historie dokládá, měl obrovský vliv i na další rozvoj církevní péče o nemocné v Evropě. Veber se k počátkům Evropy vyjadřuje

³⁴ Srov. SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8, s. 46.

³⁵ Svatý Augustin používá přirovnání: „*Představ si, že tě Bůh chce naplnit medem. Jsi-li ale zcela naplněn octem, kam chceš dát med? Nádoba, tj. srdce, musí být nejprve rozšířena a následně vyčištěna: musí být zbavena octa a octové příchuti. To stojí práci, bolest, ale jen tak je možné dosáhnout způsobilosti k tomu, k čemu jsme určeni.*“

³⁶ Poselství papeže Benedikta XVI. k XIX. Světovému dni nemocných (11. února 2011), Acta curiae episcopalis brunensis 2/2011, Biskupství brněnské, 2011, vyšlo v příloze.

³⁷ Srov. *Kompendium katolické církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2006, ISBN 80-7195-047-5, s. 92.

³⁸ GIGLIONI, Paolo, *Svátosti Krista a církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1996, ISBN 80-7192-115-7, s. 132.

„*Proto říká i Kristus učedníkům: „Uzdravujte nemocné“ (Mt 10,8). Je doporučována věřícím a vyhlašuje ji Jakub, apoštol a Pánův bratranec: „Je někdo z vás nemocen? Ať si zavolá představené církevní obce a ti ať se nad ním modlí a mažou ho olejem ve jménu Páně. Modlitba spojená s vírou zachrání nemocného. Pán ho pozdvihne, a jestliže se dopustil hříchů, bude mu odpuštěno“ (Jak 5, 14-15). Jakub zde má na mysli vážnou nemoc, u které nestačí osobní modlitba. Je nutná zvláštní přímluva svěřená kněžím církevní obce. Již starozákonní tradice viděla v pomazání olejem znamení života a radosti. (srov. Iz 1,6; 61,1-3; Lv 14,10-32).*“ Tamtéž, s. 132.

následovně: „Většina evropských historiků, kteří píší přehledy či samostatné práce z počátků evropských dějin, konstatuje, že staletí mezi koncem klasického starověku a rokem 1000 jsou dobou, kdy byla založena Evropa. Na začátku Evropy jako politické síly stálo křesťanství.“³⁹ Objasňuje také význam a důležitost katolického učení uváděného do běžného života, kdy od prvních staletí spojuje církev svoji evangelizaci s charitativní činností. Zmiňuje se, že od 4. století se začínají stavět chudobince, sirotčince a nemocnice. Celé dějiny církve prostupuje péče o člověka prostřednictvím církevních institucí v duchu křesťanské lásky.⁴⁰ Praměny dokládají, že již kolem roku 500 vzniká v Arles nejstarší merovejský špitál podporovaný biskupem Caesariem.⁴¹

Roku 583 rozhodlo biskupské shromáždění v Lyonu o zřízení domu pro malomocné. Ti měli žít za hradbami města, izolováni od ostatní společnosti, přičemž jim měla být ze strany církve poskytována péče materiální a spirituální. Místa pobytu pro nemocné, později nazývaná chorobince, se původně skládala z dřevěných domků stojících do kruhu, v jejichž středu stála kaple.⁴² Postupně byly zakládány špitály při klášterech. V klášterních špitálech pracovali jako léčitelé a ošetřovatelé mniši a jeptišky. Nemocným už nejenom poskytovali stravu a střechu nad hlavou, ale podávali jim i léky, které získávali z léčivých rostlin z klášterních zahrad. *Lorschská kniha o léčivech* z roku 795 je prvním písemným dokladem o klášterní medicíně.⁴³

Rozhodující úlohu v péči o nemocné byla v 9. století postava papeže Řehoře Velikého, který uložil klášterům jako povinnost péči o chudé, nemocné a umírající. Toto rozhodnutí mělo velký vliv na směr charitativní a ošetřovatelské péče řeholních společenství. Benediktini patřili k prvním křesťanským řádům, kteří se těmto činností věnovali. I když se postupně péče o nemocné u nich vytrácela, nelze jim jejich prvenství a holistický přístup k pacientům upřít. Pro pozdější řády se stali na dlouhá léta v této oblasti vzorem.⁴⁴

Řeholní společenství se od počátku snažila naplňovat službu nemocným a umírajícím v duchu Písma svatého, v duchu Boží lásky. Od svého vzniku se zaměřovala především na chudé, nemocné, trpící, umírající a poskytovala jim péči především v klášterních špitálech. Křesťanská láska prodchnutá snahou pomoci bližnímu v nouzi a utrpení je žitým Kristovým učením v modlitbě, tichosti, chudobě, pokoře a milosrdenství. Takto

³⁹ Srov. VEBER, Václav, *Dějiny sjednocené Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004, ISBN 80-7106-663-X, s. 40.

⁴⁰ Dostupné na www: Srov. <http://ksn.frcth.uniba.sk/dejiny.html>, 15. 8. 2011.

⁴¹ Srov. SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8, s. 68. „V něm mohli podle zprávy kronikářů sledovat nemocní bohoslužby z lůžka. Za vlády Merovejců (481-751) bylo ve Francii, zejména střední a jižní, založeno množství špitálů. Tak také Redegunda (525-587), dcera durynského krále Berthara a manželka merovejského krále Chlothara I., jež se stala křesťankou a po 15 letech manželství řeholnicí, založila klášter sv. Kříže (St. Croix) v Toursu a podnítila vznik klášterního špitálu v Poitiers podle vzoru z Arles. Nemocné osobně navštěvovala, koupala je a pečovala o ně.“ *Tamtéž*, s. 68.

⁴² Srov. *tamtéž*, s. 68.

⁴³ Srov. *tamtéž*, s. 71.

⁴⁴ Srov. *tamtéž*, s. 71-73.

Zakladatelem řádu byl roku 529 Benedikt z Nursie, který založil v Itálii první klášter jako centrum modlitby, hospodářství, vzdělanosti, umění, ale i opatrovnické činnosti a péči o nemocné.

smýšlející lidé byli přijímáni do postupně vznikajících křesťanských řádů, jejichž posláním byla péče o nemocné. Ježíš Kristus, spasitel světa, který jako „velký lékař“ prováděl zázračná uzdravení, se stal na křesťanském Západě vedoucí postavou *iatroteologie*.⁴⁵ Obzvláště středověká klášterní medicína, ve které mniši a mnišky slučovali lékařskou práci se svým duchovním posláním, vidí v „*Christu mediku*“ vedoucí postavu jejich náboženského léčitelství: „*Vše máme v Kristovi. Chceš vyléčit ránu? On je doktorem. Planeš horečkou? On je pramenem*“, píše církevní otec Ambrosius⁴⁶, biskup milánský. Modlitby mají vyprosit Kristovu pomoc. V té době byly postupně položeny základy klášterní medicíny s holistickým⁴⁷ přístupem k nemocným. Klášterní medicína poskytovala péči chirurgickou, lékárenskou, zaměřovala se na správné stravování, nápravu životosprávy a jak bychom dnes řekli moderní terminologií, propagovala zdravý životní styl.⁴⁸

Okolo roku 910 vznikají v Anglii, Francii a v severním Španělsku tzv. *špitály chunyského řádu*. Název je odvozen podle hnutí vycházejícího z kláštera v Cluny, ve kterém se měly ideály raného mnišství obnovit prostřednictvím zpřísnění klášterních řeholí a přímým podřízením klášterní moci. Z tohoto zpřísnění pravidel klášterního života pak vyplýval názor, který považoval péči o nemocné uvnitř klášterních zdí za rušení klášterního klidu. Mnohé kláštery proto předaly své špitály do péče laiků. Ti potom zakládali ošetrovatelská společenstva, ze kterých následně povstaly světské řády.⁴⁹

Asi v roce 1050 založil ve španělské Tarragoně biskup *katedrální špitál Santa Tecla*. Ve stejném roce skupina poutníků v Jeruzalémě vybudovala špitál pro poutníky, který se stal základním kamenem později vzniklého řádu johanitů.⁵⁰ Přibližně od druhé poloviny 11. století přebírají po celé Evropě péči o nemocné stále častěji laici. Roku 1136 nechal byzantský císař Jan II. Komnenos v Kostantinopoli (Cařihradě) vystavět špitál s padesáti lůžky nesoucí název *Pantokrator*⁵¹, který překonal svým věhlasem, vybavením a organizací všechny doposud fungující nemocnice. V příkazu Jana II. stálo sjednotit budovy kláštera, hřbitov a nemocnici v jeden celek a v určité dny se museli mniši spolu s nemocnými účastnit bohoslužby. Tímto krokem zajistil císař péči o spirituální potřeby nemocných.⁵²

Některé nemoci samy o sobě představovaly reálnou hrozbu, navíc ještě vzbuzovaly hrůzné obrazy v lidské představivosti. To se týkalo především moru a lepry. Bližší informace o postavení a péči lidí postižených leprou nám podává Bergdolt. Podle něj

⁴⁵ Iatroteologie (z řeckého *iatros* = lékař, *teologia* = boží nauka) je medicínský model, který vykládá nemoc jako projev Boží vůle a vyléčení vysvětluje léčivou silou božstev.

⁴⁶ Církevní otec Ambrosius, biskup milánský žil v letech 340 – 397.

⁴⁷ Holistický (holos=celek) – zaujímá péči o složku fyzickou, psychickou, sociální a spirituální.

⁴⁸ Srov. SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8, s. 46.

⁴⁹ Srov. tamtéž, s. 86.

⁵⁰ Řád johanitů má ve své spiritualitě charitní úkol, a to péči o nemocné a umírající.

⁵¹ Název kláštera *Pantokrator* je odvozen od řeckého názvu typu Krista vševládce – Pán veškerenstva; toto zobrazení žehnajícího Krista je charakteristické pro východokřesťanské a zvláště byzantské umění.

⁵² Srov. tamtéž, s. 91.

bylo okolo roku 1225 vybudováno ve Francii více než 2000 *leprosárií*.⁵³ Podle dochovaných pramenů byla v době křížáckých výprav v 11. – 13. století nákaza leprou rozšířena po celé Francii a jako mor se šířila po Evropě. Na péči o malomocné v lazaretech se specializoval řád sv. Lazara, založený v Jeruzalémě roku 1120. V roce 1281 byl také v Praze otevřen „*Špitál sv. Lazara*“, a protože ležel za hranicemi městských hradeb, je velice pravděpodobné, že se jednalo o první leprosárium na našem území.⁵⁴ Z kronik se dozvídáme, že kněží svědomitě plnili své kněžské povinnosti a umírajícím udělovali poslední pomazání, i když si byli vědomi, že je dříve či později čeká stejný osud.⁵⁵ O počtu úmrtí duchovních osob nejlépe informují nekrologia velkých chrámů a katedrál.⁵⁶ Samozřejmě, že nejvyšší úmrtnost byla u těch, kteří přicházeli do bezprostředního styku s nemocnými v kláštorech a špitálech.⁵⁷

V této souvislosti je nutno zmínit i jednu z nejvýznamnějších postav českých dějin v oblasti péče o nemocné. Tou byla *Anežka Přemyslovna*⁵⁸, dcera českého krále Přemysla Otakara I. Velkou měrou byla ovlivněna učením sv. Františka z Assisi a jeho stoupenkyně sv. Kláry. V roce 1231 zahájila výstavbu velkorysého komplexu špitálu, mužského kláštera minoritů a ženského kláštera klarisek na Starém Městě pražském. Ve špitále se nacházela nemocnice, chudobinec a útulek pro pocestné. Anežka, i když byla královskou dcerou, se nevyhýbala péči o nemocné a potřebné. Šlo o ojedinělý počín, první svého druhu u nás. Stal se tak počátkem sociální sítě, která se posléze rozšířila i do dalších měst království.

Obr. 2: Sv. Anežka Česká⁵⁹

⁵³ Leprosária byly domy soustřeďující malomocné.

⁵⁴ Srov. tamtéž, s. 91-94.

⁵⁵ Srov. BERGDOLT, Klaus, *Černá smrt v Evropě*. Vyšehrad, Praha 2002, ISBN 80-7021-541-0, s. 134.

⁵⁶ Srov. tamtéž, s. 136.

⁵⁷ „Například v jednom pařížském hospicu zemřelo během pěti měsíců šedesát dva jeptišek ze sta dvou. V klášteře Marienbergu ve Vintscggau zemřeli všichni mniši až na dva kněze, jednoho laického bratra a jednoho novice, který nám o tom zanechal zprávu.“ Tamtéž, s. 138.

⁵⁸ Anežka Přemyslovna (5. září 1269 – 17. května 1296).

⁵⁹ Dostupné na [www: http://cs.wikipedia.org/wiki/Ane%C5%BEka_%C4%8Cesk%C3%A1](http://cs.wikipedia.org/wiki/Ane%C5%BEka_%C4%8Cesk%C3%A1), 8. 2. 2012.

14. století přineslo nejkatastrofálnější epidemie, které kdy Evropu postihly, a to epidemie dýmějového moru. „Mor, na nějž v letech 1347 až 1351 zemřela takřka třetina obyvatel Evropy, velice krutě ukázal meze lidské odolnosti a tolerance. Vzdělání, kultura, tradice a náboženství ve chvílích nebezpečí a strachu ze smrti jen málokdy dokázaly zabránit panickým reakcím a bezohlednosti. Soucit a obětavost zanikaly, společnost žila ve fyzickém a psychickém výjimečném stavu.“⁶⁰ Pro duchovní posilu těžce nemocným vydal roku 1408 Jean de Gerson (1363 – 1429) příručku *Opus Tripartium (Trojí dílo)* pojednávající o umění přinášet umírajícím spásu.⁶¹ Toto dílo se velice rychle rozšířilo po celé Francii a sloužilo především duchovním, ale i laikům pečujícím o nemocné. Postupně byla kniha překládána do světových jazyků a v 16. století se objevují první výtisky i v českých zemích.⁶²

Prostředky k léčení byly získávány především z přírody. Mniši si pěstovali léčivky ponejvíce ve svých klášterních zahradách. Nezastupitelnou úlohu péče o nemocné mělo také lidové léčitelství, které vycházelo z vědomostí a zkušeností předávaných z generace na generaci. Také oni využívali při léčení byliny, kořeny, listí stromů... Významnou roli v oblasti lékárenství sehrály křížové výpravy. Prostřednictvím křižáků se k nám dostávají nové druhy léků. V období středověku se vyvinula profese lékárníků, kteří sehrávali významnou roli zejména ve městech. Spolu s lékaři se sdružovali do cechů. Nebyli sice tak vážení jako lékaři, ale přesto byli pro ně značnou konkurencí. Písemné záznamy o existenci lékáren pocházejí z 15. století. Doložena je např. lékárna ve Vídni. K rozmachu lékárenství došlo zejména v období baroka. Nejstarší zachovanou barokní lékárnu v Evropě nalezneme ve východočeském Kuksu, ve špitálu založeném hrabětem Šporkem. První převor milosrdných bratří Narcis Schön dorazil do kukského špitálu v roce 1743 a se svými spolubratry zde ve stejném roce zřídil lékárnu. Ta se nazývala, jak bývá zvykem u milosrdných bratří, „*U granátového jablka*“ a dodávala léky nejen zdejším pacientům, ale i lidem v okolí.⁶³ Ještě dodnes jsou zachovány barokní lékárny i v jiných městech. Za všechny bych jmenovala krásnou barokní lékárnu u milosrdných bratří v Brně, která je dodnes funkční.

⁶⁰ BERGDOLT, Klaus, *Černá smrt v Evropě*. Vyšehrad, Praha 2002, ISBN 80-7021-541-0, s. 183.

⁶¹ V ní formuloval čtyři stupně duchovního procesu při umírání: 1. Pobídnutí – trpělivě snášet utrpení Bohem seslaná, 2. Otázky – zda nemocný lituje svých hříchů a prosí Boha o odpuštění, 3. Modlitby, 4. Předpisy pro pomocníky při smrti – zpověď a poslední pomazání.

⁶² Srov. SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8, s. 115.

⁶³ Srov. BREUERS, Dieter, *Na hradech, v kláštorech, v podhradí*. Nakladatelství Brána, Praha 2007, ISBN 978-80-7243-315-5, s. 226.

Obr. 3: Špitál v Kuksu⁶⁴

Charitativní a řádová péče se stala základem, na němž bylo postupně vystavěno profesionální ošetrovatelství. Nezanedbatelný vliv na vývoj ošetrovatelství měly války. Velké množství raněných vojáků, hromadné infekce v důsledku velmi špatných hygienických podmínek lazaretů a nedostatečných znalostí zdravotnického personálu vyvolávaly zvýšenou potřebu lékařské a ošetrovatelské péče.⁶⁵ V 19. století došlo k novému rozvoji ženských kongregací⁶⁶, které se začaly věnovat práci ve zdravotnictví. A protože se řeholní společenství od počátku snažila naplňovat službu nemocným a umírajícím v duchu Písma svatého, v duchu Boží lásky, staly se řeholní sestry díky své trpělivosti a pokoře při styku s nemocnými pro nemocnice velkým přínosem a nutno konstatovat, že je tomu tak dodnes. Lidé si jejich práce nesmírně vážili a vyjadřují se o ní s respektem, protože právě řeholní sestry pracují na nejproblematičtějších pracovištích, jako jsou popáleninová centra nebo oblast paliativní péče.⁶⁷

Názor, že pouhá léčba těla pro nemocného nestačí, naši předkové dobře znali a dodržovali: „*Katolická a jiná církvemi vlastněná zdravotnická zařízení poskytují vyšší efektivitu a kvalitu péče než obdobná zařízení vlastněná soukromými investory, vyplývá to z průzkumu agentury Thomson Reuters, který proběhl na 255 místech USA.*“⁶⁸

Evropská renesance se svými změnami ovlivnila i českou medicínu a farmacii. „*Je stále nejisté, zda renesanční medicína znamenala skutečně rozhodující průlom k modernímu vědeckému myšlení či zda tehdy šlo pouze o obnovení tradice, jež pokračovala až do 19. století. Nesporné však je, že lékaři té doby si byli pronikavého*

⁶⁴ Dostupné na www.7service.eu/?kuks-granatove-jablko,106, 9. 2. 2012.

⁶⁵ Srov. KUTNOHORSKÁ, Jana, *Historie ošetrovatelství*. Grada Publishing, a.s., Praha 2010, ISBN 978-80-247-3224-4, s. 17.

⁶⁶ Přehled našich řádů a kongregací zaměřených na péči o nemocné uvádím v tabulce, v příloze 2.

⁶⁷ Srov. tamtéž, s. 19.

⁶⁸ Dostupné na www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=20186, 21. 8. 2010.

převratu v jejich disciplíně dobře vědomí.⁶⁹ Půdu připravil pozdně středověký skepticismus a nárůst empirických znalostí: nový pohled a změněné sebevědomění člověka, které se napájely z ostatních duchovních a kulturních oblastí života, daly podněty k novým počátkům i v medicíně.⁷⁰ Lékaři a lékárníci byli spojeni ve společné cechové organizaci. Začínalo rozkvétat studium anatomie a strach před smrtí nahradilo zkoumání smrti v zájmu záchrany života. Svě povolání směli lékaři vykonávat pouze po přísném studiu a po složení veřejné zkoušky před komisí složené z lékařů a chirurgů.⁷¹

V tomto období se lidoví léčitelé obracejí ke světcům, zvláště sv. Šebestiánovi a sv. Rochovi. Důležitý byl rok 1565, kdy byla na Moravě zřízena funkce tzv. „zemských lékařů“, kteří měli zajišťovat především péči při epidemiích. Zemští lékaři dozírali na činnost ranhojičů, špitálů, porodních bab a prováděli vizitaci lékáren. V Čechách byli ustanoveni první zemští lékaři až v roce 1585.⁷²

„Medicína 17. století je filozoficky i vědecky přelomovým obdobím, v němž byly vytvořeny hlavní základy moderní přírodovědecké metody.“⁷³ Na českou medicínu měla velký vliv porážka českého stavovského povstání i následné období třicetileté války. Náboženská nesnášenlivost a protireformace drasticky ovlivnily českou vědu, neboť elita českého národa odešla do emigrace a tím začala česká medicína značně pokulhávala za světovým vývojem.⁷⁴

18. století je spojeno s osvícenstvím, které věří v rozum a sílu rychle se rozvíjející vědy, navazuje na myšlenky renesance a humanismu. Také habsburská monarchie zažívala po válkách s Pruskem svůj přerod, a to ve všech oblastech. Císařovna Marie Terezie (1740 – 1780) za podpory svých rádců a později i svého syna Josefa II. (1780 – 90) postupně přebudovala zaostalé Rakousko v moderní stát. Osvícenské reformy ve zdravotnictví prosazoval holandský lékař, jeden z předních rádců Marie Terezie, Gerhard van Swieten.⁷⁵ Jeho zásluhou se postupně vytvářel právní základ pro poměrně ucelený systém státní zdravotní správy.⁷⁶ I když Praha i ostatní česká a moravská města měla pouze provinční charakter, brzy zde vznikly, na místech původních klášterů, první nemocnice. Roku 1786 zahájila činnost všeobecná nemocnice v Brně, v roce 1787

⁶⁹ „Katolická zdravotnická zařízení poskytují také lepší péči než ta, která provozují sekulární neziskové organizace. Průzkum se zaměřil na čtyři typy vlastníků – katolické, vlastněné jinou církví, sekulární neziskové a provozované soukromým investorem. Nejhuře mezi čtyřmi typy vlastníků dopadla zařízení soukromých investorů. Kvalita zařízení byla posuzována podle osmi kritérií, mezi nimiž byla například úmrtnost, počet zdravotních komplikací, pacientova bezpečnost a průměrná doba pobytu.“ Dostupné na [www: http://www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=20186](http://www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=20186), 21. 9. 2010.

⁷⁰ SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8, s. 121.

⁷¹ Srov. ADORNO, Francesco a kol., *Renesanční Florencia*. Tatran, Bratislava 1973, s. 119-124.

⁷² Srov. SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha 1994, ISBN 80-85873-16-8, s. 121-123.

⁷³ Tamtéž, s. 162.

⁷⁴ Srov. tamtéž, s. 163.

⁷⁵ Gerhard van Swieten (1700 – 1772).

⁷⁶ Srov. tamtéž, s. 236.

v Olomouci a v roce 1790 pražská všeobecná nemocnice.⁷⁷ Byly provedeny rozsáhlé reformy lékařských fakult, stanoveny přesné studijní předpisy a zaváděla se i klinická výuka u lůžka nemocného.⁷⁸

Lékařství 19. století začalo klást důraz na experimenty, odklonilo se od romantismu a metafyziky. Je pro něj typická roztržičnost do mnoha specializovaných oborů a začínají se objevovat první vědecké statistiky.⁷⁹ Od druhé poloviny 19. století až po současnost se ubírá medicína moderním vývojem. Ještě po 1. světové válce tvořily nemocniční personál převážně řeholní sestry – ošetřovatelky.⁸⁰

Od konce 19. století do konce 2. světové války je obdobím s prudkým rozvojem zakládání nemocnic spolu s ošetřovatelskými školami, které při nemocnicích současně vznikaly a byly na nich i hmotně závislé. Nemocnice tyto školy potřebovaly, protože jejich absolventky zajišťovaly péči o nemocné a umírající.⁸¹

Obr. 4: Ošetřovatelská škola sv. Kříže Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Praze, pohled do učebny z roku 1939⁸²

⁷⁷ Generální zdravotní řád pro Království české byl vydán 24. července 1753, obdobný řád byl vydán pro Moravu roku 1752 a pro Slezsko roku 1753. Důležitým zásahem osvícenského státu do zdravotnictví je zakládání veřejných nemocnic, porodnic, nalezinců a psychiatrických ústavů. Císař Josef II. určil v Rakousko-Uhersku nový způsob výstavby nemocnic. 16. srpna 1784 byla otevřena všeobecná nemocnice ve Vídni, která určovala měřítko pro stavby velkých nemocnic v Evropě. Je zajímavé, že již tehdy byla prosazena myšlenka, že pacienti s nadorovým onemocněním musí být vzdáleni z očí společnosti do okrajových špitálů, nebo chorobinců. Srov. tamtéž, s. 236.

⁷⁸ Srov. tamtéž, s. 202.

⁷⁹ Srov. tamtéž, s. 271.

„13. května 1836 Theodor Flidner (1800-1864), farář evangelické farnosti Kaiserswerth, založil Evangelický spolek pro křesťanskou péči o nemocné v Porýní a Vestfálsku. Zřídil nemocnici a mateřský dům diakonek (diakonky – jáhenky – jsou evangelické ošetřovatelky nemocných, obdobné katolickým řádovým sestrám). Oba ústavy se brzy staly vzorem pro diakonická zařízení jak v Německu, tak i v cizině.“ Tamtéž, s.271.

⁸⁰ Srov. KUTNOHORSKÁ, Jana, *Historie ošetřovatelství*. Grada Publishing, a.s., Praha 2010, ISBN 978-80-247-3224-4, s. 65.

⁸¹ Srov. tamtéž, s. 65.

⁸² Dostupné na [www: http://www.boromejky.cz/23nemocnice/23.html](http://www.boromejky.cz/23nemocnice/23.html), 3. 2. 2012.

2. Hospice ve světě

20. století, zejména jeho druhá polovina, přináší do medicíny zvýšení zájmu o nevléčitelně nemocné pacienty. V mnoha zemích začínají vznikat pro tyto lidi první hospice a v souvislosti s tím se objevuje v medicíně nové odvětví, kterým se stává paliativní péče.

Hospicová, paliativní péče – význam a poslání

Mluvíme-li o *hospicové péči*, je třeba si uvědomit, že je nedílnou součástí *paliativní medicíny*. Obsahem paliativní medicíny je péče poskytovaná pacientovi, který trpí nevléčitelnou chorobou v pokročilém nebo konečném stadiu. Cílem paliativní péče je zmírnit bolest a další tělesná a duševní strádání a udržet co nejvyšší kvalitu života.⁸³ Paliativní a hospicová péče je často popisována jako nová specializace, jako nové odvětví moderní medicíny, ale ve skutečnosti se jedná o jednu z nejstarších lékařských disciplín. Hospic je zaměřený především na úlevu od bolesti, kterou postupující onkologické nebo těžké chronické onemocnění s sebou přináší. Je určený terminálně nemocným, kterým neslibuje uzdravení, ale nebere naději, neslibuje vyléčení, ale slibuje zmírnění nebo i odstranění fyzické bolesti. Myšlenka hospice vychází z úcty k člověku jako neopakovatelné a jedinečné lidské bytosti. O pacienty je pečováno v rovině fyzické, psychické, sociální i spirituální. Důraz je kladen na kvalitu života nemocného, a proto je umožněno příbuzným nebo blízkým nemocného pobývat s pacientem 24 hodin denně, 365 dní v roce. Hospic nezná „návštěvní hodiny“ a k jeho zázemí patří i hostinské pokoje pro návštěvy klientů. Filozofie hospicového hnutí vychází z týmové práce a z myšlenky sloužit a pomáhat nemocným s hluboce lidským a profesionálním přístupem.⁸⁴ K tomu slouží i tzv. *multidisciplinární tým*⁸⁵, který se každý týden pravidelně schází na oddělení ke společnému hledání cesty, jak nejlépe pacienta ošetřovat a jak mu pomoci důstojně prožívat život v jeho posledních dnech.⁸⁶ Ke komplexní péči o nemocné přispívají velkou měrou i dobrovolníci, kteří ve svém volném čase navštěvují pacienty a dávají jim to nejcennější – svůj čas, lidskou blízkost, zájem a propojení se světem zdravých.⁸⁷

Chceme-li objasnit pojem hospic, měli bychom hledat jeho původ v latinském slově „*hospes*“, což lze volnou formou přeložit jako host. V pozdější klasické latině pod křesťanským vlivem lze výraz slučovat s neznámým člověkem – hostitelem. Např.

⁸³ Srov. SLÁMA, KABELKA, VORLÍČEK a kol., *Paliativní medicína pro praxi*. Galén, Praha, 2007, ISBN 978-80-7262-505-5, s. 25.

⁸⁴ Srov. SVATOŠOVÁ, Marie, *Hospice a umění doprovázet*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 6.doplňené vydání, 2008, ISBN 978-80-7195-307-4, s. 115-119.

⁸⁵ Multidisciplinární tým je tvořen lékaři, sestrami, pečovatelkami, sociálním pracovníkem, psychologem, duchovním a koordinátorem dobrovolníků.

⁸⁶ Srov. FABUŠ – MIKULA, *Hospic, paliativna starostlivosť a Slovensko*. Bolest – časopis pro studium a léčbu bolesti, ročník 5, č. 1, 2002, ISSN 1212-0634, s. 65.

⁸⁷ Srov. SVATOŠOVÁ, Marie, *Hospice a umění doprovázet*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, 6.doplňené vydání, 2008, ISBN 978-80-7195-307-4, s. 115-119.

Cicero užívá pro hostitele, který přijímal a vítal nečekané návštěvníky, výrazu „*hospes*“ a pro poutníky označení „*peregrius*“. Přídavné jméno „*hospitalis*“ má původ ve slově „*hospes*“, s významem přátelský, slova se stejným základem se v našem jazyce vyskytují i dnes (např. hotel, pohostinnost, hospic, hospital). Na východě bylo řeckou podobou pro výraz „*hospitium*“ slovo „*xenodochion*“ (volně přeloženo: „místo, kde byl přijímám cizí člověk“). V řečtině „*xenos*“ označuje dvojí význam: hostitele a zároveň neznámého člověka. Z toho lze vyvodit název domů pro poutníky, tzv. „*xenodochia*“, v západním světě označovaná jako „*hospitia*“.⁸⁸ Latinský výraz „*pallium*“ znamená masku, pokrytí a zakrytí pláštěm, což lze vyjádřit obrazně jako zamaskovat účinky neléčitelné choroby a překrýt pláštěm trpící, kteří v chladu hledají útočiště a pomoc. Podobně je tomu u anglického výrazu „*hospic*“ (v překladu útulek). V němčině „*hospitz*“ je zpravidla označováno jednoduché zařízení na způsob ubytovny, které je spravované církví. Ve středověku byl hojně používán pro tzv. domy odpočinku, které využívali především poutníci na cestách do Palestiny. Člověk, který v té době hospice vedl, byl vedoucím domu, ranhojičem i porodníkem v jedné osobě.⁸⁹

Lze se také setkat s názorem, že myšlenka hospicové péče může být odvozena přímo od slova poutník. Těmto poutníkům se dostávalo velké úcty, jelikož to byli oni, kdo přinášel do vesnice novinky z okolního světa a byli tedy jakýmsi pojítkem s ním. Jejich cesty představovaly konfrontaci s neznámým a jejich odvaha odrážela ducha dobrodružství. Poskytnout jim péči bylo etickým a sociálním závazkem. V 7. nebo 8. století byl v Římě založen hospic pro poutníky k hrobu sv. Petra. Sloužil k odpočinku a znovuoobnovení sil. Nazýval se *hospitium* a toto označení si ponechal až do reformace. Ve středověku se staly hospice útočištěm zvláště pro poutníky do Svaté země. Byly všude po cestě, ve městech i vesnicích. Většinou byly provozovány církevními řády. Jeden z těchto středověkých hospiců byl založen v roce 1100 bratrem Gerhardem, členem ošetřovatelského bratrstva johanitů (později řádu johanitů) v Jeruzalémě. Tento špitál sloužil mimo jiné též křižákům, kteří pro zranění nebo únavu umírali. Postupně se podobné hospice – špitály stavěly u cest po celé Evropě. Během křižáckých výprav, tj. v průběhu 11. a 12. století, bylo takových hospiců v Paříži okolo 40, ve Florencii okolo 30. V Anglii se v té době předpokládá až 750 hospiců.⁹⁰

Teprve 19. století dalo pojmu hospic nový význam – byl použit ve spojení s umírajícími. Poprvé to učinila Mme. Jeanne Garnierová, která v roce 1842 založila hospic *Dames de Clavarie* v Lyonu, ve Francii. Poté bylo označení hospic použito v Dublinu členkami řádu Sisters of Charity, které otevřely v roce 1879 *Our's Lady Hospice*. Stejným řádem byl založený i Hospic svatého Josefa v Hackney v roce 1905

⁸⁸ Srov. MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002, s. 17-18.

⁸⁹ Srov. MUNZAROVÁ, Marta, *Otázky a odpovědi o stáří*, přednáška v Kongresovém centru MU v Brně, organizovala Klinika geriatry, ošetřovatelství a praktického lékařství (KGOPL) LF MU Brno, konané v pondělí 24. 5. 2004.

⁹⁰ Srov. MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002, s. 19.

při nemocnici svatého Lukáše. Z těchto kořenů vyrostl první skutečně moderní hospic na světě – *St. Christopher's Hospice* v Londýně v roce 1967. Zahájení provozu v tomto hospici se stalo impulzem rozvoje moderního hospicového hnutí na celém světě. Hlavním motivem jeho vzniku byla snaha o humanizaci medicíny u smrtelně nemocných a umírajících.⁹¹

Na středověkou tradici hospiců navázalo novodobé hospicové hnutí, které se nejprve projevilo ve Velké Británii. Převládá všeobecné mínění, že moderní hospicové hnutí bylo založeno *Cicely Saundersovou*, a to otevřením *St. Christopher's Hospice* v Sydenhamu poblíž Londýna v roce 1967.⁹²

Obr. 5: Cicely Saunders⁹³

Hospicová péče ve světě

„Potřeby má těžce nemocný na celém světě stejné – biologické, psychické, sociální a duchovní – rozdíl je pouze v tom, zda a jak jsou nebo nejsou saturovány. Všude ve světě hospice začínaly tím, že řešily záležitosti, které byly na první pohled nejnaléhavější a nejkritičtější – problémy pacientů s nádorovými onemocněními. Umírající už nechce být pacientem, ale člověkem.“⁹⁴ V současné době fungují hospice již v 95 zemích, kde péče těžce nemocným je poskytována na více než 8000 místech moderního světa. Londýnská studie EIU⁹⁵ zabývající se kvalitou zdravotní a paliativní péče došla k závěru, že počet hospiců je jedním z ukazatelů, který dokládá vyspělost země v péči o nevléčitelně nemocné. Na pomyslném žebříčku zemí, řazeno podle kvality péče o umírající, přiznává první příčky v Evropě Belgii, Rakousku, Nizozemsku a Německu.⁹⁶ Drbal ve svém článku *„Komplexní přístup k onkologicky nemocným*

⁹¹ Srov. BYSTRICKÝ, Zdeněk, *Hospicová péče – organizace a zkušenosti z českých pracovišť*. Zdravotnické noviny 11, 2001, s. 6.

⁹² Srov. MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002, s. 19-21.

⁹³ Dostupné na <http://www.topicos.info/Imagenes1%5C29.jpg>, 16. 2. 2012.

⁹⁴ SVATOŠOVÁ, Marie, APHPP (Asociace poskytovatelů hospicové a paliativní péče), seminář *„Perspektivy hospicové péče v ČR“*, Praha, Lichtenštejnský palác, 11. prosince 2007.

⁹⁵ EIU – The Economist Intelligence Unit, britská výzkumná organizace.

⁹⁶ Srov. dostupné na [www: http://www.denik.cz/ze-sveta/pocet-hospicu-vetsinou-nestaci-nikde-na-svete.html](http://www.denik.cz/ze-sveta/pocet-hospicu-vetsinou-nestaci-nikde-na-svete.html), 5. 11. 2011.

pacientům“ upozorňuje na pozitivní vliv hospiců, zejména na jejich přístup k umírajícím a to nejen ze strany zdravotníků, ale i laické veřejnosti: „Hospicová péče je cestou, která, pokud bude na kvalitní úrovni, může zcela ochromit všechny tendence k uzákonění eutanazie, protože pomůže nenásilně, přirozeně naplnit život až do konce, pomůže pochopit nezvratitelnou skutečnost smrti, zamezí nepřirozenému prodlužování utrpení a pomůže v umírání, tedy umožní důstojný odchod z tohoto života ve správný čas. Obecně lze též říci, že tam, kde vznikly hospice, byla během určité doby zaznamenána i pozitivní změna v přístupu k nevléčitelně nemocným a umírajícím i v nemocnicích dané oblasti.“⁹⁷

V následující části své práce bych chtěla ukázat, jak byla hospicová péče uváděna v život ve vybraných zemích. Informace, které jsem měla k dispozici, jsou omezeny; jedná se o nástin zahraničních hospicových zařízení.

Velká Británie

Bohatou historií v péči o hospicové pacienty prošlo britské království. Roku 1879 založila sestra Mary Aikenhead *Hospic Naší paní v Dublinu* (Our Lady's Hospice for the Care of the Dying in Dublin).

Obr. 6: Hospic St. Joseph (Londýn)⁹⁸

Sestra Mary prosazovala myšlenku, že člověk v poslední fázi života má právo na důstojné zacházení a odbornou péči.⁹⁹ Role tohoto hospice je popsána v historii *Hospice sv. Lukáše* v Londýně: „*Není to nemocnice, kam se přichází léčit. Ani to není dům pro nevléčitelně nemocné, kam si přicházejí prožít poslední roky svého života. Je to prostě "hospic", kam jsou přijímáni ti, kteří velmi brzy zemřou a ti, kteří nemají kam složit svoji unavenou hlavu. Irské Charitní sestry založily také první hospic v Anglii. Jezuitský kněz Peter Gallway žádal o pomoc pro hospic sloužící chudým a potřebným, kteří umírali v otřesných podmínkách ve východní části Londýna. Na jeho prosbu pozval kardinál Vaughan do Londýna roku 1900 pět irských sester, které zde měly vykonávat*

⁹⁷ DRBAL, Josef, *Komplexní přístup k onkologicky nemocným pacientům*. Zdravotnické noviny, Lékařské listy, č. 36, 2000, s. 12.

⁹⁸ Dostupné na [www: http://www.habilab.cz/uvod-do-problematiky-hospicove-pecce/](http://www.habilab.cz/uvod-do-problematiky-hospicove-pecce/), 15. 2. 2012.

⁹⁹ Srov. MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002, s.19.

službu. Anonymní dárce věnoval velkou část vybavení a v roce 1905 byl přijat první pacient do Hospice sv. Josefa (St. Joseph's Hospice) v Hackney ve východní části Londýna. Tento hospic měl kapacitu 30 lůžek a později sloužil jako model pro další hospice.¹⁰⁰ Do poloviny 20. století byla v Anglii svěřena hospicová péče církevním řádům. Výjimku tvořil Hospic svatého Lukáše, který nezaložily řádové sestry, ale aglikánský vikář pan Barret¹⁰¹, reagující na sociální podmínky v Londýně na počátku 20. století. Dále to byla Nadace Marie Curie, založená v roce 1952, která spravovala několik ošetrovatelských domů pro pacienty s nádorovými onemocněními a Hospic svatého Lukáše (St. Luke's Hospice) na Hereford Road v Londýně.¹⁰²

Nezanedbatelnou roli sehrála v této oblasti baronka Cecilly Saundersová. Původně pracovala jako zdravotní sestra a sociální pracovnice a ve svých 38 letech získala lékařské vzdělání. V roce 1967 založila v Londýně první hospic moderního typu s názvem St. Christopher's Hospice (hospic svatého Kryštofa) a zároveň se stala i jeho první ředitelkou. V současné době je nazýván „mateřským domem“ hospicového hnutí a je i školicím centrem pro zájemce o paliativní péči. V roce 1980 fungovalo ve Velké Británii 62 hospiců, které zahrnovaly jak týmy pečující o nevléčitelně nemocné v domácím prostředí, tak i lůžková zařízení. Do roku 1998 zaznamenalo hospicové informační centrum kolem 500 zařízení fungujících mimo rodinné služby. Hnutí se rozrostlo z péče poskytované dospělým pacientům umírajícím na rakovinu na péči poskytovanou dětem s touto diagnózou, péči o pacienty s onemocněním motoneuronů, roztroušenou sklerózou a Alzheimerovou chorobou. Na počátku 90. let vzniklo též několik hospiců zaměřených na pacienty s diagnózou HIV/AIDS.¹⁰³ Odhaduje se, že v Anglii existuje asi 220 hospiců. Ve Velké Británii je velice rozšířená domácí hospicová péče v podobě poradní služby multidisciplinárního týmu rodinným příslušníkům pečujícím o nemocné. V současné době je registrováno přes 400 agentur domácí hospicové péče a dalších 50 pracuje při lůžkových hospicích. Právem je Velká Británie nazývána kolébkou hospicového hnutí.¹⁰⁴

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 20.

¹⁰¹ „Pan Barret začal pracovat mezi chudými ve východní části Londýna. V interních materiálech hospice sv. Lukáše se uvádí, že "to na něj zapůsobilo tak depresivně, že této práce musel zanechat a doslova "utekl" do civilizovanější a bohatší západní části. Po 27 letech se obrátil k lidem stojícím uprostřed těchto diametrálně odlišných skupin." Na počátku 20. století byli chudí lidé ve Velké Británii chráněni tzv. "Právy chudých". V sousedství chudobinců byly vystavěny nemocnice, aby pomohly zvládat nápor tohoto množství chudých lidí. Tyto nemocnice byly přeplněny lidmi vyřazenými ze společnosti, neboť byli neproduktivní, spolu s lidmi velmi chudými. Ošetrovatelská péče byla primitivní. Pan Barret si uvědomoval, že není důstojné, aby solidní a slušní lidé ze střední vrstvy, kteří se dostali do finančních potíží po odchodu do důchodu nebo kteří se nemají kam obrátit, když onemocní, umírali v tak bídných podmínkách vedle tuláků a vagabundů. Měla by jim být poskytnuta odpovídající péče, respekt a úcta. Založil tedy Hospic sv. Lukáše a přesně vymezil podmínky pro přijetí.“ Tamtéž, s. 21.

¹⁰² Srov. tamtéž, s. 19-21.

¹⁰³ Srov. MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002, s. 24.

¹⁰⁴ Srov. CVANOVÁ, S., *Paliativní péče*, [bakalářská práce], Brno, Lékařská fakulta Masarykovy univerzity, Katedra ošetrovatelství 2008, s. 34-37.

Spojené státy americké

Hospicová péče se rozvíjela ve Spojených státech amerických oproti Evropě o něco později. Pro posouzení kvality hospicové péče ve Spojených státech amerických v oblasti sociální a spirituální je důležité zmínit i demografický vývoj obyvatelstva i příslušnost jejich obyvatel k jednotlivým církvím. To se potom odráží ve skladbě týmu duchovních, kteří slouží nemocným v hospicích. Ve Spojených státech amerických tvoří největší skupinu Američané evropského původu (84%), ostatním patří Afroameričané (12%) a původní obyvatelé – Indiáni. K protestantům se hlásí 56% obyvatelstva, katolického vyznání je 26% obyvatel.¹⁰⁵

První informace o hospicové péči se do Spojených států amerických dostávají již počátkem 60. let 20. století. Prezentovala je na Yalské univerzitě studentům medicíny Angličanka C. Saundersová. V roce 1966 byla opět pozvána děkankou fakulty ošetrovatelství Florence Waldovou, aby o této problematice přednášela v letním semestru. Postupně se toto žhavé téma dostává i do povědomí veřejnosti. V roce 1969 odhlasoval kongres hospicovou péči v Medicare. V roce 1979 vznikl podporovaný program pro financování 26 hospiců. V roce 1980 byly vypracované standardy pro akreditaci hospiců a v roce 1982 byl kongresem odhlasovaný zákon o financování hospicové péče. V roce 1984 existovalo již 31 hospiců a v roce 1993 bylo lůžkových a mobilních hospiců už 1288. V roce 1996 to bylo neuvěřitelných 2 800 hospiců! Na jeden hospic připadá ve Spojených státech amerických 92 000 obyvatel. Dále mají ve Spojených státech amerických tzv. *Norsing House*, což jsou ošetrovatelské domy, kde o umírající pečují sestry. Podobná zařízení existovala i v naší republice, ale v 50. letech minulého století byla zrušena, neboť v nich sloužily řádové sestry.¹⁰⁶

Kanada

Přibližně v sedmdesátých letech minulého století se začala také v Kanadě uplatňovat myšlenka hospicového hnutí. Kanadská hospicová společnost má centrum ve Vancouvru, kde v tamní nemocnici *Eagle Ridge Hospital* začala provozovat první oddělení paliativní péče *Acute Palliative Ward*. Kromě toho jsou zřízeny i jiné hospice. Od roku 1980 je zabezpečeno vzdělávání v oblasti paliativní péče a v roce 1998 vychází první učebnice paliativní medicíny.¹⁰⁷ Hlavní náboženství je katolické (46%), protestantské (29%),¹⁰⁸ podle toho jsou obsazováni duchovní v multidisciplinárních hospicových týmech.

¹⁰⁵ Srov. MOLDAVA, Tadeusz a kol., *Státy světa*. Fragment, Havlíčkův Brod, 2. aktualizované vydání, 2002, ISBN 80-7200-669-X, s. 334.

¹⁰⁶ Srov. DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečiteľ'ne chori v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7, s. 40-41.

¹⁰⁷ Srov. tamtéž, s. 41.

¹⁰⁸ Srov. MOLDAVA Tadeusz a kol., *Státy světa*. Fragment, Havlíčkův Brod, 2. aktualizované vydání, 2002, ISBN 80-7200-669-X, s. 172.

Austrálie

Austrálie patří ke státům s vysokou úrovní zdravotní péče. To je patrné i z písemného svědectví české emigrantky paní Švehlové, žijící od roku 1968 v Austrálii. Ve svém dopise se touto tematikou zabývá a soustředí se mimo jiné i na hospicovou péči, a proto jsou tyto písemnosti zajímavým pramenem pro poznání situace v Austrálii. Podle její zprávy byl uvedený jeden z prvních hospiců do provozu v Sydney v roce 1890 a byl založený řádovými sestrami *Sacred Heart Hospice* (Nejsvětějšího Srdce Páně). „*V podstatě je většina hospiců v Austrálii církevních, ovšem nejen katolických a protestantských, ale také zde najdeme i židovský hospic. Zřizovateli některých hospiců jsou různé charitativní organizace a dobře fungují i soukromé hospice. Home care¹⁰⁹, existuje už dávno a funguje dobře, poskytují ji většinou státní organizace. Sestry musí mít pro tento obor speciální kvalifikaci. Jinak také existuje ještě skupina "mini hospiců". V duchodcovských vesničkách mívají různé typy ubytování. Samostatné byty 2 – 3 pokojové, potom hostelový typ ubytování – samostatný pokoj s koupelnou a toaletou. A potom hospic. Systém je takový, že pokud si zde klient jednou zajistí bydlení, má až do smrti zajištěnou péči – přechází z jednoho typu ubytování do druhého, podle potřeby. Vesničky jsou budovány a provozovány různými církvemi.*“¹¹⁰

Spolková republika Německo

Životní úroveň se řadí Spolková republika Německo k nejvyspělejším státům na světě. Od roku 1970 se zde začínají budovat hospice na občanské úrovni, a to ve spolupráci s místními samosprávami, občanskými sdruženími, zatímco charitou, katolickou i evangelickou církví, biskupstvími a řeholními společenstvími až na druhém místě. Významnou měrou se angažovaly např. Dcery křesťanské lásky sv. Vincence, které založily vlastní, samostatné hospice. Od roku 1983 inicioval stát zřízení paliativních oddělení ve státních nemocnicích a postupně bylo uvedeno do provozu čtyřicet takovýchto zařízení.¹¹¹ Huneš uvádí nejnovější stav hospicových zařízení: padesát paliativních oddělení v nemocnicích a šedesát čtyři hospiců. Situace v bývalé Německé demokratické republice byla obdobná jako v ostatních socialistických zemích. Podmínky pro zřizování hospiců nebyly záměrně vytvářeny, protože ideově nezapadaly po politiky země.¹¹²

¹⁰⁹ Home care je paliativní péče poskytovaná v domácím prostředí nemocného.

¹¹⁰ Dopis paní Emílie ŠVEHLOVÉ ze 7. 11. 2010, katechetka, od roku 1968 žijící v Sydney. V majetku autorky.

¹¹¹ Srov. DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečitel'ne chorí v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7, s. 42.

¹¹² Srov. HUNEŠ, Robert, *Hospic – sociální fenomén moderní společnosti*, [rigorózní práce], Bratislava, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008, s. 44.

Obr. 7: Hospic Villa Auguste (Lipsko)¹¹³

Situace ve Spolkové republice Německo je zmapována vcelku zevrubně. „*První hospic založen v roce 1986 v Cáchách. Data jsou z roku 2008. Podle nich je nyní v zemi 1500 ambulantních a 164 stacionárních hospiců a 166 paliativních jednotek. Podle německých expertů je to málo. V průměru totiž připadalo na milion obyvatel 17 lůžek, zatímco ideální stav by byl kolem 50 lůžek. Ze zhruba 830 000 zemřelých za rok se hospicové péče dostalo asi čtyřem procentům z nich a paliativní péče asi 2,5 procentu umírajících.*“¹¹⁴

Nizozemsko

V Nizozemském království lehce převažuje katolictví nad protestantismem, ale statistiky začínají hodně ovlivňovat i ateisté, což se odráží i v duchovní péči.¹¹⁵ První projekt hospicu z roku 1970 selhal pro nevyhovující podmínky. Pro terminálně nemocné vyčlenili v „*Pečovatelském domě Rotterdamě*“ velký sál, kde neměli pacienti a jejich blízcí žádné soukromí. Po této negativní zkušenosti se zřizování hospiců pozastavilo a postupem času bylo uvedeno do provozu 16 hospiců. Paliativní péči zajišťuje home care, domácí péče dvojího typu. Nižší home care zajišťují dobrovolníci a vyšší home care poskytují zdravotníci. Z rozhodnutí vlády v roce 1998 se začali při lékařských fakultách zřizovat tzv. *Centra pro rozvoj paliativní péče a postgraduální školení*. V současné době je v rámci nemocnic v provozu 34 jednotek paliativní péče a 286 mobilních týmů home care.¹¹⁶

Francie

O propagaci paliativní péče se ve Francii velkou měrou zasloužil duchovní Verspieren. V roce 1974 zorganizoval pro posluchače medicíny návštěvu do Hospicu sv. Kryštofa v Londýně, o hospicové péči přednášel odborné i laické veřejnosti, publikoval ve francouzských časopisech a podporoval vznik hospiců. Postupně

¹¹³ Dostupné na [www: http://www.habilab.cz/uvod-do-problematiky-hospicove-pece/](http://www.habilab.cz/uvod-do-problematiky-hospicove-pece/), 15. 2. 2012.

¹¹⁴ Dostupné na [www: http://www.denik.cz/ze-sveta/pocet-hospicu-vetsinou-nestaci-nikde-na-svete.html](http://www.denik.cz/ze-sveta/pocet-hospicu-vetsinou-nestaci-nikde-na-svete.html), 25. 11. 2011.

¹¹⁵ Srov. *Ottova všeobecná encyklopedie*. Ottovo nakladatelství – Cesty, Praha 2003, ISBN 80-7181-938, s. 135-137.

¹¹⁶ Srov. DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečitel'ne chorí v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7, s. 42-43.

docházelo ke vzniku prvního „*Oddělení paliativní péče*“, roku 1987 v Cité universitaire v Paříži, v roce 1988 ve Versailles, v roce 1989 ve Villejuif. První mobilní hospic byl uvedený do provozu v Paříži v roce 1989 pod záštitou Hlavní městské nemocnice *Hotel Dieu* v Paříži. Ve Francii existuje 38 jednotek paliativní péče a 37 home care, v oblasti paliativní péče pracuje přes 13 000 členů asi ve stovce organizací. V Paříži najdeme i přepychové zařízení pro těžce nemocné a umírající např. *Nadace Cognac-Jay*. Je zajímavé, že Francouzi neradi používají výrazu hospic (připomíná jim středověké hospice určené nejchudším vrstvám obyvatelstva) a raději používají termín paliativní péče.¹¹⁷

Belgie

Zavádění paliativní péče v belgickém zdravotnictví postupovalo v porovnání s ostatními vyspělými státy značně pomalu. V roce 2000 měla Belgie pouze jeden lůžkový hospic, ale zároveň v tomtéž roce vstoupil v platnost vládní program s nařízením, že každá nemocnice a dům s pečovatelskou službou musí mít tým paliativní péče. Vzniklo tak 49 Jednotek paliativní péče, 45 týmů pro home care, 55 multidisciplinárních týmů v nemocnicích a 2 týmy pro denní hospicovou péči.¹¹⁸

Itálie

Začátkem roku 1970 začali v Itálii s budováním hospicové a paliativní péče, uvedli do provozu 3 hospice a 88 týmů pro domácí péči. Italská vláda podporuje rozvoj paliativní péče speciálním programem.¹¹⁹ Obrovský vliv na péči o umírající má i fakt, že 84% obyvatelstva tvoří katolíci.¹²⁰ „*V Itálii přijde za hospicovým pacientem až do bytu (podle potřeby) kdokoliv z hospicového týmu, včetně lékařů specialistů. Kvalita života nemocného má přednost před ekonomikou. Zřejmě si tam někdo spočítal, že každý umírá jen jednou a nikoho to nemine.*“¹²¹ Tento humánní přístup může Italům většina států jen závidět.

Španělsko

V silně katolickém Španělsku byl okolo roku 2000 iniciován systém národní zdravotní péče a od té doby v zemi postupně vzniklo 244 zařízení tohoto typu. Zdaleka ovšem nestačí pokrýt potřeby nemocných. 75 týmů zajišťuje domácí hospicovou péči a 45 týmů pečuje o nemocné v pečovatelských domech.¹²²

¹¹⁷ Srov. tamtéž, s. 43-44.

¹¹⁸ Srov. tamtéž, s. 44.

¹¹⁹ Srov. tamtéž, s. 44.

¹²⁰ Srov. *Ottova všeobecná encyklopedie*. Ottovo nakladatelství – Cesty, Praha 2003, ISBN 80-7181-938, s. 535-538.

¹²¹ SVATOŠOVÁ, Marie: *Hospice a umění doprovázet*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, šesté doplněné vydání, 2008, s. 123.

¹²² Srov. DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečitel'ne chorí v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7, s. 44.

Švédsko

Již v roce 1977 byl ve Švédsku otevřený první dům paliativní péče a v následujících letech se hospice rozšířily po celé zemi. V roce 1978 odmítla vláda zákon na podporu zařízení jenom pro umírající.¹²³ Asi 90% obyvatelstva Švédska se hlásí k protestantům.¹²⁴

Rakousko

Hlavními zřizovateli hospiců v Rakousku jsou již od roku 1980 katolická a evangelická církev, a to ve spolupráci s Charitou, diecézemi, řeholními společenstvími a městskými samosprávami. První hospic byl otevřený ve Vídni v roce 1989. V Rakousku najdeme 9 soukromých hospiců, několik mobilních hospiců, denních stacionářů a jednotek paliativní péče. Od roku 1998 je paliativní medicína vyučována jako samostatný obor a zabezpečuje doškolování lékařů i sester.¹²⁵ Statistiky uvádějí v rakouské zemi přes 100 hospicových zařízení.¹²⁶

Švýcarsko

V roce 2000 měli ve Švýcarsku v provozu šest hospiců, devět jednotek paliativní péče, šest mobilních hospiců a pět multidisciplinárních týmů v nemocnicích. Bohužel v tak vyspělé a bohaté zemi neexistuje možnost dalšího vzdělávání v oblasti paliativní péče.¹²⁷

Polsko

V bývalých státech východního bloku se s tehdejší ideologií holistická péče o terminálně nemocné neslučovala a osoba duchovního jako nepostradatelná součást týmu byla naprosto nepřijatelná. Proto zde vznikaly hospice až po pádu komunismu, tedy od 90. let minulého století. Jedinou výjimkou bylo katolické Polsko, kde byly založeny hospice ještě před rokem 1990.¹²⁸ O historii hospiců v sousedním Polsku máme vcelku přesné informace díky seminářům MUDr. Svatošové. *„Začátkem 70. let se v Krakově utvořila skupina, která na základě rodinných zkušeností poskytovala péči umírajícím v domácím prostředí. U zrodu hospicového hnutí stáli lidé silně motivováni křesťanstvím. V roce 1981 vzniklo v Krakově „Sdružení přátel hospice“ s cílem postavit lůžkový hospic podle vzoru Hospice sv. Kryštofa v Londýně. V roce 1984 vznikl lůžkový hospic „Pallotinum“ v Gdaňsku, následující rok vznikl v Poznani první mobilní hospic.*

¹²³ Srov. tamtéž, s. 44.

¹²⁴ Srov. *Velký slovník naučný*. Diderot, Praha 1999, ISBN 80-902723-1-2, s. 1460.

¹²⁵ Srov. DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečitel'ne chorí v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7, s. 45.

¹²⁶ Srov. HUNEŠ, Robert, *Hospic – sociální fenomén moderní společnosti*, [rigorózní práce], Bratislava, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008, s. 44.

¹²⁷ Srov. DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečitel'ne chorí v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7, s. 45.

¹²⁸ Srov. tamtéž, s. 47.

V roce 1988 ve FN při LF v Poznani bylo otevřeno oddělení paliativní péče. V roce 1990 byla založena katedra paliativní péče jako součást onkologické kliniky v Poznani, která byla prvním pracovištěm paliativní péče ve střední a západní Evropě. V roce 1991 vzniklo Fórum hospicového hnutí. V roce 1993 vznikla v rámci Ministerstva zdravotnictví a sociální péče Národní rada paliativní a hospicové péče jako konzultační orgán, který řídí a podporuje její rozvoj. V roce 1998 Ministerstvo zdravotnictví a sociálních věcí přijalo a vyhlásilo „Národní program rozvoje paliativní a hospicové péče“ v Polsku, vytvořený Národní radou hospicové a paliativní péče. Díky tomu se paliativní péče v Polsku velmi dynamicky rozvíjí. Sami uvádějí, že celoevropsky se nachází na druhém místě, hned po Velké Británii.¹²⁹

Maďarsko

Od roku 1997 vstoupilo maďarské ministerstvo zdravotnictví s tzv. „Asociací hospicové péče“ v jednání a v roce 2001 zahájili společný edukační program hospicové a paliativní péče. V témže roce byly otevřeny 4 hospicové jednotky, nemocným v domácí péči začalo sloužit 14 týmů, do provozu byly uvedeny 2 denní stacionáře, 2 nemocniční multidisciplinární týmy a 5 Jednotek paliativní péče. Vládním nařízením byla podporována postgraduální studia paliativní péče lékařů, psychologů a duchovních.¹³⁰ Podle náboženství převládají katolíci (68%) nad protestanty (25%); v Budapešti působí silná židovská komunita.¹³¹

Slovensko

Po roce 1990 se iniciativy zřizovat hospice ujali jednotlivci, protože stát k problematice paliativní péče přistupoval velice opatrně. Začala vznikat občanská sdružení, např. v roce 1995 v Martině „Nadácia Hospic“; první oddělení paliativní péče bylo otevřeno ve stejném roce v Bratislavě v rámci „Národného onkologického ústavu“ pod vedením primářky MUDr. Križanové. V současné době je v provozu 11 lůžkových hospiců, 5 týmů slouží nemocným v domácích mobilních hospicích, v provozu je 10 oddělení paliativní péče, 2 Jednotky paliativní péče a ve výstavbě je dalších 7 lůžkových hospiců. Zřizovateli jsou občanská sdružení, katolická a evangelická církev, diecézní charity a řeholní společenství.¹³² Téměř tři čtvrtiny obyvatelstva se hlásí k věřícím, a to 61% ke katolíkům, 4% k řeckokatolíkům, ostatní k protestantským denominacím.¹³³

¹²⁹ SVATOŠOVÁ, Marie, APHPP (Asociace poskytovatelů hospicové a paliativní péče), seminář: „Perspektivy hospicové péče v ČR“, Praha, Lichtenštejnský palác, 11. prosince 2007.

¹³⁰ Srov. DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečiteľ'ne chorí v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7, s. 48.

¹³¹ Srov. *Ottova všeobecná encyklopedie*. Ottovo nakladatelství – Cesty, svazek 2, Praha 2003, ISBN 80-7181-938, s. 5 – 7.

¹³² Srov. DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečiteľ'ne chorí v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005, ISBN 80-7162-581-7, s. 49 – 54.

¹³³ Srov. *Ottova všeobecná encyklopedie*. Ottovo nakladatelství – Cesty, svazek 2, Praha 2003, ISBN 80-7181-938, s. 397 – 398.

Obr. 8: Hospic Matky Terezy v Bardějovské Nové Vsi¹³⁴

Rusko

V Rusku se hospicová zařízení budují velice obtížně a svědčí o tom i následující úryvek článku: „*V Rusku byl první novodobý hospic otevřen na předměstí Petrohradu v roce 1990, o čtyři roky později následovala Moskva. V Moskvě podle dostupných údajů funguje osm hospiců a v celé zemi přes sedm desítek. Podle expertů by ale bylo zapotřebí nejméně 500 dalších. Problémem jsou peníze i byrokracie, protože jejich provozování vyžaduje licenci.*“¹³⁵ Asi čtvrtina ruských obyvatel vyznává pravoslaví, menší část je praktikujících katolíků a protestantů, najdeme zde příslušníky islámu, arménskou pravoslavnou církev. Statistiky dokládají vážný fakt, že většina obyvatel se k žádné církvi nehlásí.¹³⁶

¹³⁴ Dostupné na [www: http://www.hospice.sk/hospice1/org_info.php?id=20](http://www.hospice.sk/hospice1/org_info.php?id=20), 17. 2. 2012.

¹³⁵ Dostupné na [www: http://www.denik.cz/ze-sveta/pocet-hospicu-vetsinou-nestaci-nikde-na-svete.html](http://www.denik.cz/ze-sveta/pocet-hospicu-vetsinou-nestaci-nikde-na-svete.html), 5. 12. 2011.

¹³⁶ Srov. MOLDAVA, Tadeusz a kol., *Státy světa*. Fragment, Havlíčkův Brod, 2. aktualizované vydání, 2002, ISBN 80-7200-669-X, s. 304.

3. Historie zaměřená na lůžkové hospice v českých zemích

„Skutečná míra lidství se podstatně určuje ve vztahu k utrpení a trpícímu. A to platí jak pro jednotlivce, tak pro společnost. Taková společnost, která nedokáže přijmout trpící a neumí jejich utrpení sdílet a vnitřně nést svým soucitem, je společností krutou a nelidskou. Společnost neumí přijímat trpící a být jim oporou v jejich trápení tehdy, pokud to neumějí jednotlivci, a podobně jednotlivec neumí přijímat utrpení druhého, pokud sám nedokáže najít v utrpení smysl, očištnou cestu zranění, cestu naděje. Přijmout druhého v jeho utrpení znamená totiž do jisté míry osvojit si jeho utrpení, identifikovat se s ním.“¹³⁷

Situace před rokem 1989

V souvislosti se vznikem nemocničních zařízení v 19. století lze hovořit i o odděleních, která pečovala o nevléčitelně nemocné. Posléze byly zakládány ústavy pro tyto lidi, např. „*Dům útěchy*“ na Žlutém kopci v Brně. Kromě toho existoval také systém obecních chorobinců a starobinců, který byl otevřený především lidem osamělým a umírajícím. Péči v nich zajišťovaly charitativní organizace a dobrovolné spolky. V těchto zařízeních pracovaly v převážné míře řádové sestry. Na těchto odděleních setrvaly až do roku 1952, kdy komunistický režim zlikvidoval všechny řády a kongregace. Příslušníci všech církví byli v 50. letech důsledně pronásledováni, řada z nich skončila ve vězení, řádové sestry byly donuceny vykonávat ty nejobtížnější práce ve výrobní sféře.¹³⁸ V ojedinělých případech byly ponechány ještě na nejtěžších a nejproblematičtějších odděleních, kde práce s nemocnými nebo postiženými vyžadovala velkou míru nasazení, trpělivosti a empatie.¹³⁹ Ošetrovatelské domy pro terminálně nemocné byly v 50. letech ze dne na den zrušeny, většinou lidé umírali v nemocnicích, domovech důchodců a sociálních ústavech – osamoceni za bílou zástěnou.

¹³⁷ BENEDIKT XVI., *Spe salvi*. Paulínky, Praha 2008, ISBN 978-80-86949-41-3, s. 46 – 47.

¹³⁸ Srov. LINHARTOVÁ, Věra, *Kapitoly z dějin Masarykova onkologického ústavu v Brně*. Masarykův onkologický ústav, Brno 2010, ISBN 978-80-86793-14-6, s. 25 – 27.

¹³⁹ Pro ilustraci uvádím svědectví mé maminky, Dany Havlenové, která po maturitě nastoupila 1. srpna 1957 na ortopedickou kliniku v Hradci Králové. Přednostou kliniky byl prof. MUDr. Jaroslav Vavrda. Trval na tom, aby na jeho klinice sloužily výhradně řádové sestry. Moje maminka byla jedna z prvních „civilček“, které na jeho klinice začaly pracovat; první tři měsíce u lůžka a poté přešla na operační sál jako instrumentářka. Do dnešních dnů velice vděčně vzpomíná na řádové sestry, především na S.M. Jitku, která ji nejvíce naučila. Prof. Vavrdovi se podařilo udržet na klinice řádové sestry až do ledna 1961. Po té byly tehdejší režimem odsunuty do východočeských tkalcoven ke tkalcovským stavům, aby „nikomu nemohly škodit“. Maminka vzpomíná, že jsme za S.M. Jitkou často jezdily do Broumova. Bohužel většina sester tělesně i duševně strádala a po přeložení do továren během několika let umíraly. S.M. Jitka zemřela v roce 1967.

Obr. 9: MUDr. Marie Svatošová¹⁴⁰

Duchovní péče nepřipadala, až na malé výjimky v úvahu. Postupně se pojem hospic vytratil z našich slovníků, ale i přesto, jak tvrdí *MUDr. Svatošová*, se terminálně nemocným dostávalo relativně kvalitní péče, i když v žalostných podmínkách. Dosvědčují to její slova: „*Kdykoli se někomu z nás podařilo uspokojit všechny okruhy potřeb pacienta – nejen ty tělesné, ale i psychické, sociální a duchovní a současně saturovat obdobné potřeby u jeho blízkých a později u pozůstalých, byla tím poskytována komplexní hospicová péče, i když ji tak nikdo nenazýval. Výhodou byl empatický a obětavý zdravotník v rodině nebo blízkém okolí. Problémem ovšem byla dostupnost, respektive nedostupnost takové péče pro drtivou většinu potřebných pacientů a jejich rodin. To, že v systému našeho zdravotnictví něco citelně schází, bylo zřejmé, ale řešení jsme neznali. Teprve ke konci totality se k nám prostřednictvím samizdatového časopisu *Salus* dostaly informace o tom, jak to dělají jinde, konkrétně ve Velké Británii ve slavném *St. Christopher's Hospice*.*“¹⁴¹ Komínková je ještě kritičtější a hodnotí umírání našich lidí v letech 1952 – 1993 dokonce jako neetické.¹⁴²

Rok 1989 přinesl definitivní pád socialistického bloku v Evropě. Svobodné volby konané postupně ve všech postkomunistických zemích celý proces rozpadu „socialistické soustavy“ završily. Velmi výstižně tento proces charakterizoval britský politik a historik Timothy Garton Asch: „V Polsku to trvalo 10 let, v Maďarsku 10 měsíců, ve východním Německu 10 týdnů a v Československu 10 dní.“¹⁴³ Zde se zdají být na místě slova proroka Ezechiela: „*Hle, já otevřu vaše hroby a vyvedu vás z vašich hrobů, můj lide...*“ (Ez 37, 12) Díky změně politických poměrů se můžeme vrátit v oblasti paliativní péče k poměrům před rokem 1952. Máme ostatně na co navázat. Je

¹⁴⁰ Dopis MUDr. Marie Svatošové s obrazovou přílohou, 27. 2. 2012. V majetku autorky.

¹⁴¹ SVATOŠOVÁ, Marie, *Hospicová péče v ČR, aneb čeho jsme dosáhli a kam směřujeme?*, Ošetřovatelství 2006, č. 1-2, ISSN 1212-723, s. 9.

¹⁴² Srov. KOMÍNKOVÁ, Helena, *Pacient je především člověk*. Biskupství brněnské, seminář pro laiky působících u nemocných, Brno – Petrov, 16. 10. 2004.

¹⁴³ VEBER, Václav, *Dějiny sjednocené Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2004, ISBN 80-7106-663-X, s. 340.

důležité, že u nás existují zapálení lidé, kteří jsou ochotni uvádět tato zařízení do života. A protože situace v této oblasti není vůbec jednoduchá, o to víc si musíme vážit lidí, kteří se zde angažují.

Hospicové hnutí po roce 1989

„Po roce 1989 padly informační bariéry a už žádná „železná opona“ geniální myšlenky hospice ve vstupu do českých zemí nebránila.“¹⁴⁴ S hospicovou péčí v ČR je od počátku spojeno jméno doktorky Marie Svatošové, zakladatelky prvního českého zařízení tohoto druhu. Navázala styk s pracovníky ve Velké Británii, kde získala řadu dobrých námětů, rad i zkušeností. Podle jejich názoru by u nás za předpokladu dobře fungující sítě domácí hospicové péče postačilo 5 hospicových lůžek na 100 obyvatel. Chápala potřebnost hospicové péče domácí i lůžkové, ale v té době u nás neexistovala ani první, ani druhá. Kladla si otázku, od čeho je třeba začít a zdali je reálné prosadit myšlenku hospice ve stávajících zdravotnických zařízeních. „Pro začátek byla zvolena cesta nejmenšího odporu, která byla zároveň finančně nejméně náročná, a tou byla „péče domácí“. V prvních měsících roku 1990 se podařilo prostřednictvím České katolické charity (dále jen ČKCH) zmobilizovat desítky zdravotních sester a vyškolit další ošetrovatelky a pečovatelky, které myšlenka hospice oslovila a které byly ochotny se pro ni obětovat. V té době však v plném rozsahu platila stará legislativa, podle níž měl stát ve zdravotnictví monopol.“¹⁴⁵ Avšak pacienty s infaustní prognózou nebylo možno nechat čekat, proto řada z nich v rodinách začala sloužit prakticky ilegálně. Od ledna 1991 ministerstvo zdravotnictví jejich činnost legalizovalo povolením experimentu a do doby, než vznikly první zdravotní pojišťovny, poskytlo na ni i státní dotaci. Na jaře 1993 již byla v Čechách a na Moravě založena síť 41 plně funkčních středisek Charitní ošetrovatelské služby (CHOS). Ta v té době ve své klientele preferovala nemocné s infaustní prognózou, čímž do značné míry suplovala chybějící domácí hospicovou péči. V začátcích nám přijela svými zkušenostmi pomoci hospicová sestra Florence ze Spojených států amerických. Znala velmi dobře hospicovou problematiku ve své zemi, ale neorientovala se ve specifických podmínkách v Čechách a na Moravě a nebyla jí známa ani mentalita našeho národa. Zpočátku se nás snažila přesvědčit, na rozdíl od Britů, že s domácí péčí úplně vystačíme, a proto žádná lůžka nepotřebujeme. Stačila jí však několikaměsíční praxe v našich střediscích CHOS a uznala, že je nezbytně třeba obojího. V praxi totiž často narážela nejen na hranice možností hospicové domácí péče, ale i na limity možností jednotlivých rodin. Při odletu z republiky už potřebu lůžkového zázemí nezpochybovala.¹⁴⁶

Lékařka Marie Opatrná prošlapávala trnitou cestu při budování prvního hospice v Praze. I když se její touha nenaplnila, přesto patří k významným osobnostem

¹⁴⁴ SVATOŠOVÁ, Marie, *Hospicová péče v ČR, aneb čeho jsme dosáhli a kam směřujeme?*, Ošetrovatelství 2006, č. 1-2, ISSN 1212-723X, s. 9.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 9.

¹⁴⁶ Srov. tamtéž, s. 9.

zavádějícím paliativní péči u nás a je smutné, že její úsilí nebylo nikdy doceněno a upadlo v zapomnění. Opatrná nevsadila na tým nadšených lidí, ale snažila se v první fázi zajistit pozemek a budovu pro hospic, což se časem ukázalo jako zásadní chyba. V naší osobní korespondenci podrobně popisuje situaci lékařky – onkoložky hledající pro umírající pacienty lidsky důstojnou péči: „V roce 1981 jsem nastoupila na onkologické oddělení nemocnice s poliklinikou na Kladně. Způsob, jakým odcházeli nemocní z tohoto světa mne, jako mladou lékařku plnou elánu odborného i křesťanského, nenaplňoval nadšením. Velmi rychle jsem zjistila, že pacienti potřebují kromě cytostatik a léčby zářením také jinou péči. Péči psychologa? Péči duchovního? Nikdo takový tehdy na onkologiích nebyl. A tak jsem se snažila nesměle a tajně suplovat péči o psychické, duchovní a náboženské potřeby nemocných s neustálou obavou, že mne někdo udá. Využívala jsem k tomu čas odpoledních a večerních služeb. Po atestaci z radioterapie se pro mne situace na Kladně stala z politických důvodů neúnosnou. Odešla jsem proto do Prahy na denní stacionář, kde se objevila obdobná výzva pro můj další život. Tentokrát jsem se neselektovala s umírajícími, kterým by na pokoji vyhrávalo rádio komunistické písně, ale se skutečností, že nebylo nemocné kam uložit, když byla ambulantní cytostatiková léčba vyčerpána, a doma už nemohli být. „Zase nám sem chcete dát nějakou trosku?“, znělo permanentně z lůžkových zařízení do telefonu. Na jedné straně znechucení, na druhé straně však už několik let prosakovaly zprávy ze Západu, že jde vše jinak – že existují hospice, kde lidé mohou důstojně odcházet z tohoto světa... Prvním porevolučním ministrem zdravotnictví se stal významný onkolog prof. MUDr. Pavel Klener, DrSc. Přijal mne a se založením hospice souhlasil. V Praze 6 – Bubenči v Rooseveltově ulici stála bývalá porodnice a gynekologie, která však neměla dostatečné laboratorní a další zázemí a nedonošené děti se musely vozit do fakultní nemocnice v Motole. Nejdříve byla uzavřena porodnice, následně i gynekologie. O objekt krátce před Sametovou revolucí projevíli zájem Rusové, kteří v této lokalitě během totality získali mnohé budovy. Vzhledem k politickým změnám bylo jasné, že tento objekt už nedostanou. Můj návrh proto směřoval k tomu, aby se bývalá porodnice přestavěla na hospic s tím, že by zde sídlilo i tzv. POKO Prahy 6 (poliklinické oddělení klinické onkologie). Následovala řada náročných jednání odborných, technických i organizačních. Spolu s několika dalšími nadšenci jsem založila Křesťanské sdružení pro pomoc onkologicky nemocným a začali jsme mimo jiné také pořádat benefiční koncerty, jedny z prvních v této zemi. Největší podíl na nich měla varhanice a cembalistka paní Marie Šestáková a trumpetista pan Ladislav Kozderka. 31. května 1991 v chrámu sv. Jakuba na Starém Městě pražském účinkovali Čeští madrigalisté. Díky Mons. Františkovi Lobkowiczovi, tehdejšímu světícímu biskupovi pražskému, byl získán i význačný sponzor z USA. V této době jsem se připravovala také na složení atestace z klinické onkologie. V dubnu 1991 jsem odevzdala písemnou práci, která byla tehdy nezbytnou podmínkou pro následné složení nástavbové atestace. Téma práce znělo „Hospicové hnutí“ a v textu byl zpracován i můj vlastní návrh na založení

prvního hospice na našem území. Svým plánem, ve kterém jsem navrhla v jednom zařízení terapeutickou, paliativní a hospicovou složku, jsem předběhla i evropské myšlení, protože Evropská onkologická společnost (European Society for Medical Oncology – ESMO) začala plně propagovat integraci klinické onkologie a paliativní péče až programem z roku 2003. Přetrvávala však averze vůči vážně nemocným, nepochopení za strany místní samosprávy (jediným člověkem, který tehdy z politiků na Praze 6 chápal mou vizi a věděl o čem hovořím, byla místostarostka, které v té době zemřel jeden z rodičů na nádorové onemocnění), k tomu se přidaly doslova tahanice s projekční firmou, která nechtěla přistoupit na základní požadavky, aby zařízení splňovalo kritéria pro hospic. Kromě toho se ukázalo, že budova je zatížena nevyřešenými majetkoprávními otázkami. Nakonec se Praha 6, poté, co už stavební firma strhla střechu a začala s přestavbou, rozhodla, že hospic v Rooseveltově ulici nechce a nabídla mi, abych si vybrala z několika budov rušících se jeslí! A budova v „Rooseveltce“, ač památkově chráněná, chátrala řadu let, až musela být stržena.¹⁴⁷

Také situace na Moravě byla v této oblasti obdobná. K prvnímu pokusu o zřízení paliativního oddělení na Moravě došlo sice již v roce 1992, kdy 2. listopadu bylo otevřeno první paliativní oddělení s dvaceti lůžky v rámci nemocnice TRN v Babicích nad Svitavou,¹⁴⁸ ale po nějaké době převzala léčebnu FN Brno-Bohunice a paliativní lůžka byla bez náhrady zrušena. Ke 30. červnu 2011 ukončila bez náhrady Léčebna dlouhodobě nemocných v Babicích nad Svitavou z finančních důvodů svoji činnost.

Někteří zainteresovaní odborníci k důstojnosti umírání poznamenávají, že v dnešní době dominuje v péči o umírající profesionalita a practicismus, ale nedostatečný je lidský kontakt a že nadějí důstojného umírání a smrti je hospicový program.¹⁴⁹ Jakoby v podtextu zněla slova Matky Terezy: „Až budete naslouchat chudým a trpělivě vyslechnete jejich nářky, věnujte největší pozornost právě těm, kteří jsou nejméně milovaní a nežádoucí. Dnes není nejhorší nemocí lepra nebo tuberkulóza, dnes je to pocit, že jsem zbytečný, nemilovaný, pohrdaný, nežádoucí, všemi opuštěný.“ Cítím v těchto slovech mnoho pravdy. Z vlastní zkušenosti z hospicu znám mnoho pacientů, kteří teprve na sklonku života poznají, že je má doopravdy někdo rád.

V roce 1993 bylo založeno občanské sdružení *Ecce homo*,¹⁵⁰ které ihned při svém vzniku jasně definovalo svůj vzdálený cíl: zajistit dostupnost hospicové péče pro 10 milionů občanů ČR. Aby tohoto cíle v budoucnu mohlo být dosaženo, sdružení se rozhodlo pro tuto taktiku a strategii: začít o umírání a smrti nahlas mluvit a hlavně přemýšlet; pomoci vybudovat první český hospic a v něm ukázat, že když se chce, všechno jde; zkušenosti z hospice předávat dál pomocí přednášek, seminářů, stáží

¹⁴⁷ Dopis MUDr. Mgr. Marie Opatrné, Ph.D., Praha, 8. července 2011. V majetku autorky.

¹⁴⁸ Srov. ŠPULÁKOVÁ, J., *Limity mobilní hospicové péče*, [bakalářská práce], UK v Praze, Lékařská fakulta v Hradci Králové, Ústav sociálního lékařství, 2008, s. 14.

¹⁴⁹ DRBAL, Josef, *Etické a psychologické problémy umírání a smrti*, sborník, XXIV. Brněnské onkologické dny, XIV. Konference SZP, pořadatel Masarykův onkologický ústav pod záštitou MZ ČR prof. MUDr. Bohumila Fišera, CSc., Brno, 26. 5. 2000, s. 15.

¹⁵⁰ Sdružení *Ecce homo* je u nás podporovatelem domácí péče a hospicového hnutí.

apod.; postupně prosadit myšlenku hospice i mimo budovy hospice, všude, kde lidé umírají. Za finanční podpory státu, sponzorů a dárců vznikla postupně síť lůžkových hospiců.¹⁵¹

Na Plenárním sněmu katolické církve ČR v roce 2005 zazněl i úspěch církve s vybudováním dobré struktury zařízení Charity Česká republika. Bohužel počáteční nadšení pro církevní zdravotnická zařízení vystřídal tvrdý realismus, neboť církev neměla dostatek finančních prostředků na provoz těchto zařízení. Pozitivní ovšem bylo, že rostla mezi zdravotníky a pacienty poptávka po duchovní službě.¹⁵²

Skutečnost, že hospice u nás vznikaly iniciativou zdola, ovšem neznamenal, že šlo o cosi amatérského, založeného na pouhém entusiasmu. Všichni jejich zřizovatelé vycházeli ze zkušeností hospiců zahraničních, většinou britských, a čeho si obzvláště musíme cenit – od samého začátku byli morálně povzbuzováni i odborně podporováni našimi předními odborníky v paliativní medicíně.¹⁵³

Zákony, právní předpisy, standardy a úmluvy související s hospicovou péčí

Po roce 1989 se v naší zemi začíná klást důraz na akceptaci lidských práv, k nimž neodmyslitelně patří i právo člověka na důstojnou péči o umírající.¹⁵⁴ Legislativní zakotvení týkající se paliativní péče ovšem v našem právním systému chybělo a ještě 10 let po otevření prvního hospice v Červeném Kostelci neznal český právní řád pojem hospic.¹⁵⁵ I když je paliativní péče nedílnou součástí zdravotního systému, z tabulky je na první pohled zřejmé, že prosazení zákonů týkajících se hospicové péče stále není u konce.¹⁵⁶

¹⁵¹ SVATOŠOVÁ, Marie, *Hospicová péče v ČR, aneb čeho jsme dosáhli a kam směřujeme?*, Ošetřovatelství 2006, č. 1-2, ISSN 1212-723, s. 10.

¹⁵² Srov. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR z 9. července 2005, Velehrad, *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, ISBN 978-80-7195-162-9, s. 66.

¹⁵³ SVATOŠOVÁ, Marie, APHPP (Asociace poskytovatelů hospicové a paliativní péče), seminář „*Perspektivy hospicové péče v ČR*“, Praha, Lichtenštejnský palác, 11. prosince 2007.

¹⁵⁴ Srov. MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002, s. 26.

¹⁵⁵ Srov. Dostupné na [www: http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/](http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/), 5. 8. 2011.

¹⁵⁶ Podrobnější údaje k našim zákonům souvisejícím s hospicovou péčí uvádím v tabulce, v příloze č. 8.

Tab. 1: Výběr zásadních zákonů, právních předpisů, standardů a úmluv souvisejících s hospicovou péčí¹⁵⁷

Název zákona, vyhlášky, deklaráce, kodexu atd.	Rok
Všeobecná deklarace lidských práv	1948
Mezinárodní etický kodex pro sestry	1953
Zákon č. 140/1961	1961
Zákon č. 20/1966 Sb.	1966
Lisabonská deklarace o právech nemocných	1981
Ústava České republiky	1992
Listina základních práv a svobod, čl. 6	1992
Etický kodex České lékařské komory	1996
Úmluva o lidských právech a biomedicíně	1997
Zákon č. 48/1997	1997
Vyhláška č. 134/1998 Sb.	1998
O ochraně lidských práv a důstojnosti nevyléčitelně nemocných a umírajících	1999
Charta proti rakovině v příštím miléniu (Onko-charta)	2000
Pařížská charta proti rakovině	2000
Deklarace práv onkologických pacientů	2002
Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy o organizaci paliativní péče	2004
Korejská deklarace o hospicové a paliativní péči	2005
Zákon č. 340/2006	2006
Standardy hospicové paliativní péče APHPP	2006
Vyhláška č. 331/2007 Sb.	2007
Zákon č. 261/2007	2007
Vyhláška č. 361/2010 Sb.	2010

¹⁵⁷ Srov. HUNEŠ, Robert, *Hospic – sociální fenomén moderní společnosti*, [rigorózní práce], Bratislava, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008, s. 66 – 80.

Rozdělení hospiců, jejich zřizovatelé a financování

V současné době existují tři formy hospicové péče. V první řadě je to *domácí hospicová péče*, která je pro nemocné nejideálnější, protože pacient je v kruhu svých nejbližších a ve svém prostředí. Další formou, u nás méně zavedenou, ale v zahraničí velice oblíbenou, je tzv. *stacionární hospicová péče*. Jedná se o jednodenní pobyt v zařízení, kdy je pacient do něj ráno přijat a večer se vrací domů. Třetím typem je *lůžková hospicová péče*, ve které je důraz kladen na kvalitu života, na prostředí připomínající domov. Návštěvy nemocných je možno realizovat nepřetržitě 24 hodin denně, 365 dní v roce. Lůžkové hospice umožňují za symbolický poplatek, kryjící pouze nezbytné náklady, ubytování rodinných příslušníků, což se také hojně využívá.¹⁵⁸

Tab. 2: Rozdělení hospicové péče z hlediska časového¹⁵⁹

Fáze nemoci	Průběh péče o pacienta a jeho blízkých
Období prae finem	péče o doprovázení nemocného a jeho blízkých od okamžiku zjištění závažné diagnózy až po nástup terminálního stavu
Období in finem	péče a doprovázení nemocného a jeho blízkých během terminálního stavu
Období post finem	kromě péče o tělo zemřelého doprovázení pozůstalých podle potřeby i dlouhodobě, zpravidla po dobu 1 roku

Tab. 3: Rozdělení hospiců podle zřizovatele¹⁶⁰

Zřizovatel	Název hospicu
Charita Česká republika	Hospic Anežky České, Dům léčby bolesti s hospicem svatého Josefa, Hospic na Svatém Kopečku, Hospic sv. Lukáše
Občanská sdružení	Hospic sv. Štěpána, Hospic Štrasburk, Hospic sv. Lazara, Hospic sv. Jana N. Neumanna, Hospic sv. Alžběty, Hospic Hvězda, Hospic Dobrého Pastýře, Hospic Smíření Chrudim, Hospic Malovická
Českobr. církev evangel.	Hospic Citadela ve Valašském Meziříčí
Obecně prospěšná spol.	Hospic v Mostě
Příspěvková organizace	Hospic Frýdek – Místek

¹⁵⁸ Srov. SVATOŠOVÁ, Marie, *Hospice a umění doprovázet*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, šesté doplněné vydání, 2008, s. 118-122.

¹⁵⁹ Srov. tamtéž, s. 122.

¹⁶⁰ Srov. tamtéž, s. 118-122.

Tab. 4: Rozdělení hospiců podle data založení (stav k 20. 3. 2012)

Rok	Název hospicu
1995	Hospic Anežky České v Červeném Kostelci
1998	Hospic sv. Lazara v Plzni
	Hospic sv. Alžběty v Brně (provozovaný MOÚ, svoji činnost ukončil v roce 2001)
	Hospic Štrasburk v Praze
1999	Dům léčby bolesti s Hospicem sv. Josefa v Rajhradě
2001	Hospic sv. Štěpána v Litoměřicích
2002	Hospic na Svatém Kopečku u Olomouce
2004	Hospic Hvězda ve Zlíně
	Hospic sv. Alžběty v Brně (znovu otevřený, provozovaný občanským sdružením)
	Hospic Citadela ve Valašském Meziříčí
2005	Hospic v Mostě
	Hospic sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích
2007	Hospic sv. Lukáše v Ostravě
2008	Hospic Dobrého pastýře v Čerčanech
2010	Hospic Frýdek – Místek, p.o.
	Hospic Smíření v Chrudimi
2011	Hospic Malovická

Od počátku svého působení hraje pro provoz hospiců nemalou roli jejich financování. Hospice jsou od svého vzniku financovány z mnoha zdrojů. Zdravotní úkony jsou sice již hrazeny zdravotními pojišťovnami, ale tyto částky na pokrytí péče o umírající pacienty nestačí a doplňují se o sociální příspěvek, dotace MPSV, v mnoha případech přispívají kraje a obce, sponzoři, nadace a dary fyzických osob. Konkrétně to znamená, že péče v každém hospici (lékařská, ošetrovatelská, sociální a všechny ostatní služby) stojí na každý den průměrně 2 000 Kč. Jen 50-60 % hradí zdravotní pojišťovna. Hospice jsou v naprosté většině nevládní neziskové organizace, které nemají „zajištěného“ zřizovatele (např. kraj), z jehož rozpočtu by byl hrazen i jejich rozpočet. O další finanční prostředky hospice žádají opakovaně obce, kraj, ministerstva zdravotnictví a práce a sociálních věcí. Na tyto dotace však není právní nárok. V praxi to vypadá tak, že v prosinci hospic neví, zda bude mít v lednu na platy zaměstnanců a provoz. Z těchto zdrojů získávají hospice dalších asi 20 % rozpočtu. Částečně se na financování podílejí i pacienti a jejich rodiny, ti hradí příspěvek úměrný jejich příjmu. Cílem je, aby hospicová péče byla dostupná pro každého. Zbylé chybějící prostředky na provoz se hospice snaží získat od soukromých dárců, nadací, fondů, firem a jednotlivců, bez jejichž pomoci by v současné době péči poskytovat všem bez rozdílu nemohli.¹⁶¹

¹⁶¹ Dostupní na [www: http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/](http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/), 1. 5. 2011.

Historie vybraných hospiců

Plenární sněm katolické církve uznává a oceňuje vybudování a provozování hospicové péče. Zároveň je pozitivní, že tato služba je pro církev vynikající vizitkou.¹⁶² V medailonech jsou vybrané hospice uvedeny chronologicky dle jejich uvedení do provozu.

Hospic Anežky České v Červeném Kostelci¹⁶³

Hospic Anežky České v Červeném Kostelci je charitní, sociálně-zdravotnické zařízení založené 1. 12. 1994, u jehož zrodu stála MUDr. Marie Svatošová. „*Patří k prvním modelovým zařízením tohoto typu v ČR. Ke slavnostnímu otevření došlo 8. 2. 1996 a je skutečným vítězstvím dobré myšlenky nad denní realitou.*“¹⁶⁴ Hospic byl uveden do provozu 1. 1. 1996, statutárním zástupcem byl jmenován Ing. Miroslav Wajsar a odborným garantem je Česká asociace nádorové terapie. Zakladatelem je Biskupství Královéhradecké a zřizovatelem Diecézní charita Hradec Králové. Hospic je střediskem Oblastní charity Červený Kostelec, která má vlastní právní subjektivitu. Hospic má kapacitu 30 lůžek, po celém objektu je samozřejmostí bezbariérový přístup. Do roku 2004 byl název Hospic Anežky České užíván pro celou organizaci složenou v té době z pěti středisek; protože ale název ve spojitosti s činností ostatních středisek nevyjadřoval dostatečně přesně jejich zaměření, došlo 14. 10. 2004 ke změně názvu organizace na Oblastní charitu Červený Kostelec. Název Hospic Anežky České zůstal nadále pouze pro středisko – zařízení lůžkové péče o terminálně nemocné.¹⁶⁵

„*Pro mě smrt není konec, ale brána do věčnosti, která se otevře*“ pod tímto názvem poskytla Svatošová rozhovor pro časopis Rodinný život: „*Když mi někdo zavolá, že chce stavět hospic a začíná od peněz, od budovy a pozemku, tak ho hned brzdim a řeknu mu, že musí začít od lidí. Bydlím v Praze a první hospic jsem chtěla postavit tady, jenže v tom milionovém městě jsem nenašla lidi, kteří by do toho se mnou šli. Ty jsem našla až ve svém rodném kraji. Pocházím z Hronova, nedaleko Červeného Kostelce. Tam jsem ty lidi našla. Ale i tam jsme zpočátku narazili. Majitelé sousedních pozemků nám nepodepsali souhlas se stavbou. Už to vypadalo, že projekt půjde do šuplíku a nic z toho nebude, jenže já mám naštěstí dost tvrdou palici. Tenkrát ještě žila maminka a s ní jsem se v neděli odpoledne vypravila na palouček, kde měl hospic stát. Sedly jsme si do trávy ve stínu keře, pomodlily se růženec, maminčinou špikovací jehlou jsem zavrtala do země medailku Neposkvrněného Početí a modlila se: "Panno Maria, chceš hospic, nechceš*

¹⁶² Srov. Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR z 9. července 2005, Velehrad, *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007, s. 67.

¹⁶³ Královéhradecký kraj, 549 41 Červený Kostelec, 5. května 1170, www: <http://www.hospic.cz/>, 28. 10. 2011.

¹⁶⁴ Zdravotnické noviny č. 50, Lékařské listy, *Hospic Anežky České ve východních Čechách – první hospic v ČR*, 1995, s. 1-2.

¹⁶⁵ Srov.: Informační letáček *Hospic Anežky České* z roku 2009, též dostupné na www: <http://www.hospic.cz/>, 8. 7. 2011.

hospic, jde o duše? Jde o duše! Udělali jsme, co jsme mohli, mě už nic dalšího nenapadá, tak nějak pomoz, jestli to tu chceš.“ No a za chvíli bylo stavební povolení. Prostě do té doby nic, ale pak napadlo starostu, že bychom mohli obci vrátit nudličku pozemku, která sousedila s řadovkami, kde byly ty protesty. Znamenalo to všechno na úřadech znovu vyběhat, asi třicet razítek, stavba se oddálila zhruba o tři měsíce, ale dobrá věc se podařila. Ten člověk, který vzniku hospice nejvíc bránil, byl jedním z prvních, kdo ho potřeboval. Ne pro sebe, ale pro maminku. Budiž mu ke cti, že když televize natáčela reportáž o hospici, přiznal do kamery, jak se stydí za to, že hospici bránil, protože netušil, jak moc je potřebný.“¹⁶⁶

Srdcem Hospice Anežky České je kaple, jejíž architektonický návrh vytvořil ing. arch. Jan Falta z Hradce Králové. Interiér kaple navrhoval Jan Mach z Červeného Kostelce, sochy z pálené hlíny Panny Marie s Ježíškem a sv. Anežky České, stojící po stranách kaple, jsou dílem Antonína Kuldy. Kaple je hojně využívána – každé ráno je možnost krátké modlitby zaměstnanců, v pondělí modlitební setkání matek, úterý modlitba růžence, středa mše sv. pro pacienty i veřejnost, čtvrteční večer patří Večeřadlu, podvečerní sobotní mše svatá je s nedělní platností. Čtyřikrát do roka se zde slouží slavnostní bohoslužba za zesnulé pacienty v rámci *Zápisu do Knihy živých*. Při ní pomáhají i dobrovolníci. Vzpomínání a sdílení se je doplněno malým občerstvením a na tuto akci přijíždějí lidé i z druhého konce republiky.¹⁶⁷

Bohužel jsem nikde, ani ve výročních zprávách, nenašla informace o kněžích, kteří v hospici sloužili. Domnívám se, že by bylo škoda se o nich nezmínit, neboť jsou nepostradatelnou součástí multidisciplinárního týmu. Proto jsem se obrátila na královéhradecké biskupství, jež bylo tak laskavé a poskytlo mi k tomuto účelu seznam duchovních, který uvádím v příloze č.3.

Od roku 2001 je hospic zapojen do mezinárodního programu „*Hospice Twinning*“. V rámci tohoto programu navázal úzkou spolupráci s hospicem St. Rocco's Hospice ve Warringtonu, ve Velké Británii.¹⁶⁸

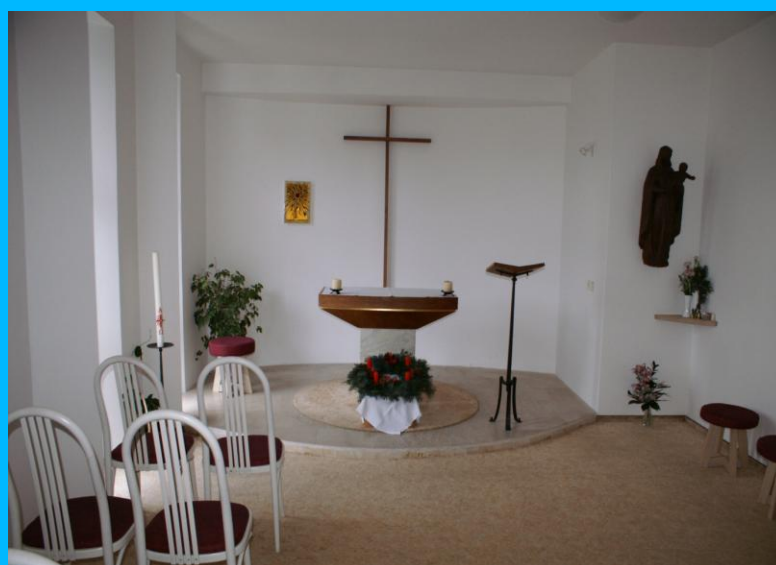
¹⁶⁶ Dostupné na [www: http://www.rodinnyzivot.eu/?view=article&id=43](http://www.rodinnyzivot.eu/?view=article&id=43), 8. 8. 2011.

¹⁶⁷ Dopis jáhna Mgr. Otakara Regnera, Červený Kostelec, 10. 11. 2010. V majetku autorky.

¹⁶⁸ Srov. MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002, s. 54.

Obr. 10: Hospic Anežky České v Červeném Kostelci¹⁶⁹

Obr. 11: Hospicová kaple sv. Anežky České v Červeném Kostelci¹⁷⁰

¹⁶⁹ Dopis paní Evy Wagenknechtové s obrazovou přílohou, zaměstnankyně Hospicu Anežky České, Červený Kostelec, 25. 8. 2011. V majetku autorky.

¹⁷⁰ Dopis RNDr. Jana Macha s obrazovou přílohou, zástupce ředitele v Hospicu Anežky České, Červený Kostelec, 26. 8. 2011. V majetku autorky.

Hospic Štrasburk v Praze¹⁷¹

Obr. 12: Hospic Štrasburk v Praze¹⁷²

Hospic Štrasburk je prvním zařízením tohoto typu v hlavním městě Praze. Do provozu byl uveden 1.1.1998 v bývalé ubytovně Psychiatrické léčebny v Bohnicích. Původně sloužila tato budova jako zájezdní hostinec nesoucí jméno Štrasburk. Nejstarší písemná zmínka o tomto objektu sahá až do 11. století, kdy na stejném místě stávala zemanská tvrz a kostel, spolu se stavením, které poskytovalo občerstvení i přenocování pocestným převážně z kupeckých výprav na „*Jantarové stezce*“, na poslední zastávce těsně před Prahou. Budova prošla náročnou rekonstrukcí respektující původní vzhled historické budovy a velice citlivě k ní bylo přistavěno nové křídlo. Samozřejmostí je bezbariérový přístup do všech prostor zařízení i přilehlé zahrady. Hospic má k dispozici 24 pokojů, přičemž jeden je dvoulůžkový, zbývající pokoje jsou jednolůžkové. Zařízení slouží především pražským pacientům a nemocným ze Středočeského kraje. Již od 1. 10. 2001 poskytuje klientům dle svých možností i domácí hospicovou péči. Hospic Štrasburk je akreditovaným pracovištěm Lékařské fakulty Univerzity Karlovy, slouží jako výukové pracoviště pro studenty univerzit a studenty středních zdravotních škol. Rozvinutá je spolupráce s pražskými fakultními nemocnicemi, dále sociálními a zdravotními odbory úřadů městských částí hlavního města Prahy a odborů Magistrátu hlavního města Prahy.¹⁷³

Štrasburk působí na první pohled mnohem vlídnějším dojmem než nemocnice nebo domov důchodců. „*Nikde neobtěžuje žádný pach dezinfekce, kovová nemocniční lůžka nebo kolečková křesla odstavená na chodbách. Má-li pacient psa nebo kočku, může si ho vzít do hospice.*“¹⁷⁴ Prostředí je pro pacienty velmi příjemné a v jejich nejtěžších chvílích je o ně dobře postaráno. O tom svědčí i fakt, že jen jediný pacient pražského

¹⁷¹ Hlavní město Praha, 180 00 Praha 8, Bohnická 12, <http://www.hospicstrasburk.cz>.

¹⁷² Dostupné na [www: http://www.hospicstrasburk.estranky.cz/fotoalbum/](http://www.hospicstrasburk.estranky.cz/fotoalbum/), 28. 10. 2011.

¹⁷³ Srov. dostupné na [www: http://hospicliberec.webnode.cz/products/praha-bohnice-hospic-strasburk/](http://hospicliberec.webnode.cz/products/praha-bohnice-hospic-strasburk/), 28. 10. 2011.

¹⁷⁴ Dostupné na [www: http://www.umirani.cz/detail-clanek/hospic-misto-kde-nemocni-o-rychlou-smrt-nezadaji.html](http://www.umirani.cz/detail-clanek/hospic-misto-kde-nemocni-o-rychlou-smrt-nezadaji.html), 21. 1. 2011.

hospice Štrasburk se za celou dobu jeho existence dožadoval eutanázie (která v Česku ovšem není legální).¹⁷⁵ Studentka ošetřovatelství uvádí výrok jedné ze svých pacientek, který ji hluboce zasáhl a ovlivnil: „*Kdyby člověk nevěřil, tak proč by žil...*“¹⁷⁶

Duchovní službu v hospici pravidelně vykonává římskokatolický kněz Jan Kofroň, který mi v rozhovoru potvrdil, že do hospice za nemocnými pravidelně a velice rád dochází. V místní kapli sv. Lazara celebrouje každý týden mši svatou. Autorem hospicové kaple je ing. arch. Karel Stádník¹⁷⁷ (jeho životopis uvádím v příloze č. 6), který veškerou svoji sochařskou a restaurátorskou tvorbu věnoval sakrálnímu umění. První slavnostní bohoslužba byla sloužena za zdárný provoz hospice a za jeho pacienty 3. ledna 1998.¹⁷⁸

Obr. 13: Hospic Štrasburk a hospicová kaple sv. Lazara¹⁷⁹

Hospic sv. Lazara v Plzni¹⁸⁰

Hospic Plzeňského kraje se ve výročních zprávách představuje mottem Michela de Montaigna: „*Jestliže potřebujeme u porodu moudrou bábu, aby nás přivedla na svět, potom ještě více potřebujeme moudrého člověka, aby nás z něj vyvedl.*“¹⁸¹

14. února 1998 byl jako třetí v naší republice otevřen Hospic sv. Lazara v Plzni, jehož zřizovatelem a zároveň provozovatelem je občanské sdružení Hospic sv. Lazara. Jedná se tedy o státní neziskovou organizaci nabízející pacientům především lůžkovou a respitní péči. Její začátky provázely odmítavé postoje ze stran sousedních bytových zón, které nechtěly mít podobné zařízení ve svém okolí. Po roce a půl chodu hospice

¹⁷⁵ Srov. tamtéž.

¹⁷⁶ KRČKOVÁ, V., *Kdyby člověk nevěřil, tak proč by žil*. DIAGNÓZA v ošetřovatelství 2006, č. 3, s. 126

¹⁷⁷ Katolický týdeník č. 40/2011 k osobě K. Stádníka uvádí: „*Karel Stádník sloužil církvi nejen svým uměním, ale také jako vůbec první český trvalý jáhen. Vysvěcen byl tajně kardinálem Meisnerem 17. listopadu 1984 v Berlíně.*“

¹⁷⁸ Z telefonického rozhovoru s P. Ing. Janem Kofroněm, 11. 1. 2011. V majetku autorky.

¹⁷⁹ Dostupné na [www: http://www.hospicstrasburk.estranky.cz/fotoalbum/hospic-strasburk-bohnice/ia-kaple.html](http://www.hospicstrasburk.estranky.cz/fotoalbum/hospic-strasburk-bohnice/ia-kaple.html), 12. 8. 2011.

¹⁸⁰ Plzeňský kraj, 326 00 Plzeň, Sladkovského 66, <http://www.hsl.cz>.

¹⁸¹ Úvod *Výroční zprávy 2000, 2001, 2002*, Hospic sv. Lazara, Plzeň.

však svůj názor přehodnotily a zaslaly hospici omluvný dopis.¹⁸² Budova je umístěna v zástavbě činžovních domů na Slovanech v Sladkovského ulici, září novotou a čistotou, patří magistrátu města Plzně, který ji na padesát let hospici pronajal. Kapacita hospice je 24 pokojů, většinou jednolůžkových, přičemž vždy dva mají společnou koupelnu a sociální zařízení. Tato lůžková kapacita je ideální, protože větší hospic ztrácí rodinný charakter a provoz menšího zařízení by byl příliš nákladný. Samozřejmostí je bezbariérový přístup do všech prostor. Atmosféra klidu a domácího prostředí zde dýchá na každém kroku.¹⁸³ Pokoje jsou vybavené přistýlkou pro rodinu a příbuzné, kteří jsou v hospici vítáni. Je-li to jen trochu možné, měli by svého blízkého doprovázet a podílet se na ošetřování. Nikomu však není nic vnucováno. Celý interiér zdobí obrazy, květiny i akvária. Naleznete tu hojně navštěvovanou terasu se zimní zahradou, společenskou místnost a kapli sv. Lazara, ve které se pravidelně konají bohoslužby.¹⁸⁴ „Kapli sv. Lazara vysvětil pan biskup František Radkovský 14. února 1998. Autorem je akademický malíř Petr Kutek a ten spolu se svojí manželkou Milenou Kutkovou realizoval výzdobu kaple. Do hospice dochází k nemocným duchovní z různých církví, vždy záleží na přání pacienta. Nejvíce se lidé hlásí k římskokatolické církvi a z ní u nás sloužili kněží: Barhoň, Váňa, Škach, Kazda a Franta. Protože je hospic v bezprostřední blízkosti kláštera dominikánů, velice často docházejí do hospice dominikánští kněží, kteří se střídají, nejčastěji k nám chodí pater Tomáš.“¹⁸⁵

Vrchní sestra paní Šindelářová popisuje péči post finem: „Rodina má vždy možnost se ze zemřelým nerušeně rozloučit. Vhodně upravené prostředí zajišťuje důstojnost až do samého konce. Na památku člověka, který s námi po nějaký čas žil, zůstává na jeho lůžku rozkvetlá růže.“¹⁸⁶

¹⁸² SEKYRKOVÁ, M., *Hospice a péče orientovaná na potřeby jejich klientů*, [diplomová práce], České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, katedra pedagogická, 2007, s. 22.

¹⁸³ Srov. MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002, s. 57.

¹⁸⁴ Srov. SEKYRKOVÁ, M., *Hospice a péče orientovaná na potřeby jejich klientů*, [diplomová práce], České Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Teologická fakulta, katedra pedagogická, 2007, s. 22.

¹⁸⁵ Dopis paní Anděly Bednářové, Plzeň, 23. 8. 2011. V majetku autorky.

¹⁸⁶ ŠINDELÁŘOVÁ, M., *Hospic Anežky České má následovníky*. SESTRA – odborný časopis pro zdravotní sestry, č. 2, 2000, s. 11.

Obr. 14: Hospic sv. Lazara v Plzni¹⁸⁷

Obr. 15: Kaple hospice sv. Lazara v Plzni¹⁸⁸

Hospic sv. Alžběty v Brně¹⁸⁹

Prvním hospicem v Jihomoravském kraji a čtvrtým otevřeným hospicem v České republice je Hospic sv. Alžběty v Brně. S udržení jeho provozu byly zpočátku obrovské potíže. „Od 1. června 1998 bylo zprovozněno prvních 10 lůžek hospicového typu z celkově plánovaných 30 v prostorách objektu konventu sester alžbětinek. Toto detašované pracoviště Masarykova onkologického ústavu je od něj lokalizováno v nevelké vzdálenosti a zabezpečuje adekvátní zázemí pro inkurabilní nemocné či jedince v terminálním stavu onemocnění. Jedná se o realizaci záměru schváleného naším zřizovatelem MZ ČR, který jej podpořil formou finanční dotace. Tento nově zřízený hospic byl v počtu 30 lůžek kladně posouzen ve výběrovém řízení na poskytování

¹⁸⁷ Dostupné na [www: http://www.oplzni.eu/subdom/foto/O-Plzni/domy/zdravotnictvi-ustavy/hospic-sv.-lazara/img_1338.jpg.php](http://www.oplzni.eu/subdom/foto/O-Plzni/domy/zdravotnictvi-ustavy/hospic-sv.-lazara/img_1338.jpg.php), 4. 9. 2011.

¹⁸⁸ Dostupné na [www: http://www.oplzni.eu/?p=2486](http://www.oplzni.eu/?p=2486), 12. 8. 2011.

¹⁸⁹ Jihomoravský kraj, 639 00 Brno, Kamenná 36, <http://www.hospicbrno.cz>.

specializované následné lůžkové péče v oboru onkologie. Péči o nemocné zde zajišťuje Masarykův onkologický ústav s možností začlenění personálu zmíněného řádu do pracovního týmu.“¹⁹⁰

Po zrušení hospicových lůžek, po jeho dvouleté činnosti, probíhaly mezi zdravotníky i laiky bouřlivé diskuze. Hospicové údaje dokládají jeho pohnutou historii. „*Hospic sv. Alžběty v Brně navazuje na činnost hospice, který na tomto místě – v konventu sester alžbětinek – působil do roku 2001 v rámci Masarykova onkologického ústavu. V září 2001 byl hospic rozhodnutím vedení Masarykova onkologického ústavu zrušen. Od roku 2002 usilovalo občanské sdružení Gabriela o obnovení činnosti hospice.*“¹⁹¹ Znovuotevření se hospic dočkal až v roce 2004, od ledna začala působit půjčovna zdravotnických pomůcek společně s odbornou poradnou, 1. dubna zahájil svoji činnost lůžkový provoz s kapacitou 10 míst pro nemocné a 22. prosince 2004 byla slavnostně otevřena zkolaudovaná část konventu, čímž se kapacita hospice zvýšila na 16 lůžek. Další významnou událost zaznamenal hospic 7. září 2009, kdy byla zprovozněna půdní vestavba a tímto rozšířením dosáhl hospic na ošetřovatelských 20 lůžek. K 1. lednu 2008 zahájil pro brněnské pacienty nepřetržitou 24 hodinovou službu i domácí hospic.¹⁹² Výroční zpráva z roku 2010 uvádí, že hospic navyšuje lůžka na 22.¹⁹³

„*Duchovní službu obětavě vedl v letech 1998 – 2001 římskokatolický kněz Miloslav Kabrda, SDB, který byl současně farářem v Brně u sv. Augustina. Od roku 2004 je biskupem brněnským pověřen vykonáváním služby pro Hospic sv. Alžběty nemocniční kaplan Leo Zerhau. Hospic doposud nemá vlastní kapli, ale sestry alžbětinky již mají připraveny plány pro stavbu kaple zasvěcené Božímu milosrdenství. Nyní zbývá zajistit dostatek finančních prostředků a potom již nic nebrání tomu, aby byla kaple zařízena a slavnostně vysvěcena. Prozatím jsou bohoslužby pro pacienty slouženy ve společenské místnosti a nebo výjimečně v klášterní kapli sv. Alžběty, s tím je však spojena řada problémů, zejména se svozem nemocných.*“¹⁹⁴

¹⁹⁰ DRBAL, Josef, *Zpráva o činnosti ústavu za rok 1998*. Masarykův onkologický ústav, knihovna MOÚ, Brno, březen 1999, s. 7.

Inkurabilní = nevléčitelný.

¹⁹¹ Dostupné na [www: http://www.hospicbrno.cz/](http://www.hospicbrno.cz/), 9. 8. 2011.

¹⁹² Srov. tamtéž.

„*Občanské sdružení Gabriela o.s. vzniklo registrací Ministerstva vnitra ČR č.j. VS/1-1/51574/02-R dne 30.10.2002 s cílem obnovit činnost hospice v prostorách Konventu sester Alžbětinek na Kamenné ulici 36. Jméno Gabriela připomíná paní Gabrielu Wilhelmovou, která se jako předsedkyně Masarykovy onkologické nadace věnovala dobročinnosti. Sama neokázala a přirozeně podporovala hospic v prostorách Konventu sester alžbětinek zřizovaný Masarykovým onkologickým ústavem. Paní Gabriela Wilhelmová vedla několik let statečný boj s nádorovým onemocněním, konec svého života díky svým nejbližším a hospicové péči prožila tak, jak si přála, doma. Jméno Gabriela tak připomíná i lidský osud, který může být také příběhem kohokoliv z nás. Jedná se o občanské sdružení určené k morální, hmotné a jiné obdobné podpoře péče o nevléčitelně nemocné s onkologickým onemocněním a se syndromem demence formou komplexní hospicové a jiných druhů následné péče, a to zejména na území města Brna.*“ Dostupné na [www: http://www.hospicbrno.cz/index.php/sdruzeni-gabriela](http://www.hospicbrno.cz/index.php/sdruzeni-gabriela), 9. 8. 2011

¹⁹³ Výroční zpráva za rok 2010, Hospic sv. Alžběty a os. Gabriela, Brno, s. 3.

¹⁹⁴ Rozhovor se S. M. Janou Terezií Jakešovou, OSE, Konvent sester Alžbětinek, Kamenná 36, Brno, 20. 9. 2010. V majetku autorky.

Obr. 16: Hospic sv. Alžběty, Brno¹⁹⁵

Obr. 17: Hospic sv. Alžběty v Brně – společenská místnost ve které jsou dočasně slouženy bohoslužby, než bude v provozu nová kaple¹⁹⁶

Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa v Rajhradě u Brna¹⁹⁷

Druhý hospic v Jihomoravském kraji se nachází v Rajhradě, 12 km jižně od Brna. Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa zahájil provoz 1. dubna 1999. Jedná se o církevní nestátní zdravotnické zařízení, jež poskytuje na padesáti lůžkách s nepřetržitou lékařskou ústavní pohotovostní službou paliativní léčbu preterminálně či terminálně nemocným pacientům a pacientům, kteří vyžadují lůžkovou léčbu bolestivých stavů neonkologického původu všech věkových skupin, bez rozdílu vyznání. Jeho zřizovatelem je Diecézní charita Brno. Toto pracoviště je garantováno Českou lékařskou komorou a Společností pro studium léčby bolesti České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně. Je také součástí Univerzitního onkologického

¹⁹⁵ Fotografie z archivu Hospice sv. Alžběty zaslala elektronickou poštou ředitelka hospicu Ing. Zita Nováková, 22. 8. 2011. Kopie uložena v majetku autorky.

¹⁹⁶ Fotografie z archivu Hospice sv. Alžběty zaslala elektronickou poštou ředitelka hospicu Ing. Zita Nováková, 27. 9. 2011. Kopie uložena v majetku autorky.

¹⁹⁷ Jihomoravský kraj, 664 61 Rajhrad, Jiráskova 47, <http://www.dlbsh.cz>.

centra.¹⁹⁸ Zařízení stále patří k největšímu hospicovému zařízení v České republice. Od 1. ledna 2007 přešlo pod správu Oblastní charity Rajhrad. Součástí hospice je edukační centrum nabízející vzdělávání nejen zdravotníkům, ale i laické veřejnosti. Edukační centrum spolupracuje s Národním centrem ošetřovatelství a nelékařských zdravotních oborů v Brně, s brněnskou Lékařskou fakultou Masarykovy univerzity, I. interní kardioangiologickou klinikou Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně, subkatedrou Paliativní medicíny v Praze, Zdravotně-sociální fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích a III. Lékařskou fakultou Univerzity Karlovy v Praze.¹⁹⁹

Hospic vznikl z iniciativy pracovníků České katolické charity, která zahájila svoji činnost ihned po listopadových událostech v roce 1989. Jednou z prvních aktivit byla péče o nemocné v domácím prostředí. Na ni navázal v roce 1994 projekt Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa. Diecézní charita Brno začala v roce 1995 přestavbou bývalých kasáren stojících na pozemku kláštera sester Těšitelk Božského Srdce Ježíšova v Rajhradě. První dotaci na tento projekt obdržela Diecézní charita Brno v září 1995 od ministerstva zdravotnictví. Stavba byla slavnostně zahájena 9. října 1995 a celý projekt byl zasvěcen sv. Josefovi. V roce 1996 a 1997 uvolnilo ministerstvo zdravotnictví další finanční prostředky. V roce 1998 obdržela Diecézní charita Brno dotaci na výstavbu kuchyně a v prosinci téhož roku se započalo s její výstavbou. Významnou finanční podporu poskytl hospici Magistrát města Brna. K původní stavbě byla přistavěna i kaple.²⁰⁰

Jako zaměstnankyně hospice bych se jeho popisem chtěla zabývat podrobněji než u ostatních lůžkových hospiců. V přízemí nalezneme ambulanci část fyzioterapie, Edukační centrum, pracovny psychologů a duchovních, kapli, rozlučkovou místnost, archiv, ambulanci léčby bolesti, odbornou knihovnu a pro nejmenší návštěvníky dětský koutek. První a druhé podlaží je vyhrazeno oddělením A a B s padesáti lůžky. Na oddělení A, v prvním poschodí je umístěno pět třílůžkových pokojů pro pacienty na respitní péči a deset jednolůžkových pokojů. O patro výš, na oddělení B, jsou tři třílůžkové pokoje, devět pokojů jednolůžkových a sedm lůžek na oddělení zvýšeného sledování (někdy se užívá názvu oddělení zvýšené péče). Všechny pokoje jsou vybaveny vlastním sociálním zařízením a koupelnou. Ve třetím podlaží sídlí ředitelství Oblastní charity Rajhrad a hospice, ekonomický úsek, sociální pracovnice, své zázemí zde mají dobrovolníci a nachází se zde sedm hostinských pokojů. Celá budova hospice s jídelnou a přilehlým parkem má bezbariérový přístup. Při pěkném počasí můžeme venku potkat na lůžku nebo na sedačce naše pacienty, které doprovázejí dobrovolníci nebo příbuzní. Velké oblíbenosti u nemocných se těší pravidelné akce našich dobrovolníků – táborák s opékáním špekáčků, promítání krátkých filmů, hraní na kytaru doprovázené

¹⁹⁸ BYSTRICKÝ, Zdeněk, *Zpráva o činnosti Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa za období 1.4.1999 – 31.12. 1999*. DCHB – Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad 2000, s. 5.

NCO NZO – Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotních oborů, Vinařská 6, Brno.

¹⁹⁹ Srov. PROKOP, Jirí, *Chceme Vám být nablízku. Propagační letáček DLBSH*, Rajhrad 2009.

²⁰⁰ Srov. *Stránky z historie*. Informační brožura DLBSH, kolektiv pracovníků Hospice v Rajhradě u Brna, leden 1999, s. 11.

zpěvem, čtení na pokračování, výtvarné kroužky, oslavy narozenin, vánoční besídka, divadelní představení studentů Vysokoškolského katolického hnutí a mnoho dalších akcí. Práce dobrovolníků je nesena africkým příslovím: „*Člověk nemůže utřít plačícímu slzy bez toho, že by si navlhčil ruce.*“

Budování hospicové kaple bylo provázáno velkými finančními potížemi. V archivních materiálech sekretariátu hospice je založený dopis datovaný 1. dubna 1999 a podepsaný hlavní sestrou Dytrychovou. Stojí v něm prosba o finanční výpomoc na nákup vybavení kaple. Hospic má přistavenou kapli, která je zasvěcena Svaté Rodině. „*V současné době máme kapli vybavenou zapůjčeným zařízením, protože na vybavení nezbyly finanční prostředky.*“²⁰¹ S. Bonifácie, jedna z nejstarších žijících sester z kongregace sester těšitelek, uvádí ve svých vzpomínkách, že „*peníze na vybavení kaple se podařilo s Boží pomocí sehnat a 12. května 2000 došlo k jejímu slavnostnímu vysvěcení. Kapli světil brněnský biskup Mons. Vojtěch Cikrle.*“²⁰² Architektonické řešení kaple je dílem architekta P. Pavla Kryla. Obraz Svaté Rodiny a křížovou cestu vytvořila akademická malířka Kamila Veronika Planerová, III.OP, z Brna. Velký finanční obnos na liturgický mobiliář darovala organizace Kirche in Not-Ostpriesterhilfe. Na pořízení klavíru přispěl pacient hospice a nemalou částkou též farní úřad Rajhrad. Sestry Těšitelky věnovaly ornáty v liturgických barvách a P. Antunovič, kněz z Rakouska, finančně přispěl na liturgické potřeby. Součástí vybavení kaple je i kniha zemřelých.²⁰³ Z provozní dokumentace je doloženo, že realizaci interiéru kaple provedla firma Atelier AK, Brno a firma ATYP – INTERIER s.r.o. z Přísnotic. Firma LUMEN z Brna zhotovila mosazný svatostánek a vitrážová okna dle návrhu Pavla Kryla, kněze brněnské diecéze, zhotovila brněnská firma Tomáše Mitvalského – M Fabrica.²⁰⁴ Dřevořezby Krista a evangelistů Matouše, Marka, Lukáše a Jana, které zdobí vstupní prostor kaple, zachránila paní Anna Švachová. Ve Fakultní nemocnici u sv. Anny v Brně rušilo za totality tamní vedení nemocnice kapli. Údajně na skladové prostory. Paní Švachová se s manželem dohodli, že musí zachránit kazatelnu, protože se jim moc líbila. Na ředitelství nemocnice dostali povolení k jejímu rozebrání a odvozu. Nic za ni nezaplatili, protože šlo údajně o dřevo na spálení. Kazatelnu o víkend s pomocí přátel rozebrali a odvezli domů do Slatiny a uložili ji ve stodole. Po revoluci si mysleli, že bude kazatelna umístěná v kapli ve Slatině, ale liturgický prostor byl pro ni příliš malý. Když byl uvedený do provozu hospic v Rajhradě, zeptali se ředitele hospice, zda by dřevořezby Krista a čtyř evangelistů nechtěli do kaple. Kazatelnu mají stále složenou doma ve stodole, ale to nejkrásnější z ní slouží v hospicové kapli a to manžele Švachovy hřeje u srdce.²⁰⁵

²⁰¹ Dopis Darie Dytrychové, hlavní sestry DLBSH adresovaný organizaci Kirche in Not-Ostpriesterhilfe, č.j.: 7/1999, archiv spisovny DLBSH, 1. 4. 1999.

²⁰² Rozhovor se S.M. Bonifácií, CSC, bývalou představenou kláštera sester Těšitelek BSJ, která za nemocnými do hospicu pravidelně dochází, 8. 9. 2010. V majetku autorky.

²⁰³ Srov. *Výroční zpráva 2008*, Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad 2009, s. 11.

²⁰⁴ Objednávky a faktury jsou založeny v provozních dokumentech, archiv sekretariátu DLBSH Rajhrad.

²⁰⁵ Rozhovor s paní Annou Švachovou, 26. července 2011. V majetku autorky.

Obr. 18: Mons. Vojtěch Cikrle, biskup brněnský, při své návštěvě hospicu při příležitosti 10. výročí DLBSH 25. dubna 2009²⁰⁶

O duchovních, kteří v hospici sloužili, jsou vedeny pečlivé záznamy ve výročních zprávách a v hospicové kronice. Díky s. Bonifácii je od počátku duchovní služby zavedený deník, který je k dispozici v sakristii. Žádný hospic nemá tak podrobně vedenou agendu o spirituální péči jako právě rajhradský hospic. K datu je každodenně zapisován příjem pacientů, jejich případné přeložení a kam, propuštění do domácího ošetřování, kdo z nemocných přijal Eucharistii, svátost nemocných a který kněz ji udělil, kdo z pacientů byl na mši svaté, úmrtí včetně přesného času. Na výraznou postavu římskokatolického kněze Pekárka (jeho podrobný životopis uvádím v příloze č. 7), který v hospici jako první duchovní sloužil, vzpomíná zdravotní sestra Blinková. Podle jejích slov pater Pekárek vnášel na oddělení klid a pokoj, každého nově přijatého pacienta přišel osobně pozdravit, povzbudit a pokud byl praktikující katolík, udělit svátosti. „*S otcem Pekárkem chodívaly ze sousedního kláštera vždy tři sestry Těšitelky; pater Pekárek totiž u sester bydlel a tak nebyl problém jej k nemocnému zavolat i v noci. Jako duchovní se věnoval nejen nemocným a jejich blízkým, ale i zaměstnancům. Pro ně jednou týdně probíhaly v jídelně na oddělení A duchovní rozhovory, které byly u personálu velice oblíbené, všichni si totiž moudrého kněze vážili. Bohoslužby pro nemocné byly každý čtvrtek a obětavý pater Pekárek je sloužil v hospici až do své smrti 14. listopadu 1999.*“²⁰⁷ Po tomto datu až do konce června 2001 přicházel jednou týdně do hospicové kaple sloužit katolickou mší svatou převor rajhradského benediktinského kláštera Augustin Gazda.²⁰⁸ Od července 2001 odpovídá za duchovní službu katolický

²⁰⁶ Fotografie z archivu Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad, 13. 11. 2011.

²⁰⁷ Rozhovor s paní Miladou Blinkovou, zdravotní sestrou, která pracovala v DLBSH od roku 1999 až do odchodu do důchodu 1.9. 2011, 8. července 2010. V majetku autorky.

²⁰⁸ Srov. *Výroční zpráva 2000 DLBSH*, vydala Diecézní charita Brno – Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad 2001, s. 16.

jáhen Jan Zachoval, kterému pomáhají sestry Těšitelky BSJ a několik dobrovolníků.²⁰⁹ Kronika hospice uvádí seznam kněží vykonávajících duchovní službu v hospici v letech 2001 – 2005.²¹⁰ Od 1. července 2005 je biskupem brněnským pověřený vykonávat duchovní službu v rajhradském hospici nemocniční kaplan Jan Zachoval. Spolupracoval s ním i Jiří Prokop (od roku 2007 působící ve funkci ředitele rajhradského hospice), dobrovolníci a sestry Těšitelky BSJ. Stálá modlitební podpora této kongregace je neocenitelná.²¹¹ Od 1. dubna 2008 je duchovní služba zajišťována pastorační asistentkou Zitou Havlenovou, se kterou spolupracují Těšitelky BSJ sestra Bonifácie a sestra Hyacinta. Bohoslužby sloužil a ostatní svátosti převážně uděloval nemocniční kaplan Jan Zachoval.²¹² Další významnou událost přinesl 10. červenec 2010, kdy byl tým duchovních posílen o katolického jáhna.²¹³

Hospicová kaple je pravidelně navštěvována zaměstnanci, kteří se v ní každé poledne scházejí ke společné modlitbě Anděl Páně za umírající a za zemřelé. V průběhu čtvrt hodinových poledních setkání se při četbě evangelia pastorační asistent nebo nemocniční kaplan krátce zamýšlejí nad Božím slovem. Úterní odpoledne je od 16.30 vyhrazeno bohoslužbám – především pro pacienty a jejich doprovod, zaměstnance hospice, dobrovolníky a praktikující věřící z rajhradské farnosti. V době adventní probíhá v kapli a v přilehlých prostorách pravidelné setkávání pozůstalých s názvem „*Strom vzpomínek*“. Součástí této akce je bohoslužba za zemřelé, rozsvícení Stromu vzpomínek v parku hospice a připomenutí si všech blízkých, kteří již nejsou mezi námi. Rok od roku obliba této akce stoupá, např. v roce 2010 přijelo téměř 300 hostů.²¹⁴

²⁰⁹ Srov. *Výroční zpráva 2001 DLBSH*, vydala Diecézní charita Brno – Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad 2002, s. 16.

²¹⁰ V letech 2001 – 2005 přijížděli do hospice sloužit bohoslužby tyto kněží: Augustin Gazda, OSB, Oldřich Navařík, CRV, Daniel Miroslav Hřebec, OFM. 25. června 2005 přijal svátost kněžství v brněnské katedrále sv. Petra a Pavla na Petrově jáhen Mgr. Ing. Jan Zachoval, který od roku 2001 sloužil v rajhradském hospici a na Masarykově onkologickém ústavu v Brně. Srov. *Kronika Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa v Rajhradě*, červenec 2005.

²¹¹ *Výroční zpráva 2006 DLBSH*, vydala Diecézní charita Brno – Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad 2002, s. 12.

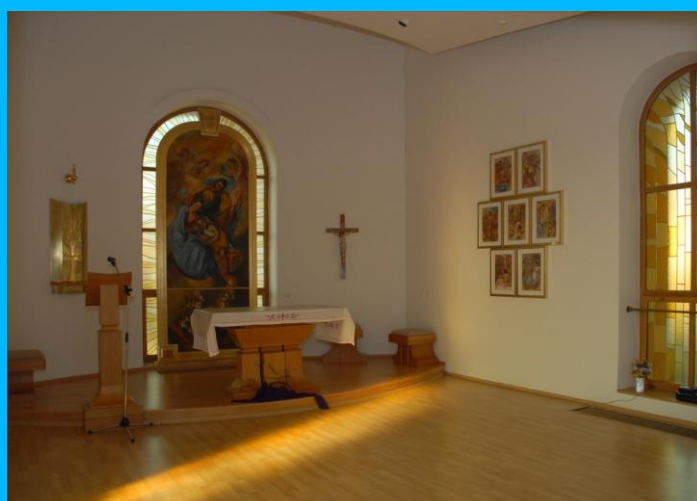
²¹² Srov. *Výroční zpráva 2008*, Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad 2009, s. 8.

²¹³ Mgr. MUDr. René Čaha, jáhen, který do Rajhradu jezdil jako dobrovolník a od 10. července 2010 jej otec biskup vyslal sloužit do rajhradského hospice. Srov. *Výroční zpráva 2010*, Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad 2010, s. 10.

²¹⁴ Srov. *Výroční zpráva 2010*, Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad 2010, s. 27.

Obr. 19: Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa v Rajhradě, v pozadí klášter sester Těšitelek Božského Srdce Ježíšova²¹⁵

Obr. 20: Kaple Svaté Rodiny v Domě léčby bolesti s hospicem sv. Josefa v Rajhradě²¹⁶

Hospic sv. Štěpána v Litoměřicích²¹⁷

Hospic svatého Štěpána stojí v Litoměřicích na Dómském pahorku, v klidné odpočinkové zóně města a přitom jen pět minut chůze od historického centra. Z oken pokojů nebo zahrady hospice se klientům otvírá krásný pohled na panoráma Českého středohoří na západní straně a na katedrálu sv. Štěpána na straně východní. Umístění v tak romantickém prostředí vybízí zaměstnance k tomu, aby se snažili krásu vnášet i do interiéru hospice, do vzájemných vztahů, do laskavé a na klienta zaměřené péče.²¹⁸

„S nápadem založit v Litoměřicích hospic přišel Tomáš Smolek, který se dnes stará o technický provoz. Vedly ho k tomu vážné osobní důvody. Jeho první i druhá manželka zemřely na rakovinu, a tak dobře poznal podmínky, jaké panují v nemocnicích. Cítil naléhavou potřebu s tím něco udělat. Protože jeho dcera pracovala v hospici

²¹⁵ Fotografie z archivu Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad, 22. 9. 2011.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ Ústecký kraj, 412 01 Litoměřice, Rybářské nám. 662/4, [http:// www.hospiclitomerice.cz](http://www.hospiclitomerice.cz).

²¹⁸ Dostupné na [www: http://www.hospiclitomerice.cz/O-nas](http://www.hospiclitomerice.cz/O-nas), 10. 8. 2011.

v *Červeném Kostelci*²¹⁹, nebyl mu systém fungování hospiců úplně neznámý. Spolu s přáteli založili sdružení a začali budovat hospic, který vznikl rekonstrukcí bývalé porodnice a přístavbou nové lůžkové části. Z Výroční zprávy se dočítáme podrobnosti o historii hospice, které je spojeno s osobou papeže Jana Pavla II. Ten totiž při své pražské návštěvě 27. dubna 1997 posvětil základní kámen budoucího hospice. V listopadu 1997 proběhla registrace Občanského sdružení pro vybudování hospice v Litoměřicích. Na jaře 1998 se uskutečnila první Valná hromada sdružení a jejím předsedou zvolen MUDr. František Pražák, tehdejší primář chirurgického oddělení Městské nemocnice v Litoměřicích. Tentýž rok na podzim byl podán projekt MZČR na vybudování hospice. Již na jaře roku 1999 byly zahájeny stavební práce na Rybářském náměstí, v budově Městské nemocnice Litoměřice. Budoucí hospic našel své místo v bývalé porodnici, v západním sousedství církevního areálu a na přilehlém pozemku. 2. února 2001 byl hospic slavnostně otevřen a 13. února 2001 v něm byl zahájený lůžkový provoz. Hospic je vybaven 26 lůžky pro nemocné, má 22 lůžek pro doprovázející a 8 lůžek pro dobrovolníky nebo stážisty.²²⁰ „*Dřív tu lidé do života vstupovali, to je docela symbolické,*“ říká usměvavý ředitel Pavel Česal. *Každé ráno se schází se svými spolupracovníky v kapli k modlitbám a společně odevzdávají Bohu i všechny problémy a starosti. Svou práci vnímá Pavel Česal jako službu a dodává: „Naše zařízení je určené těžce nemocným lidem v poslední fázi života. Snažíme se pro ně vytvořit prostředí příjemné a důstojné, aby se tu cítili jako doma.“*²²¹

Již od září 2000 se začal formovat tým hospicových pracovníků, neboť výběrové řízení proběhlo se značným předstihem. Od ledna 2001 měly být přijímáni pacienti na jedno oddělení a otevření druhého oddělení bylo naplánováno na březen 2001. Bohužel stavební firma nedodržela termín, došlo ke zdržení stavby a slavnostní otevření se uskutečnilo až 2. února 2001. První pacient byl přijat až 13. února. Od března 2001, po otevření druhého oddělení, začal fungovat celý hospic, i když jen s malým počtem pacientů, což mělo za následek velké finanční problémy. A právě v této nelehké době se podařilo zaměstnancům hospice rozvinout intenzivní přednáškovou a informační činnost, která vyvrcholila odborným seminářem „*Den hospice*“. Pro velký úspěch byl seminář v následujícím roce zopakován. Nyní se koná každoročně a je velice oblíbený.²²²

„Duchovní službu v hospici zaváděl pater Martin Davídek, sekretář litoměřického biskupa a zároveň hospicový kaplan, ale v roce 2009 odešel studovat kanonické právo do Říma. Po něm nastoupil římskokatolický kněz Radim Valík, OSB. Od roku 2011 dochází do hospice polský kněz Józef Steliva, který slouží bohoslužby v úterý a v sobotu. Hospic také několikrát navštívil biskup Mons. Pavel Posád, aby v kapli sloužil mši sv.“

²¹⁹ ILČÍKOVÁ, Jana, *Hospic by měl být standard, ne luxus*. Naše rodina, č. 6, ročník 41, 2009, s. 7

²²⁰ Srov. tamtéž, s. 7.

²²¹ Tamtéž, s. 7.

²²² Srov. dostupné na [www: http://hospicliberec.webnode.cz/products/litomerice-hospic-sv-stepana/](http://hospicliberec.webnode.cz/products/litomerice-hospic-sv-stepana/), 12. 8. 2011.

za nemocné.“²²³ V hospici mají kontakty na sedm křesťanských církví a dle pacientova přání se domluví návštěva duchovního příslušné církve. Katolické bohoslužby jsou v hospici slaveny třikrát týdně, bohoslužby jiných církví bývají slouženy na základě přání pacientů. Každé toto setkání bývá pro zaměstnance a hlavně pacienty duchovním povzbuzením.²²⁴

S laskavým svolení ředitele hospice mi pan Tahotný poskytl materiály týkající se hospicové kaple sv. Štěpána:

Obr. 21: Hospic a kaple sv. Štěpána v Litoměřicích²²⁵

Obr. 22: Vitráž v hospicové kapli sv. Štěpána.²²⁶

„Kaple sv. Štěpána byla součástí výstavby Hospice sv. Štěpána a vysvěcena v den slavnostního otevření hospice 2. února 2001 Mons. ThDr. Josefem Kouklem, biskupem litoměřickým. Kamenování patrona, sv. Štěpána, je znázorněno na vitráži u ambonu. Autor vitráže Václav Freml.“²²⁷

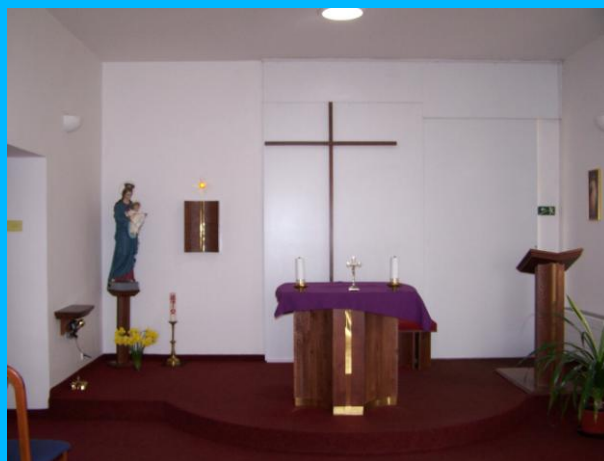
²²³ Rozhovor s primářkou MUDr. Marií Goldmannovou, 15. 11. 2010. V majetku autorky.

²²⁴ Srov. dostupné na [www: http://zdislava.signaly.cz/clanek.php?id=848](http://zdislava.signaly.cz/clanek.php?id=848), 12. 8. 2011.

²²⁵ Dopis s obrazovou přílohou pana Josefa Tahotného, Hospic sv. Štěpána v Litoměřicích, 19. 9. 2011. V majetku autorky.

²²⁶ Tamtéž.

²²⁷ Dopis s obrazovou přílohou pana Josefa Tahotného, Hospic sv. Štěpána v Litoměřicích, 15. 8. 2011. V majetku autorky.

Obr. 23: Kaple sv. Štěpána.²²⁸

„Vnitřní vybavení kaple, tj. obětní stůl, kříž, ambon, svatostánek a podstavec pro sochu Panny Marie, bylo vyrobeno z třešňového dřeva v Ateliéru pro práce chrámové v Červeném Kostelci. Autorem sochy Panny Marie je sochař Břetislav Kavka z Červeného Kostelce. Sochu hospici darovala rodina Vrbova z Litoměřic. Autorkou čtrnácti zastavení Křížové cesty je akademická malířka a grafička Kateřina Vítečková. Křížová cesta byla vytvořena v roce 1969. Výstavbu a vybavení kaple podpořila grantem charitativní organizace RENOVABIS ze SRN.“²²⁹

Hospic na Svatém Kopečku u Olomouce²³⁰

V Olomouckém kraji leží hospic nedaleko Olomouce na Svatém Kopečku. O jeho historii vypovídají podrobně Výroční zprávy. Hospic zřídila Arcidiecézní charita Olomouc v bývalém poutním domě na Svatém Kopečku u Olomouce. Zajímavá je historie budovy dnešního hospice. Katolický poutní dům na Svatém Kopečku byl dokončený a slavnostně požehnaný v roce 1677 jako první dům bratří premonstrátů. Objekt sloužil i řemeslníkům a umělcům, kteří se podíleli na výzdobě zdejšího chrámu. Do roku 1684 bydleli v objektu kněží a poté sloužily prostory pro ubytování poutníků. K velké tragédii došlo v noci z 28. na 29. září roku 1705, kdy zde při požáru zemřelo 121 poutníků. Další osud čekal budovu po zrušení kláštera Hradisko. Jako tzv. „hrubou hospodu“ ji spravoval Náboženský fond moravský, který ji roku 1826 prodal Filipu Ludvíku hraběti Saint Genois, později pak přešla do majetku knížete Jana z Lichtenštejnů. Do soukromého vlastnictví přešel objekt jako poutní dům v roce 1862. Manželé Jindřich a Barbora Štěpánkovi spravovali dům od roku 1888 a podíleli se na jeho rozšíření. K východní části nechali přistavět velký sál a pod ním řeznictví. 28. prosince 1923 mění objekt majitele. Vlastníkem se stala Matice svatokopecká, která začala ve velkém sále pořádat přednášky, divadelní představení, plesy, valné hromady a schůze matice. Prostory byly pronajímány i pro svatební hostiny a s rozmachem

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ Olomoucký kraj, 779 00 Olomouc, Sadové náměstí 24, [http:// www.hospickopecek.caritas.cz](http://www.hospickopecek.caritas.cz).

kinematografie zde byly o víkendech promítány celovečerní filmy. V prvních letech 20. století bylo definitivně zrušeno ubytování poutníků a pokoje byly přestavěny na ordinace obvodního lékaře a stomatologa. Nacházela se zde provozovna kadeřnictví a bytové jednotky. V dubnu 1952 byl objekt vyvlastněn státem. Po téměř padesáti letech v roce 2001 byl Katolický poutní dům bezplatně převeden z vlastnictví Magistrátu města Olomouce České katolické charitě, která v něm začala budovat tolik potřebný hospic.²³¹ Slavnostně byl otevřen 28. listopadu 2002 za přítomnosti arcibiskupa Mons. Jana Graubnera. Tomuto aktu předcházela zhruba čtyřletá příprava. Obrovský zájem veřejnosti vyvolala možnost prohlídky hospicových prostor ve dnech 29. a 30. listopadu 2002, tehdy ještě bez obsazených lůžek. Prvního pacienta přivítal personál 3. prosince 2002. Hospic na Svatém Kopečku je jediným zařízením tohoto typu v Olomouckém kraji, má k dispozici 30 lůžek. Projekt navazuje na zkušenosti získané v obdobných zařízeních u nás i v zahraničí.²³²

Součástí hospice je kaple Matky Terezy, která byla vysvěcena v roce 2000. Vybavení kaple a její zařízení jsou z dílny akademického sochaře Otmara Olivy. Autorem vitráží je akademický malíř Jan Jemelka.²³³

Obr. 24: Okno v kapli Matky Terezy

Jan Jemelka pojmenoval okno v kapli „*Ze tmy do světla*“ a ke svému dílu podává tento výklad: „*Ve spodní části okna z fialové tmy prší. Nad olověně šedými mraky se klene duha jako příslib míru, smíření a zaslíbení. Už ve Starém zákoně byla duha symbolem naděje. Veliké slunce prosvěcuje barvy duhy. Teple zářící odvěký obraz života. V Novém zákoně se objevuje přirovnání - Kristus jako věčně zářící slunce, Kristus osvěcuje Marii a nás všechny lidi dodnes. Svítí na dobré i zlé. Láskou. Touto parafrází jsem chtěl v kapli navodit atmosféru tepla, naděje, světla v utrpení.*“²³⁴

²³¹ Srov. Dostupné na [www: http://svaty.kopecek.sweb.cz/stavby.html](http://svaty.kopecek.sweb.cz/stavby.html), 10. 8. 2011.

²³² Srov. Výroční zprávy Hospice na Svatém Kopečku, Olomouc, 2003 – 2006.

²³³ Dopis ředitelky Mgr. Jany Vážanové, Svatý Kopeček u Olomouce, 18. 12. 2009. V majetku autorky.

²³⁴ Obrázek s textem je vzat z dopisu ředitelky hospice Mgr. Jany Vážanové, Svatý Kopeček u Olomouce, 18. 12. 2009. V majetku autorky.

Obr. 25: Dveře do kaple Matky Terezy

„Milosrdenství“, tak pojmenoval Jemelka dveře do kaple Matky Terezy ve vstupní hale: Křídla anděla a náruč se srdcem uprostřed. Kristovo milosrdenství osvěcuje sluncem přichozí.“²³⁵

V hospicové kapli je uchovávána relikvie Matky Terezy a o této vzácnosti veřejnost téměř neví. Duchovní službu v Hospici na Svatém Kopečku zajišťují od počátku bratři premonstráti, jejichž jména uvádím v příloze č. 5. Výzdoba kaple hospice na Svatém Kopečku je již kompletní. Uzavřela ji instalace sochy Panny Marie a relikviáře s prvními ostatky Matky Terezy v České republice. Při této příležitosti zde sloužil mši svatou a požehnal nový mobiliář kaple olomoucký arcibiskup Mons. Jan Graubner. *„Před rokem jsme žehnali tuto kapli, dnes žehnáme sochu Panny Marie a relikviář s ostatky Matka Terezy, které sem byly dopraveny z Říma,“* uvedl při promluvě arcibiskup. Ostatky Matky Terezy přivezl z Říma na žádost ředitele Arcidiecézní charity Olomouc Václava Kepřta prof. Jaroslav Němec. Nově instalovaná plastika Panny Marie je kopií gotické sochy z Kyjova, uložené v depozitáři olomouckého arcibiskupství. Bronzový relikviář ukrývající vlasy Matky Terezy znázorňuje andělská křídla a je – stejně jako ostatní mobiliář kaple hospice – dílem akademického sochaře Otmara Olivy z Velehradu.²³⁶

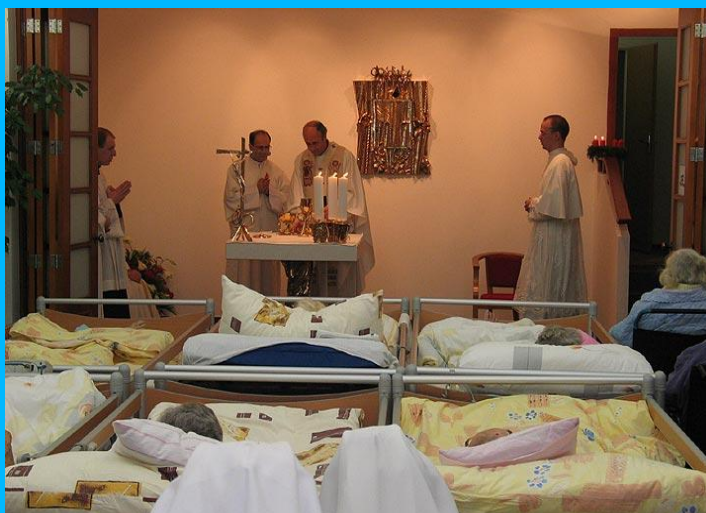

Obr. 26: Kaple Matky Terezy v hospici na Svatém Kopečku u Olomouce, Otmar Oliva, liturgická plastika, 2004²³⁷

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Srov. JENIŠTOVÁ, Ivana, *Matka Tereza na Svatém Kopečku*. Katolický týdeník, č. 7, 2005, s. 2.

²³⁷ Dostupné na [www: http://www.otmaroliva.cz/dilo/liturgicka-plastika/svaty-kopecek](http://www.otmaroliva.cz/dilo/liturgicka-plastika/svaty-kopecek), 12. 8. 2011.

Obr. 27: Mons. Jan Graubner, olomoucký arcibiskup, při bohoslužbě svěcení kaple²³⁸

Hospic sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích²³⁹

Někdy na zlomu tisíciletí se zrodila myšlenka založit hospic v Jihočeském kraji, která vyústila roku 2000 v založení Sdružení sv. Jana Nepomuka Neumanna v Prachaticích. To bylo později přejmenováno na Občanské sdružení Hospic sv. Jana N. Neumanna. Pro hospicové zařízení nabídla svůj objekt Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Neumannově ulici. Klášter boromejek se nachází v prostorách, kde žil a působil významný prachatický rodák, pozdější biskup philladelphský v USA, sv. Jan N. Neumann. Tato skutečnost určila název budoucího hospice. Protože myšlenka pomáhat nemocným a trpícím je součástí spirituality sester, bylo tedy i jejich přáním, aby dům sloužil potřebným. Tím bylo také naplněno přání otce Jana Neumanna, který jim objekt daroval. Boromejky přikoupily ještě sousední dva domy a kongregace tak mohla hospic pronajmout za symbolickou cenu 1 Kč ročně. O státní dotaci MZ ČR mohlo požádat občanské sdružení teprve koncem roku 2002, protože bylo nutno vyčkat, až se klienti bývalého domova důchodců odstěhují z klášterních prostor do nového zařízení. V únoru 2003 přišel z MZ ČR dopis s příslibem poskytnutí finanční dotace na projektovou studii hospice. Plán rekonstrukce objektu byl rozložen na období 2003 – 2005. Občanské sdružení začalo intenzivně spolupracovat s městem Prachatice, které veřejně zaštitilo tento projekt a s výraznou pomocí starosty ing. Jana Bauera a zaměstnanců městského úřadu se plány začaly postupně realizovat. Zde je třeba vyzdvihnout i velkou finanční pomoc Jihočeského kraje v čele s hejtnanem RNDr. Janem Zahradníkem a vicehejtnanem MUDr. Vladimírem Pavelkou. Duchovní podporu měl projekt v osobách diecézního biskupa Mons. Jiřího Paďoura, OFM Cap. a ředitelky Diecézní charity Mgr. Michaely Čermákové. 24. září 2003 byla ve veřejné soutěži vybrána firma Metrostav a.s., která uzavřela smlouvu o dílo 25. března 2004. Původní rozpočet činil 57 mil. korun, ale

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ Jihočeský kraj, 383 01 Prachatice, Neumannova 144, [http:// www.hospicpt.cz](http://www.hospicpt.cz).

v důsledku zvyšování DPH a doplňkovým pracím se konečná částka vyšplhala na 80 mil. korun. Oficiálně bylo se stavbou započato 19. února 2004. Slavnostního předání staveniště firmě Metrostav se mj. zúčastnil i PhDr. Filec, zástupce ministerstva zdravotnictví.²⁴⁰ Při této příležitosti zazněla v jeho projevu slova, která plně vystihují situaci v naší společnosti, proto jsem se rozhodla je zde citovat: „Zařízení tohoto typu jsme v minulých dobách neznali. Jestliže je dnes naprosto běžné, že otcové mohou být u zrození svých dětí, totéž nelze říci o konci života. Hospice jsou zařízeními na polidštění nejen zdravotnictví, ale celé společnosti. 60 milionů není malá částka, ale ukazuje se, že když je myšlenka opravdu silná, peníze se najdou. Proto nejsou peníze to hlavní, hlavní jsou lidé dobré vůle a to se v Prachaticích naplnilo.“²⁴¹ V dubnu 2004 začaly demoliční práce a na konci téhož roku bylo možno konstatovat, že hrubá stavba je hotova. Během jara 2005 probíhaly dokončovací práce a započalo vybavování vnitřním zařízením. 24. října byl hospic za účasti vysokých státních, krajských a církevních činitelů slavnostně otevřen a 1. listopadu 2005 byl oficiálně zahájen provoz.²⁴²

Obr. 28 Hospic sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích²⁴³

„Součástí hospice je kaple bl. Jana Pavla II. Architektonický návrh je dílem ing. arch. Zdeňky Vorlové z Prahy, vitráže v oknech navrhl a realizoval ateliér Moniky Vintrové, Umělecké sklenářství, Písek. Další firmy podílející se na realizaci hospicové kaple: Stavitelství Václav Bárta z Prachatic, Osvětlovací technika a.s. z Českých Budějovic, Truhlářství Jiří Kadlec z Volar, Podlahářství Josef Wágner ze Strunkovic nad Blanicí a Malířství Pavel Tisoň z Prachatic. Kaple byla posvěcena 26. března 2006 sídelním biskupem českobudějovickým mons. Jiřím Paďourem, OFMCap.a 1. května 2011 byla dedikována na Kapli bl. Jana Pavla II. – opět mons. Jiřím Paďourem. Duchovní, kteří v hospicu udělují svátosti a slouží bohoslužby: P. Josef Sláčík, P. Petr

²⁴⁰ Srov. Dostupné na www: <http://www.hospicpt.cz/prachatice/vznik-hospice>, 5. 11. 2011.

²⁴¹ Dostupné na www: <http://www.hospicpt.cz/prachatice/vznik-hospice>, 19. 8. 2011.

²⁴² Dostupné na www: <http://www.hospicpt.cz/prachatice/vznik-hospice>, 5. 11. 2011.

²⁴³ Fotografie ze soukromé sbírky Mgr. Lucie Vařilkové, vedoucí vzdělávacího centra v prachatickém hospici, zasláno elektronickou poštou 14. 11. 2011. Kopie uložena v majetku autorky.

Hovorka a P. Petr Antoš. *Pastorační asistenti: Mgr. Josef Ludačka, SM. Sebastiana Veselská, SCB; SM. Ester Jiříková, SCB.*²⁴⁴ Kaple byla realizována až po uvedení hospice do provozu. Protože nebylo dost financí na dokončení interiéru kaple, sestry boromejky poskytly významný finanční obnos pro její dokončení. Ještě před dokončením se musely zvětšovat dveře kaple, protože se na poslední chvíli zjistilo, že se jimi nedá projet s postelí. Byla to sice práce navíc, ale protože kaple má sloužit především nemocným, byla tato úprava nutná. V současné době je v kapli každé pondělí odpoledne sloužena mše svatá za zemřelé pacienty s možností účasti pacientů, personálu i věřících z farnosti. Jednou za čtvrt roku bývá vzpomínková mše svatá, na kterou jsou pozváni příbuzní zemřelých pacientů v uplynulém období. Po mši jsou příbuzní pozváni ke společnému setkání v prostorách hospice a k popovídání se zaměstnanci, obzvláště s ošetřujícím personálem. Každý den ráno se v kapli schází od začátku provozu několik zaměstnanců ke společné modlitbě. Je to taková čtvrt hodinka, kterou vede pan ředitel. Prosí při ní za všechny zaměstnance, za pacienty a za aktuální potřeby. Přes den je kaple přístupná jak personálu, tak pacientům. Bývá využívána také k malým koncertním vystoupením, zvláště v době předvánoční, protože je to největší místnost v celém hospici.²⁴⁵ Duchovní služba má v prachatickém hospici své stálé místo, což dokládají články ve všech Výročních zprávách, včetně počtu udělených svátostí. S výrokem pastoračního asistenta Mgr. Josefa Ludačky bude souhlasit asi každý: „*Statistika udělených svátostí by sama o sobě byla mrtvá, kdyby nevedla k úvaze o důležitosti duchovního života v lidském životě.*“²⁴⁶

Tiskem proběhla zajímavá zpráva s názvem „*Nejstarší kaple Jana Pavla II. na světě je v prachatickém hospici.*“ Byla uveřejněna 4. května 2011 a uvádí se v ní: „*V neděli 1. května 2011 českobudějovický biskup mons. Jiří Paďour, OFM Cap. dedikoval kapli v prachatickém hospici na kapli bl. Jana Pavla II. Stalo se tak necelých 6 hodin poté, co papež Benedikt XVI. prohlásil na náměstí sv. Petra ve Vatikánu svého velkého předchůdce za blahoslaveného. Podle dostupných informací se jedná o první kapli na světě, která byla bl. Janu Pavlu II. zasvěcena. Slavnostního aktu se zúčastnila mj. i generální představená kongregace sester boromejek MM. Bohuslava Kubačáková, SCB či senátor PČR Ing. Tomáš Jirsa.*“²⁴⁷

Významného ocenění se dostalo prachatickému hospici 1. října 2011, kdy zástupci Hospice sv. Jana Neumanna převzali v Národním divadle z rukou ministra zdravotnictví Leoše Hegera „*Cenu Makropulos*“. Ocenění získal prachatický hospic za mimořádnou službu o těžce nevléčitelně nemocné a umírající pacienty.²⁴⁸

²⁴⁴ Dopis PhDr. Roberta Huneše, ředitele prachatického hospicu, Prachatice, 29. 8. 2011. V majetku autorky.

²⁴⁵ Dopis SM. Sebastiany Veselské, SCB, pastorační asistentky prachatického hospicu, Prachatice, 26. 9. 2011. V majetku autorky.

²⁴⁶ Srov. *Výroční zpráva za rok 2006*, Hospic sv. Jana Neumanna, Prachatice, s. 10.

²⁴⁷ Dostupné na [www: http://www.hospicpt.cz/prachatice/blog/?&zaz=10&c_listu=2](http://www.hospicpt.cz/prachatice/blog/?&zaz=10&c_listu=2), 27. 8. 2011.

²⁴⁸ Srov. dostupné na [www: http://www.hospicpt.cz/prachatice/ctete-vice/136-prestizni-zdravotnicke-oceneni-prachatickemu-hospici](http://www.hospicpt.cz/prachatice/ctete-vice/136-prestizni-zdravotnicke-oceneni-prachatickemu-hospici), 3. 11. 2011.

Obr. 29: Kaple Jana Pavla II. v Hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích²⁴⁹

Obr. 30: Kaple Jana Pavla II. s knihou zemřelých²⁵⁰

²⁴⁹ Fotografie ze soukromé sbírky Mgr. Lucie Protivínské, vedoucí vzdělávacího centra v prachatickém hospici, zasláno elektronickou poštou 23. 8. 2011. Kopie uložena v majetku autorky.

²⁵⁰ Fotografie ze soukromé sbírky Mgr. Lucie Protivínské, vedoucí vzdělávacího centra v prachatickém hospici, zasláno elektronickou poštou 19. 10. 2011. Kopie uložena v majetku autorky.

Závěr

V průběhu psaní diplomové práce jsem byla naplňována radostí nad dílem Božím a zároveň lidským. Některé hospice mne velice oslovily, zvláště ty, které jsem měla možnost osobně navštívit. Do paměti se mi hluboce vryly chvíle strávené v posvátném tichu hospicových kaplí, s jejich neopakovatelnou atmosférou a jedinečností. To bylo pro mne důvodem zaměřit pozornost také na historii jejich vzniku. Postupně jsem při psaní zjišťovala, že zainteresovaní lidé to při jejich tvorbě neměli vůbec jednoduché. Dobrá věc se však podařila a tak většina hospiců má nejen svůj duchovní stánek, ale navíc můžeme obdivovat tyto prostory jako umělecké skvosty architektury a designu. Samozřejmě s tímto mým nadšením přicházely i překážky při získávání podkladů, ale vždy se našel někdo vstřícný, kdo mi ochotně pomohl najít hledaný pramen informací. Považuji svým způsobem za úspěch, že jsem se setkala pouze s jediným odmítnutím. Domnívám se, že by moje práce mohla posloužit k rozšíření a doplnění výuky u studentů zdravotních škol a mediků. Pro některé zdravotníky se může stát zdrojem a doplněním informací. Také bohoslovce i kněze může oslovit zpracované téma, protože se často setkávají s terminálně nemocnými a umírajícími. Mnoho obohacujícího by zde mohli nalézt i dobrovolníci hospiců, stejně jako laická veřejnost. Nejvíce mne potěšil současný stav našich hospiců, který je s dobou po Sametové revoluci nesrovnatelný. V Česku jsou už jen tři kraje bez lůžkového hospice – Liberecký, Karlovarský a Vysočina, avšak podle nejnovějších zpráv Liberecký kraj uvolnil přes 7 milionů korun na realizaci toho svého.²⁵¹ Hospic by měl být uvedený do provozu na sklonku roku 2013 v objektu bývalého dětského domova v Liberci, v ulici U Sirotčince.²⁵² Za tímto výsledkem stojí hodiny prosebných modliteb za dobrou věc, nadšení lidí s jejich obětmi i těžko vyčísitelný čas spojený s úsilím otevřít jen jeden jediný hospic. Je úžasným darem, že společným dílem obyčejní a neznámí lidé nevědomky a každodenně zapisují své neobyčejné příběhy do historie našeho národa a v mnoha případech i do dějin církve.

Nemilým překvapením pro mne bylo množství zákonů, nařízení a vyhlášek, které v souvislosti s hospicovou péčí existují. Netušila jsem, že vývoj legislativy související s paliativní péčí bude tak obsáhlý. Možná se někdy stane podnětem pro psaní samostatné bakalářské či diplomové práce. Opakem pro mne bylo zjištění omezených informací vypovídajících o vzniku hospicových zařízení v zahraničí, což považuji pro naši informovanost za velikou škodu.

Závěrem bych chtěla dodat, že díky své diplomové práci jsem poznala řadu skvělých lidí – nesobeckých, ochotných něco udělat pro ty nejpotřebnější, i když jim z toho nekyne žádný hmotný prospěch. A pro mě osobně je důležité, že jsem mezi nimi získala i několik dobrých přátel.

²⁵¹ Dostupné na [www: http://magazin.ceskenoviny.cz/zpravy/pocet-hospicu](http://magazin.ceskenoviny.cz/zpravy/pocet-hospicu), 18. 10. 2010.

²⁵² Srov. dostupné na [www: http://liberecky.denik.cz/zpravy_region/lide-budou-mit-brzy-kde-v-klidu-zemrit20120208.html](http://liberecky.denik.cz/zpravy_region/lide-budou-mit-brzy-kde-v-klidu-zemrit20120208.html), 22. 2. 2012.

Obr. 31: Ruce²⁵³

²⁵³ Fotografie z archivu Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Rajhrad, 26. 3. 2012.

Seznam zkratek

APHPP – Asociace poskytovatelů hospicové a paliativní péče

BSJ – Božské Srdce Ježíšovo

CHOS – Charitní ošetrovatelská služba

ČANT – Česká asociace nádorové terapie

ČBK – Česká biskupská konference

ČKCH – Česká katolická charita

ČLS JEP – Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně

DCH – Diecézní charita

DLBŠH – Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa

KKC – Katechismus katolické církve

LF UK – Lékařská fakulta Univerzity Karlovy

MOÚ – Masarykův onkologický ústav

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

MZ ČR – Ministerstvo zdravotnictví České republiky

NCO NZO – Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotních oborů

NZ – Nový zákon

OCH – Oblastní charita

SZ – Starý zákon

VKH – Vysokoškolské katolické hnutí

VPÚ – Vojenský projektový ústav

Dokumenty II. Vatikánského koncilu. (Zvon, Praha 1995) citovány dle běžně užívaných zkratek

Označení biblických knih převzato z ekumenického vydání Bible (Praha: Česká biblická společnost, 1993)

Seznam pramenů a literatury

Seznam pramenů

Archivní materiál

Kronika Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Archiv Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Jiráskova 47, Rajhrad.

Stránky z historie, Informační brožura DLBSH, Kolektiv pracovníků Hospice v Rajhradě u Brna, leden 1999.

Technická zpráva statika pro akci Rajhrad – hospic – rekonstrukce. Zak. č.: S-533-94, JAPE – projekt s.r.o., Brno 1994, s. 4. Archiv provozních materiálů, Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Jiráskova 47, Rajhrad.

Vzpomínky pamětníků

Rozhovor s paní Miladou Blinkovou, zdravotní sestrou, která pracovala v DLBSH od roku 1999 až do 1.9.2011, Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Jiráskova 47, Rajhrad, 8.7.2010. V majetku autorky.

Rozhovor se S.M. Bonifácií, CSC, Klášter sester Těšitelék Božského Srdce Ježíšova, Odbojářů 324, Rajhrad, 8.9.2010. V majetku autorky.

Rozhovor se S.M. Janou Terezií Jakešovou, OSE, Konvent sester Alžbětinek, Brno, Kamenná 36, 20.9.2010. V majetku autorky.

Telefonický rozhovor s P. Ing. Janem Kofroněm, Brno – Praha, 11.1.2011. V majetku autorky.

Rozhovor s paní Annou Švachovou, Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Jiráskova 47, Rajhrad, 26.7.2011. V majetku autorky.

Písemné záznamy a korespondence

Dopis Darie Dytrychové, hlavní sestry DLBSH, adresovaný organizaci Kirche in Not-Ostpriesterhilfe, č.j.: 7/1999. Archiv spisovny Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Jiráskova 47, Rajhrad.

Dopis Mgr. Jany Vážanové, ředitelky Hospice na sv. Kopečku u Olomouce, 18.12.2009. V majetku autorky.

Dopis paní Emilie Švehlové, katechetky, Austrálie, Sydney, 7.11.2010. V majetku autorky.

Dopis jáhna Mgr. Otakara Regnera, Červený Kostelec, 10.11.2010. V majetku autorky.

Dopis MUDr. Mgr. Marie Opatrné, Phd., Praha, 8.7.2011. V majetku autorky.

Dopis Mgr. Martina Rechterika, Biskupství v Hradci Králové, Velké náměstí 35, Č.j. BiHK 3165/2011, 3.8.2011. V majetku autorky.

Dopis s obrazovou přílohou pana Josefa Tahotného, Hospic sv. Štěpána v Litoměřicích,

15. 8. 2011. V majetku autorky.

Dopis s obrazovou přílohou Ing. Zity Novákové, ředitelky Hospice sv. Alžběty, Brno, 22. 8. 2011. V majetku autorky.

Dopis paní Anděly Bednářové, Plzeň, 23. 8. 2011. V majetku autorky.

Dopis s fotografiemi ze soukromé sbírky Mgr. Lucie Protivínské, vedoucí vzdělávacího centra v prachatickém hospici, zasláno elektronickou poštou 23. 8. 2011. Kopie uložena v majetku autorky.

Dopis s obrazovou přílohou RNDr. Jana Macha, zástupce ředitele v Hospicu Anežky České, Červený Kostelec, 26.8.2011. V majetku autorky.

Dopis PhDr. Roberta Huneše, ředitele prachatického hospicu, Prachatice, 29. 8. 2011. V majetku autorky.

Dopis S.M. Sebastiany Veselské, SCB, pastorační asistentky prachatického hospicu, Prachatice, 26. 9. 2011. V majetku autorky.

Dopis s fotografiemi ze soukromé sbírky Mgr. Lucie Vařílkové (roz. Protivínské), vedoucí vzdělávacího centra v prachatickém hospici, zasláno elektronickou poštou 14.11.2011. Kopie uložena v majetku autorky.

Dopis s obrazovou přílohou MUDr. Marie Svatošové, zakladatelky hospicového hnutí u nás, zasláno elektronickou poštou 27. 2. 2012. Kopie uložena v majetku autorky.

Noviny a časopisy

DRBAL, Josef, *Komplexní přístup k onkologicky nemocným pacientům*, Zdravotnické noviny, Lékařské listy, č. 36, 2000. ISSN 1805-2355.

FABUŠ – MIKULA, *Hospic, paliativna starostlivosť a Slovensko*, Bolest – časopis pro studium a léčbu bolesti, ročník 5, č. 1. ISSN 1212-0634.

HAŠKOVCOVÁ, Helena, *Hospicové hnutí v Čechách*, Remedia populi, č. 3, 1998. ISSN 1211-698X.

HAŠKOVCOVÁ, Helena, *O hospicovém programu. Jak a kde umřít*, Vesmír 78, č. 1, 1999. ISSN 1214-4029.

ILČÍKOVÁ, Jana, *Hospic by měl být standard, ne luxus*, Naše rodina, č. 6, ročník 41, 2009. ISSN 0323-2743.

JENIŠTOVÁ, Ivana, *Matka Tereza na Svatém Kopečku*, Katolický týdeník, č. 7, 2005. ISSN 0862-5557.

SVATOŠOVÁ, Marie, *Hospicová péče v ČR, aneb čeho jsme dosáhli a kam směřujeme?*, Ošetřovatelství 2006, č. 1-2. ISSN 1212-723X.

ŠINDELÁŘOVÁ, M, *Hospic Anežky České má následovníky*, SESTRA – odborný časopis pro zdravotní sestry, č. 2, 2000. ISSN 1210-0404.

Výroční zprávy, informační brožury

BYSTRICKÝ, Zdeněk, *Zpráva o činnosti Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa za období 1.4.1999 – 31.12. 1999*, Diecézní charita Brno – Dům léčby bolesti s hospicem

sv. Josefa, Rajhrad 2000.

DRBAL, Josef, *Zpráva o činnosti ústavu za rok 1998*, Masarykův onkologický ústav, knihovna MOÚ, Brno, březen 1999.

DUREC, Ivo, *Rajhradské pamětihodnosti*, Průvodce vydalo město Rajhrad, 2008.

LINHARTOVÁ, Věra, *Kapitoly z dějin Masarykova onkologického ústavu v Brně*. Masarykův onkologický ústav, Brno 2010. ISBN 978-80-86793-14-6.

Výroční zprávy Domu léčby bolesti s hospicem sv. Josefa, Oblastní charita Rajhrad, 1999 – 2010.

Výroční zprávy 2000, 2001, 2002, Hospic sv. Lazara, Plzeň.

Výroční zpráva hospice sv. Štěpána, Litoměřice, 2002.

Výroční zprávy Hospice na Svatém Kopečku, Olomouc, 2003 – 2006.

Bakalářské, magisterské a rigorózní práce

CVANOVÁ, S., *Paliativní péče*, [bakalářská práce], Brno, Lékařská fakulta Masarykovy univerzity, Katedra ošetřovatelství 2008.

HUNEŠ, Robert, *Hospic – sociální fenomén moderní společnosti*, [rigorózní práce], Bratislava, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008.

KALNÁ, I., *Hospice – minulost hospicového hnutí, současnost a budoucnost hospiců v České republice*, [diplomová práce], České Budějovice, ZSFJU 1998.

MACKOVÁ, M., *Hospicové hnutí u nás a ve světě*, [diplomová práce], Ostrava, Ostravská univerzita, Katedra sociální práce 2002.

Elektronické zdroje

Asociace poskytovatelů hospicové a paliativní péče. Právní a finanční rámec pro hospice [online], c. 2010 poslední aktualizace 19. 3. 2012 [cit. 5. 8. 2011]. <<http://www.asociacehospicu.cz/nase-projekty/pravni-ramec-pro-hospice/>>.

BOUČEK, Jan, Úvod do problematiky hospicové péče [online], c. 2011 poslední aktualizace nevedena [cit. 15. 2. 2012]. <<http://www.habilab.cz/uvod-do-problematiky-hospicove-pece/>>.

ČESAL, Pavel, Hospic sv. Štěpána v Litoměřicích oslaví výročí [online], c. 2006 poslední aktualizace nevedena. [cit. 12. 8. 2011].

<<http://zdislava.signalny.cz/clanek.php?id=848&SSID=00b4add10d0072c58d37df0be17dff91>>.

Hippokratova přísaha [online], c. 2001 poslední aktualizace nevedena [cit. 17. 3. 2012]. <http://www.clkuo.cz/dokumenty/prolekare/hipokratova_prisaha.htm>.

Hospic: místo, kde nemocní o rychlou smrt nežádají [online], c. 2009 poslední aktualizace 20. 3. 2012 [cit. 21. 1. 2011]. <<http://www.umirani.cz/detail-clanek/hospic-misto-kde-nemocni-o-rychlou-smrt-nezadaji.html>>.

Hospic sv. Alžběty v Brně [online], c. 2011 poslední aktualizace 21. 3. 2012. [cit. 9. 8. 2011]. <<http://www.hospicbrno.cz/>>.

Hospic Anežky České [online], c. 1999 poslední aktualizace 17. 3. 2012 [cit. 8. 7. 2011]. <<http://www.hospic.cz/>>.

Hospic Prachatice [online], c. 2005 poslední aktualizace 24. 3. 2012 [cit. 5. 11. 2011]. <<http://www.hospicpt.cz/prachatice/vznik-hospice>>.

Hospic Prachatice [online], c. 2005 poslední aktualizace 24. 3. 2012 [cit. 24. 8. 2011]. <http://www.hospicpt.cz/prachatice/blog?&zaz=10&c_listu=2>.

Hospic sv. Štěpána v Litoměřicích [online], c. 2011 poslední aktualizace 10. 12. 2011 [cit. 12. 8. 2011]. <<http://hospicliberec.webnode.cz/products/litomerice-hospic-sv-stepana/>>.

Hospic sv. Štěpána Litoměřice [online], c. 2009 poslední aktualizace neuvědlena [cit. 10. 8. 2011]. <<http://www.hospiclitomerice.cz/O-nas>>.

Hospic Štrasburk [online], c. 2000 poslední aktualizace neuvědlena [cit. 28. 10. 2011]. <<http://www.hospicstrasburk.estranky.cz/fotoalbum/hospic-strasburk-bohnice/ia-kaple.html>>.

Hospice.cz, Legislativa [online], c. 2010 poslední aktualizace neuvědlena [cit. 1. 5. 2011]. <<http://www.hospice.cz/legislativa/>>.

Hospice.sk [online], c. 2002 poslední aktualizace 18. 3. 2012 [cit. 17. 2. 2012]. <http://www.hospice.sk/hospice1/org_info.php?id=20>.

Kuks [online], c. 2010 poslední aktualizace neuvědlena [cit. 9. 2. 2012]. <<http://www.7service.eu/?kuks-granatove-jablko,106>>.

LÁNSKÝ, Tomáš, Lidé budou mít kde v klidu zemřít [online], c. 2005 poslední aktualizace 9. 2. 2012 [cit. 22. 2. 2012]. <http://liberecky.denik.cz/zpravy_region/lide-budou-mit-brzy-kde-v-klidu-zemrit20120208.html>.

Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského [online], c. 2002 poslední aktualizace 19. 3. 2012 [cit. 3. 2. 2012]. <<http://www.boromejky.cz/23nemocnice/23.html>>.

Nemocnice ve Spojených státech poskytují vyšší kvalitu péče [online], c. 2010 poslední aktualizace 16. 8. 2010 [cit. 21. 8. 2010]. <<http://www.christnet.cz/magazin/zprava.asp?zprava=20186>>.

OLIVA Otmar, Kaple Matky Terezy na Svatém Kopečku u Olomouce [online].c 2004, poslední aktualizace 2012 [cit. 12. 8. 2011]. <<http://www.otmaroliva.cz/dilo/liturgicka-plastika/svaty-kopecek>>.

OLIVA Otmar, Mons. Jan Graubner, olomoucký arcibiskup, při slavnostní bohoslužbě svěcení kaple [online].c 2004, poslední aktualizace 2012 [cit. 12. 8. 2011]. <<http://www.otmaroliva.cz/dilo/liturgicka-plastika/svaty-kopecek>>.

Počet hospiců většinou nestačí nikde na světě [online], c. 2010 poslední aktualizace 8. 10. 2010 [cit. 5. 11. 2011]. <<http://www.denik.cz/ze-sveta/pocet-hospicu-vetsinou-nestaci-nikde-na-svete.html>>.

Praha Bohnice – Hospic Štrasburk [online], c. 2011 poslední aktualizace 10. 12. 2011 [cit. 11. 8. 2011]. <<http://hospicliberec.webnode.cz/products/praha-bohnice-hospic-strasburk/>>.

SVATOŠOVÁ, Marie, Pro mě smrt není konec, ale brána do věčnosti, která se otevře [online], c. 2008 poslední aktualizace neuvěděna [cit. 8. 8. 2011]. <http://www.rodinnyzivot.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=43:pro-mmrt-nenonec-ale-br-do-vosti-ktere-ot>.

Svatý Kopeček [online], c. 2007 poslední aktualizace neuvěděna [cit. 10. 8. 2011]. <<http://svaty.kopecek.sweb.cz/stavby.html>>.

VRAGAŠ, Štefan, Význam a dôležitosť katolíckeho sociálneho učenia [online], c. 2003 poslední aktualizace neuvěděna. [cit. 15. 8. 2011]. <<http://ksn.frcth.uniba.sk/dejiny.html>>.

ZAHN, Milan, O Plzni [online], c. 2011 poslední aktualizace neuvěděna [cit. 4. 9. 2011]. <http://www.oplzni.eu/subdom/foto/O-Plzni/domy/zdravotnictvi-ustavy/hospic-sv.-lazara/img_1338.jpg.php>.

ZAHN Milan, Kaple hospice sv. Lazara [online], c. 2011 poslední aktualizace neuvěděna [cit. 12. 8. 2011]. <<http://www.oplzni.eu/?p=2486>>.

Seznam literatury

ABC kulturních památek Československa. Zpracoval kolektiv za odborné red. Jana Muka a Evy Šamánkové, Panorama, Praha, 1985.

ADORNO, Francesco a kol., *Renesačná Florencia*. Tatran, Bratislava 1973.

Bible, ekumenický překlad, Praha, 1991.

BENEDIKT XVI., *Encyklika SPE SALVI (o křesťanské naději)*. Praha, Paulínky, 2008. ISBN 978-80-86949-41-3.

BREUERS, Dieter, *Na hradech, v kláštorech, v podhradí*. Nakladatelství Brána, Praha, 2007. ISBN 978-80-7243-315-5.

BERGDOLT, Klaus, *Černá smrt v Evropě*. Praha, Vyšehrad, 2002. ISBN 80-7021-541-0.

BYOCK, Ira, *Dobré umírání*. Praha, Vyšehrad, 2005. ISBN 80-7021-797-9.

CANTALAMESSA, Raniero, *Sestra smrt*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 1997. ISBN 80-7192-311-7.

CARRATELLI, Giovanni Pugliese a kol., *Antický Řím*. Tatran, Bratislava 1975.

DAVIES, Norman, *Dějiny jednoho kontinentu*. Prostor, Academia, 2. revidované vydání, Praha, 2005. ISBN 80-7260-138-5.

DOBRIKOVÁ-PORUBČANOVÁ, Patricia, *Nevyliečitel'nechorí v súčasnosti*. Spolok svätého Vojtecha, Trnava 2005. ISBN 80-7162-581-7.

- Dokumenty II. Vatikánského koncilu*. Praha, Zvon, 1995. ISBN 80-7192-467-9.
- ENTRALGO, Pedro Laín, *Nemoc a hřích*. Nakladatelství Vyšehrad, Praha, 1995. ISBN 80-7021-128-8.
- Encyklopedie náboženství*. Kolektiv autorů, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 1997. ISBN 80-7192-188-2.
- FIALA, Zdeněk, *Přemyslovské Čechy. Český stát a společnost v letech 995-1310*. 1. vydání, NPL, Praha, 1965.
- GAHLIN, Lucia, *Egypt, bohové, mýty a náboženství*. Rebo Productions s.r.o., Dobřejovice, 2003. ISBN 80-7234-186-3.
- GIGLIONI, Paolo, *Svatosti Krista a církve*, Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 1996. ISBN 80-7192-115-7.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, *Thanatologie. Nauka o umírání a smrti*. 2. přepracované vydání, Praha, Galén, 2007. ISBN 978-80-7262-471-3.
- HAŠKOVCOVÁ, Helena, *Fenomén stáří*. 2. vydání podstatně doplněné a přepracované, Vydavatel JUDr. Karel Havlíček, Praha, 2010. ISBN 978-80-87109-19-9.
- JIRÁSKO, Luděk, *Církevní řády a kongregace v zemích českých*. Nakladatelství Paseka, Fénix, 1991. ISBN 80-85245-11-6.
- KADLEC, Jaroslav, *Dějiny katolické církve I.-III.* Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, 3. přepracované vydání, Olomouc, 1993.
- Katolický katechismus, *Život z víry*. Jablonec nad Nisou, 2004. ISBN 80-239-3681-6.
- Kompendium katolické církve*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2006. ISBN 80-7195-047-5.
- KROLL, Gerhard, *Po stopách Ježíšových*. Zvon, Praha 1996. ISBN 80-7113-179-2.
- KŘEN, Jan, *Dvě století střední Evropy*. Nakladatelství Argo, Praha, 2003. ISBN 80-7203-612-2.
- KÜBLER-ROSSOVÁ, Elizabeth, *O smrti a umírán.*, Arica, Turnov, 1992. ISBN 80-900134-6-5.
- KUTNOHORSKÁ, Jana, *Historie ošetřovatelství*. Grada Publishing, a.s., Praha, 2010. ISBN 978-80-247-3224-4.
- MESSINA, Rosario, *Dějiny charitativní činnosti*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2005. ISBN 80-7192-859-3.
- MOLDAVA, Tadeusz a kol., *Státy světa*. Fragment, Havlíčkův Brod, 2. aktualizované vydání, 2002. ISBN 80-7200-669-X.
- MUNZAROVÁ, Marta, *Eutanazie, nebo paliativní péče?* Granada, Praha, 2005. ISBN 80-247-1025-0.
- MUNZAROVÁ, Marta, *Proč ne eutanazii aneb Být, či nebýt?* Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2008. ISBN 978-80-7195-304-3.
- NEZU, NEZUOVÁ, FRIEDMANOVÁ, FADDISOVÁ, HOUTS, *Pomoc pacientům při zvládnutí rakoviny*. Společnost pro odbornou literaturu, Brno, 2004. ISBN 80-7364-000-

7.

OPATRŇY, Aleř, *Malá příručka pastorační péče o nemocné*. 2. doplněná verze, Praha, Pastorační středisko sv. Vojtěcha při Arcibiskupství pražském, 2001.

Ottova všeobecná encyklopedie. Ottovo nakladatelství – Cesty, Praha 2003, ISBN 80-7181-938.

PERA, Heinrich, WEINERT, Bernd, *Nemocným nablízku*. Praha, Vyšehrad, 1996. ISBN 80-7021-152-0.

PORTER, Roy, *Největší dobrodiní lidstva*. Knižní klub, Prostor, Praha 2001. ISBN 80-7260-052-4.

RAHNER, VORGRIMLER, *Teologický slovník*. Opravený dotisk prvního vydání, Zvon, Praha 6, 1996. ISBN 80-7113-212-8.

SCHOTT, Heinz, *Kronika medicíny*. Fortuna Print, Praha, 1994. ISBN 80-85873-16-8.

SLÁMA, KABELKA, VORLÍČEK a kol., *Paliativní medicína pro praxi*. Galén, Praha, 2007. ISBN 978-80-7262-505-5.

SVATOŠOVÁ, Marie, *Hospice a umění doprovázet*. Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří, šesté doplněné vydání, 2008. ISBN 978-80-7195-307-4.

ŠPIDLÍK, Tomáš, *Věřím v život věčný*. Centra Aletti Refugium Velehrad – Roma, Olomouc, 2007. ISBN 978-80-86715-93-3.

VEBER, Václav, *Dějiny sjednocené Evropy*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 2004. ISBN 80-7106-663-X.

VLČEK, SOMMER, FOLTÝN, *Encyklopedie českých klášterů*. Nakladatelství Libri, Praha, 2002. ISBN 80-85983-17-6.

VLKOVÁ, Gabriela Ivana, *Slovo Boží a slovo lidské*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 2004. ISBN 80-244-0786-8.

Závěrečný dokument Plenárního sněmu katolické církve v ČR z 9. července 2005, Velehrad, *Život a poslání křesťanů v církvi a ve světě*. Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří, 2007. ISBN 978-80-7195-162-9.

Seznam vyobrazení

Obr. 1: Galénos, Avicena a Hyppokratés

Obr. 2: Sv. Aneřka Česká

Obr. 3: Špitál v Kuksu

Obr. 4: Ošetřovatelská škola sv. Kříže Milosrdných sester sv. Karla Boromejského v Praze, pohled do učebny z roku 1939

Obr. 5 : Cicely Saunders

Obr. 6 : Hospic St. Joseph (Londýn)

- Obr. 7:** Hospic Villa Auguste (Lipsko)
- Obr. 8:** Hospic Matky Terezy v Bardějovské Nové Vsi
- Obr. 9:** MUDr. Marie Svatošová
- Obr. 10:** Hospic Anežky České v Červeném Kostelci
- Obr. 11:** Hospicová kaple sv. Anežky České v Červeném Kostelci
- Obr. 12:** Hospic Štrasburk v Praze
- Obr. 13:** Hospic Štrasburk a hospicová kaple sv. Lazara
- Obr. 14:** Hospic sv. Lazara v Plzni
- Obr. 15:** Kaple hospice sv. Lazara v Plzni
- Obr. 16:** Hospic sv. Alžběty, Brno
- Obr. 17:** Hospic sv. Alžběty v Brně – společenská místnost, ve které jsou dočasně slouženy bohoslužby, než bude v provozu nová kaple
- Obr. 18:** Mons. Vojtěch Cikrle, biskup brněnský, při své návštěvě hospicu při příležitosti 10. výročí DLBSH 25. dubna 2009
- Obr. 19:** Dům léčby bolesti s hospicem sv. Josefa v Rajhradě, v pozadí klášter sester Těšitelek Božského Srdce Ježíšova
- Obr. 20:** Kaple Svaté Rodiny v Domě léčby bolesti s hospicem sv. Josefa v Rajhradě
- Obr. 21:** Hospic a kaple sv. Štěpána v Litoměřicích
- Obr. 22:** Vitráž v hospicové kapli sv. Štěpána
- Obr. 23:** Kaple sv. Štěpána
- Obr. 24:** Okno v kapli Matky Terezy
- Obr. 25:** Dveře do kaple Matky Terezy
- Obr. 26:** Kaple Matky Terezy v hospici na Svatém Kopečku u Olomouce, Otmar Oliva, liturgická plastika, 2004
- Obr. 27:** Mons. Jan Graubner, olomoucký arcibiskup, při slavnostní bohoslužbě svěcení kaple
- Obr. 28:** Hospic sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích
- Obr. 29:** Kaple Jana Pavla II. v Hospici sv. Jana N. Neumanna v Prachaticích
- Obr. 30:** Kaple Jana Pavla II. s knihou zemřelých
- Obr. 31:** Ruce

Seznam příloh

Tab.1: Výběr nejdůležitějších zákonů, právních předpisů, standardů a úmluv souvisejících s hospicovou péčí

Tab. 2: Rozdělení hospicové péče z hlediska časového

Tab. 3: Rozdělení hospiců podle zřizovatele

Tab. 4: Rozdělení hospiců podle data založení

Příl. 1: Hippokratova přísaha

Příl. 2: Naše nejznámější církevní řády a kongregace se zaměřením na péči o nemocné a umírající

Příl. 3: Duchovní sloužící v Hospicu sv. Anežky České v Červeném Kostelci v letech 1995 – 2011

Příl. 4: Duchovní sloužící v Hospicu sv. Štěpána v Litoměřicích v letech 2001 – 2011

Příl. 5: Duchovní sloužící v Hospicu na Svatém Kopečku u Olomouce v letech 2002 – 2011

Příl. 6: Profesor Karel Stádník odešel

Příl. 7: Mons. Alois Pekárek

Příl. 8: Výběr nejdůležitějších zákonů, právních předpisů, standardů a úmluv souvisejících s hospicovou péčí, název, co definuje a upravuje

Příl. 1: Hippokratova přísaha

„Přisáhám při Apollonovi, bohu lékařství, při Aeskulapovi, Hygiei a Panacei i při všech bozích a bohyních a dovolávám se jejich svědectví, že podle svých sil a svědomí budu tuto přísahu a tyto závazky řádně zachovávat. Svého učitele v tomto umění budu ctít stejně jako své rodiče a vděčně mu poskytnu všechno nutné, ukáže-li se toho potřeba; také jeho potomky budu pokádat za bratry a budou-li se chtít naučit tomuto umění, vzdělám je v něm bez nároku na odměnu a jakékoliv závazky. Rovněž umožním jak svým synům a dětem svého učitele, tak žákům, kteří se slavnostně zavázali lékařskou přísahou, aby se podíleli na výuce a přednáškách i celé vědě, jinému však nikomu. Způsob svého života zasvětim podle svých sil a svědomí prospěchu nemocných a budu je chránit před každou úhonou a bezprávím. Ani prosbami se nedám pohnout k podání smrtícího léku, ani sám k tomu nedám nikdy podnět. Stejně tak neposkytnu žádné ženě prostředek k vyhnání plodu; zachovám vždy svůj život i své umění čisté a prosté každé viny. Neprovedu řez u žádného nemocného, který trpí kameny, ale odevzdám ho mužům v tomto oboru zkušeným. Ať přijdu do kteréhokoliv domu, vejdu tam jen ve snaze pomoci nemocným vyhýbaje se všemu podezření z bezpráví nebo z jakéhokoliv ublížení. Stejně tak budu vzdálen touhy po smyslových požitcích se ženami a muži jak se svobodnými, tak s otroky. Uvidím-li nebo uslyším-li při své lékařské praxi nebo v soukromém životě lidí něco, co by mělo být utajeno, pomlčím o tom a zachovám to jako tajemství.

Budu-li tuto přísahu zachovávat a řádně plnit, nechť je mi dopřáno žít navždy šťastně, požívat úcty u všech lidí a těšit se z plodů svého umění. Jestliže ji však poruším a poskvrním, staniž se mi pravý opak.“²⁵⁴

²⁵⁴ Dostupné na [www: http://www.clkuo.cz/dokumenty/prolekare/hipokratova_prisaha.htm](http://www.clkuo.cz/dokumenty/prolekare/hipokratova_prisaha.htm), 17. 3. 2012

Příl. 2: Naše nejznámější církevní řády a kongregace se zaměřením na péči o nemocné a umírající

11. století	datum založení
Johanité	kolem r. 1040 u nás r. 1156
Vojenský a špitální řád rytířů sv. Lazara Jeruzalémského	r. 1098 u nás r. 1154
12. století	
Suverénní vojenský a špitální řád sv. Jana Jeruzalémského z Rhodu a Malty = řád maltézských rytířů	r. 1119
Johanitky	před r. 1182
13. století	
Řád křížovníků s červenou hvězdou	Sv. Anežka Česká, Praha r. 1233
16. století	
Řád milosrdných bratří	r. 1572 k nám r. 1605
Kamiliáni	r. 1582
17. století	
Řád sv. Alžběty	r. 1622 k nám r. 1719
Vincentky – Společnost dcer křesťanské lásky sv. Vincenta de Paul	r. 1633 k nám r. 1920
Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského	r. 1652 k nám r. 1856
19. století	
Satmárky – Kongregace milosrdných sester sv. Vincenta	r. 1842
Milosrdné sestry Panny Marie Jeruzalémské	13.-16.století, znovu od r. 1841
Milosrdné sestry III. řádu sv. Františka, tzv. Opavské	r. 1844
Sestry Služebnice Neposkvrněného početí Panny Marie	r. 1850
Kongregace Šedých sester- Křížové sestry	r. 1856
Mariánky – Dcery božské lásky	r. 1868
Sestry služebnice Neposkvrněné Panny Marie	r. 1892
Františkánky – Kongregace dcer sv. Františka z Assisi	r. 1894
20. století	
Sestry sv. Františka a blahoslavené Panny Marie ustavičné pomoci	r. 1905
Rafaelky	r. 1907 na Moravci
Těšitelky – Kongregace sester Těšitelek Božského Srdce Ježíšova	r. 1914 v Brně
Eucharistky	r. 1932
Urbanky – Apoštolát sekulárního františkánského řádu	r. 1933 v Praze
Kongregace Misionářek lásky Matky Terezy – Sestry Matky Terezy	r. 1948/50

Příl. 3: Duchovní sloužící v Hospicu sv. Anežky České v Červeném Kostelci v letech 1995 – 2011

Kněží: 1995-1996 – Adam Depa, farní vikář; 1996-1997 – Jiří Šlégr, farní vikář; 1997-1998 – Jiří Pilz, farní vikář; 1998-1999 – Jaroslav Štancl, farní vikář; 1998-2001 – Petr Tobek, farní vikář; 2000-2008 – Petr Kubant, administrátor ; 2001-2004 – Jan Kunert, farní vikář; 2004-2005 – Jan Novotný, farní vikář; 2006-2007 – Peter Kušnír, farní vikář; 2007-2009 – Artur Kamil Rózanski, farní vikář; 2008 – Petr Kubant, farář; 2009 – Tomáš Reschel, farní vikář. V jáhenské službě: 2001 – Jan Kunert, 2008 – Prokop Tobek, 2008-2009 – Jan Hubálek, 2009 – doposud Otakar Regner.²⁵⁵

Příl. 4: Duchovní sloužící v Hospicu sv. Štěpána v Litoměřicích v letech 2001 – 2011

Z řad katolických duchovních do hospice nejvíce docházeli Ladislav Kubíček, Martin Davídek, Jiří Sucharda, Milan Bezděk, Radim Valík a příležitostně i duchovní jiných církví.²⁵⁶

Příl. 5: Duchovní sloužící v Hospicu na Svatém Kopečku u Olomouce v letech 2002 – 2011

Duchovní službu zajišťují od počátku bratři premonstráti: bratr Marek 2002 – 2004 (František Drábek), bratr Řehoř 2003 – 2006 (Jiří Žáček), bratr Pius 2004 – 2005 (Zdeněk Vágnr), bratr Bernard 2005 – dosud (Petr Slaboch), bratr Bedřich 2005 – 2008 (Přemysl Hanák), bratr Gorazd 2006 – 2009 (František Krušina), bratr Ambrož 2009 – dosud (Petr Šámal). Od listopadu 2002 do léta 2004 chodil do hospice jen bratr Marek. Jen v době jeho nepřítomnosti ho zastupoval bratr Řehoř. Od léta 2004 už neměl na starosti hospic pouze jeden bratr, ale bratři premonstráti se střídali ve službách v hospici po týdnech.²⁵⁷

²⁵⁵ Dopis Mgr. Martina Rechterika, Č.j. BiHK 3165/2011, Hradec Králové, 3. 8. 2011. V majetku autorky.

²⁵⁶ Dostupné na [www](http://zdislava.signaly.cz/clanek.php?id=848&SSID=00b4add10d0072c58d37df0be17dff91):

<http://zdislava.signaly.cz/clanek.php?id=848&SSID=00b4add10d0072c58d37df0be17dff91>, 12. 8. 2011.

²⁵⁷ Dopis ředitelky Mgr. Jany Vázanové, Svatý Kopeček u Olomouce, 18. 12. 2009. V majetku autorky.

Příl. 6: Profesor Karel Stádník odešel...

Karel Stádník (24.8.1924 – 12.1.2011) český akademický sochař a restaurátor Veškerou tvorbu věnoval sakrálnímu umění, ať šlo o restaurování gotických a barokních plastik, nebo o volné práce.

Mezi jeho nejznámější díla patří originální křížová cesta v kostele Panny Marie Královny míru na pražské Lhotce, křížová cesta v olomoucké katedrále svatého Václava nebo v kapucínském kostele Panny Marie Andělské na Hradčanech. Řada pražských chrámů mu vděčí za oltářní stoly, počínaje kostelem svatého Jana Nepomuckého přes břevnovskou svatou Markétu po poslední realizaci v kostele Panny Marie a slovanských patronů v Emauzích.

Rodák z Třemošné u Plzně navštěvoval základní školu v Kadani a gymnázium zprvu v Karlových Varech. Po záboru pohraničí se rodina přestěhovala do Prahy, kde po válce pokračoval ve studiu na střední keramické škole a v roce 1949 absolvoval Akademii výtvarných umění u profesora Otakara Španiela. V téže době zachránil vzácný hejnický betlém před příslušníky bezpečnosti, kteří ho chtěli odvézt z místního chrámu, z něhož komunisté hodlali udělat kravín. Dílo rozebral, ukryl na tajném místě a teprve v roce 1990 opět postavil.

Karel Stádník sloužil církvi nejen svým uměním, ale také jako vůbec první český trvalý jáhen, který byl tajně vysvěcen kardinálem Meissnerem 17. listopadu 1984 v Berlíně. Do roku 2001 působil v kostelích na Velízu Kublově a v Praskolesích. Zemřel ve středu 12. ledna v Praze. S paní Vlastou vychoval syny Václava a Vojtěcha a dceru Markétu. Poslední rozloučení se konalo v pondělí 17. ledna v bazilice svaté Markéty v Břevnově.

Městské muzeum v Kadani k textu J. Rejžka dodává, že profesor Stádník byl velkým přítelem františkánského kláštera v Kadani, v němž občas v mládí pobýval a do nějž se v souvislosti s přípravami muzejní expozice kolem roku 2000 vracel. Spolu se synem Vojtěchem pak v té době pro město Kadaň vytvořili obě inkrustační desky, které připomínají využívání krušnohorských polodrahokamů pro obklady stěn kaple Nástrojů Umučení Páně na Karlštejně a kaple sv. Václava v katedrále sv. Víta, Václava a Vojtěcha na Pražském hradě. Toto jejich dílo si můžete prohlédnout při každé návštěvě klášterního kostela Čtrnácti sv. Pomocníků.²⁵⁸

²⁵⁸ Dostupné na [www: http://www.kultura-kadan.cz/muzeum/aktuality.php](http://www.kultura-kadan.cz/muzeum/aktuality.php), 8. 8. 2011.

Příl. 7: Mons. Alois Pekárek

Narodil se 22. ledna 1915 v Radešinské Svatce, kde přijal v tamním kostele 25.ledna téhož roku i svátost křtu. Otec Alois Pekárek byl maloročník, maminka Anežka, rozená Hanáková, byla v domácnosti. Mons. Alois Pekárek měl osm sourozenců. V letech 1921-1926 navštěvoval obecnou školu v Radešinské Svatce, v letech 1926-1933 Státní reálné gymnázium v Novém Městě na Moravě. Na Teologickém institutu v Brně studoval v letech 1933 – 1938 a souběžně absolvoval tři semestry na Filozofické fakultě MU v Brně. V roce 1934 si doplnil maturitní zkoušku z latiny na Arcibiskupském gymnázium v Kroměříži. 5.července 1938 byl v Brně vysvěcen na kněze. 16.července 1938 – 15.února 1939 působil jako kooperátor v Žarošicích, poté do 23.března 1939 byl měsíc zástupcem katechety na měšťanské škole v Chrlicích a 24.března 1939 nastupuje jako kooperátor v Telnici. 14.září 1939 se stěhuje do Brna – Husovic, kde působil až do roku 1943 jako katecheta, staral se o lidi v kolonii Písečník spolu se sestrami 3. řádu sv. Františka. Z obavy z jeho možného přeložení dokonce kolonisté uspořádali podpisovou akci a zaslali r. 1940 na konzistoř petici za jeho ponechání ve farnosti, i když se jednalo jen o planý poplach. Určení přesného data přechodu z jednoho působišťe do druhého je poněkud obtížné, snažím se uvádět oficiální data stanovená dekretem, i když k faktickému nástupu docházelo zpravidla o něco později. I tak jsou však v pramenech rozpory. 1.prosince 1942 až 31.července 1943 slouží jako 2. kooperátor a katecheta v Brně u sv. Jakuba. Staral se o chudé v barákových koloniích v Brně (Džungle, Šanghaj, Nový hřbitov, Pod Stránskou skálou). Psal o nich do novin a zastupoval je při jednání s úřady. Odtud odchází do Kuřimi, kde působí opět jako kooperátor od 1.srpna 1943 do 31.srpna 1945. Též pečoval o studenty nasazené na práci do Zbrojovky, za což byl v březnu 1945 v Kuřimi zatčen SS a Vojenským soudem v Černé Hoře odsouzen k trestu smrti. Po osvobození nastupuje 1.září 1945 jako katecheta do Blanska a působí zde až do 31.prosince 1947. Rád podle možností cestoval (před r. 1948 – Rakousko, Jugoslávie, Polsko, Belgie. Po roce 1948 Maďarsko, NDR, Bulharsko, Rumunsko, v letech 1968-1969 – Rakousko, Švýcarsko, Itálie, NSR). Od 1. ledna 1948 je ustanoven farářem v Bořitově, kde byl 12.září 1949 zatčen a Státním soudem v Brně odsouzen ke 4 letům vězení. V roce 1951 byl na amnestii propuštěn. 1.ledna 1952 – 29.února 1953 byl administrátorem ve Vysokých Studnicích a excurrento administrátorem v Jamném (dle výnosu Státního úřadu církevního v Praze ze 7.ledna 1952). V dalších letech byl administrátorem 1.března 1953 – 31.srpna 1953 ve Fryšavě pod Žákovou horou, 1.září 1953 – 31.srpna 1955 ve Vémyslicích, 1.září 1955 – 31.března 1960 v Sulkovci. Zajímavý je zápis KNV, odbor pro věci církevní, č.j. 475/57-11, z 15.března 1957: *„Odboru pro věci církevní rady KNV v Brně bylo oznámeno, že při pohřbu kněze Josefa Marka ze Žďárce, okres Tišnov (20. 2. 1957) měl kázání a se zemřelým se rozloučil P. Alois Pekárek, admin. ze Sulkovce. Obsah jeho projevu přitom směřoval záměrně a nezakrytě k tomu, aby vyvolal, příp. zesílil u pohřebních hostí, především věřících občanů, pocit domnělého náboženského útlaku v našem státě. Ke zvýšení účinku svých*

slov a v bezdůvodné souvislosti použil ještě oznámení nepravdivé zprávy o úmrtí dalšího kněze. Svým vystoupením při této příležitosti znovu veřejně potvrdil, že v něm nelze spatřovat osobu státoobčansky spolehlivou a tudíž splňující jednu z podmínek pro ustanovení ve veřejné duchovní správě. Odbor pro věci církevní rady KNV v Brně po zvážení všech okolností upustil zatím (bez újmy následků soudně trestních) od stíhání jmenovaného, aby mu tak umožnil ještě jednou ve svém dalším působení odstranit pochyby o jeho poměru k lidově-demokratickému zřízení. Žádáme však kapitulní konzistoř, aby náš dopis považovala za stížnost na P. Aloise Pekárka, pozvala ho k ústnímu rozhovoru a v něm po napomenutí důrazně připomenula, že odbor pro věci církevní rady KNV v Brně je rozhodnut odníti mu státní souhlas k duchovenské činnosti, dojde-li jeho vinou k další stížnosti. O tomto rozhodnutí se zároveň uvědomují všechny ONV Brněnského kraje s tím, aby P. Pekárkovi nebylo jimi vydáno povolení k případným příležitostným náboženským obřadům v jiných farnostech.“ 26.března 1957 proběhl s P. Aloisem Pekárkem na ordinariátě kárný pohovor. 4.dubna 1957 zasílá P. Pekárek kapitulní konzistoři dopis, jímž reaguje na stížnost KNV – obsahem pohřebního kázání – nedostatek kněží, povzbuzení pro ty, kdo cítí povolání. Vysvětluje, jak došlo ke zmatečnému oznámení úmrtí kněze – po kázání mu ze sakristie někdo poslal na lístečku prosbu, aby oznámil zprávu o úmrtí P. Filipa Macka, důchodce ze Žďárce. Tuto zprávu pak jeden z přítomných, příbuzný P. Macka, během pohřbu dementoval. Na výtku o své státoobčanské nespolehlivosti reagoval poukazem na to, že jeho slovem i příkladem se dali pobídnout občané tak, že v malých obcích čítajících jen 370 věřících odpracovali v roce 1956 celkem 3030 brigádnických hodin veřejně prospěšných prací, z toho několik set hodin připadlo přímo na něho. Doložil opis děkovného dopisu MNV v Nyklovicích z 3. ledna 1957, kdy díky podpoře P. Pekárka se občané horlivě podíleli na stavbě kulturního domu, na úpravách návsi a na zavedení kanalizace. Podobný dopis přiložil také od MNV v Sulkovci (z 28.ledna 1957) – dokazoval jeho zásluhy na účasti občanů při stavbě vodní nádrže, opravách cesty k Poloni a při úklidu spáleniště před budovou MNV. Konzistoř tyto doklady zaslala na KNV, ten reagoval tím, že o této užitečné činnosti P. Pekárka ví a jen díky tomu posuzoval událost na pohřbu tak shovívavě. Od 1.dubna 1960 do 14.srpna 1969 působil jako administrátor v Rudě, okres Velké Meziříčí, s povinností vypomáhat v duchovní správě a na školách ve Velkém Meziříčí a každou 3. neděli v měsíci sloužit bohoslužbu v Ronově. V tomto období byl členem pastorační rady a místopředsdou České katolické charity. V roce 1968 byl rehabilitován a opět nastupuje cestu administrátora 15.srpna 1969 – 14.února 1972 v Brně-Bystřici, 15. února 1972 – 30.listopadau 1981 ve Vranově nad Dyjí a excurrento administrátorem v Lančově, okr. Znojmo. V roce 1981 mu byla udělena důtka okresního církevního tajemníka kvůli vyučování náboženství na faře, a protože hrozila ztráta státního souhlasu, uvažoval o odchodu do důchodu. 1.prosince 1981 odešel do důchodu a okamžitě nastoupil jako výpomocný duchovní v Horním Újezdě, okr. Třebíč. 1. ledna 1982 – 1989 výpomocný kněz v Jaroměřicích

nad Rokytňou. 1989 – 31. července 1993 působil jako farář v Třebíči u sv. Prokopa. 15. listopadu 1992 mu papež Jan Pavel II. udělil čestný titul kaplana Jeho Svatosti se kterým je spojen titul Mons. Od 1. srpna 1993 byl duchovním správcem Sester Těšitelék v Rajhradě a výpomocným duchovním ve farnosti Rajhrad pro Hospic Sv. Josefa, kde působil až do své smrti 14. listopadu 1999. 23. listopadu 1999 byl uložen do kněžského hrobu v Rajhradě.²⁵⁹

²⁵⁹ Archiv Biskupství brněnského, fond Biskupská konzistoř Brno, inv. č. 9.062, sg. P 838, kart. 2.115 a inv. č. 16.540, kart. 5.321.

Příl. 8: Výběr nejdůležitějších zákonů, právních předpisů, standardů a úmluv souvisejících s hospicovou péčí, název, co definuje a upravuje.²⁶⁰

Název zákona, vyhlášky, deklaráce, kodexu atd.	Rok	Definuje, upravuje
Všeobecná deklaráce lidských práv	1948	hodnoty lidské důstojnosti a úcta k životu
Mezinárodní etický kodex pro sestry	1953	etický kodex sester
Zákon č. 140/1961	1961	problematika neposkytnutí odborné pomoci
Zákon č. 20/1966 Sb.	1966	o zdravotní péči
Lisabonská deklaráce o právech nemocných	1981	vymezuje práva nemocných a umírajících
Ústava České republiky	1992	právo na život a jeho ochrana
Listina základních práv a svobod, čl. 6	1992	ochrana života, ochrana a úcta k životu
Etický kodex České lékařské komory	1996	ustanoveno tišení a zmírňování bolesti umírajících
Úmluva o lidských právech a biomedicině	1997	lidská práva
Zákon č. 48/1997	1997	definuje ublížení na zdraví
Vyhláška č. 134/1998 Sb.	1998	financování hospiců v ČR
O ochraně lidských práv a důstojnosti nevyléč. nem. a umírajících	1999	práva onkologicky nemocných a umírajících
Charta proti rakovině v příštím miléniu (Onko-charta)	2000	práva nemocných v souladu s lidskými právy
Pařížská charta proti rakovině	2000	prevence, léčba a umírání na onkol. onemocnění
Deklarace práv onkologických pacientů	2002	právo na léčení, respektování nábož. příslušnosti
Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy o organizaci pal. péče	2004	definuje základní pojmy paliat. a hospicové péče
Korejská deklaráce o hospicové a paliativní péči	2005	odmítá lidské utrpení
Zákon č. 340/2006	2006	poprvé uvádí lůžkovou paliat. a hospicovou péči
Standardy hospicové paliativní péče APHPP	2006	definuje paliativní péči v ČR
Vyhláška č. 331/2007 Sb.	2007	hospicům určuje samostatný ošetrovací den
Zákon č. 261/2007	2007	poprvé uvádí domácí hospicovou péči
Vyhláška č. 361/2010 Sb.	2010	k 1.1.2011 ustanovuje nádst. obor paliat. medicína

²⁶⁰ Srov. HUNEŠ R., *Hospic – sociální fenomén moderní společnosti*, [rigorózní práce], Bratislava, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, 2008, s. 66 – 80.